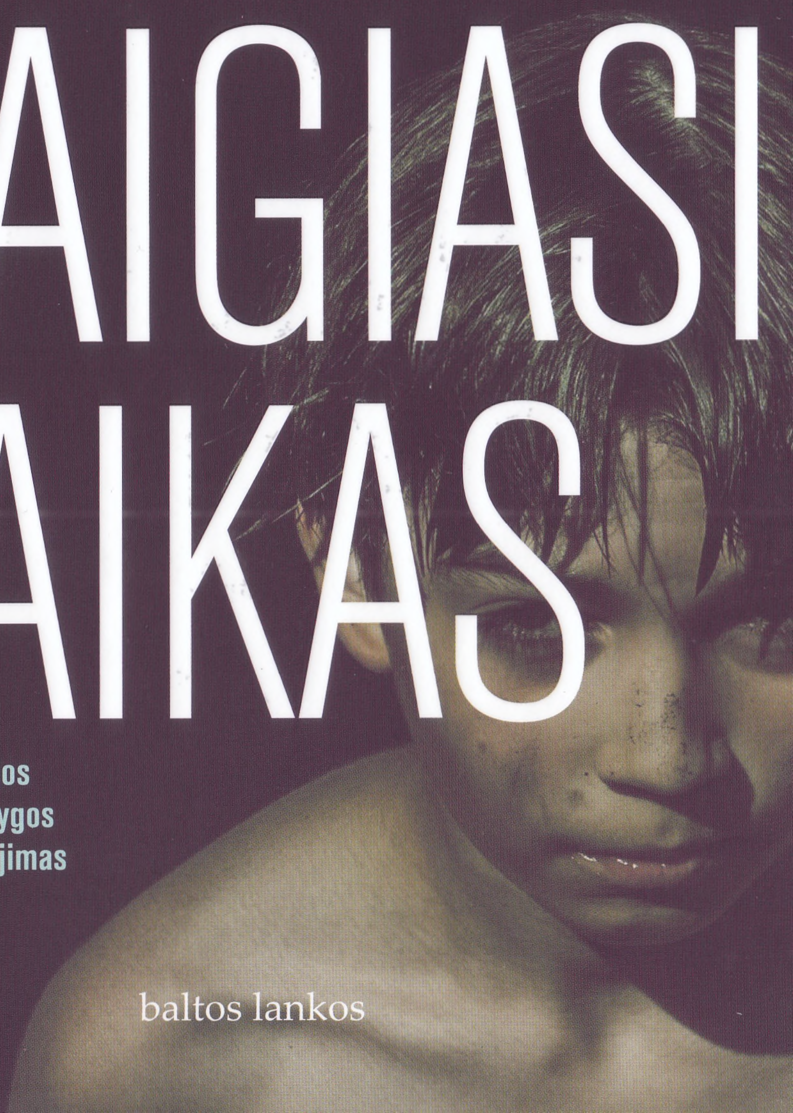
ELINA HIRVONEN

KAI BAIGIASI LAIKAS

ROMANAS

Suomijos Metų knygos apdovanojimas

baltos lankos

Elina Hirvonen

Kai baigiasi laikas

Iš suomių kalbos vertė Urtė Liepuoniūtė

baltos lankos

Versta iš:
Elina Hirvonen, *Kun aika loppuu*, Werner Söderström (WSOY), Finland, 2015

Redaktorė
Auksė Žiūkienė

Korektorė
Romena Račkaitytė

Maketuotoja
Eglė Jurkūnaitė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

This work has been published with the financial assistance of FILI – Finnish Literature Exchange.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-479-075-1

I

Užuojauta – nepastovus jausmas. Jį reikia
paversti veiksmu, antraip jis sunyksta; tas klausimas,
ką daryti su nubudusiais jausmais,
su gauta informacija. Jeigu jauti, kad nėra nieko,
ką „mes“ galėtume padaryti, – bet kas tie „mes“? – ir
juo labiau nieko, ką „jie“ galėtų padaryti, – ir kas tie „jie“? –
tuomet pavargsti, tampi ciniškas, nugrimzti į apatiją.

SUSAN SONTAG
Regarding the Pain of Others

1

Kai buvo vaikas, į šypseną jis atsakydavo šypsniu. Tada pasirodydavo du priekiniai apatiniai dantukai, o kairiame skruoste – duobutė. Kai kas nors jam nusišypsodavo, jo veidelis tarsi išsilydydavo ir tapdavo it saulė, o ta duobutė atrodydavo tokia minkšta, sultinga, kad norėdavosi spustelėti ją pirštu ir švelniai pakutenti, išgirsti juoką, nuo kurio kretėdavo visas kūnelis.

Kai sėdėdavo vaikiškame vežimėlyje tramvajuje, svetimi žmonės pasilenkdavo, šypsodavosi ir kalbindavo jį taip, tartum visuomet būtų pažinoję. Jis šypsodavosi jiems atgal, putliu piršteliu rodydavo į medžius, autobusus, ekskavatorius ir gatvės žibintus už lango ir sakydavo: „Teh!" Ir jie atsisukdavo į tą pusę, kur jis parodė, ir sakydavo: „Koks puikus medis. Koks puikus ekskavatorius. Koks puikus motociklas. Koks puikus vaikas."

Išlipę iš tramvajaus, dangstydamiesi veidą nuo lietaus ir vėtros, žmonės dar taip ilgai šypsodavosi, kad nė nebeprisimindavo kodėl.

2

Helsinkis, netolima ateitis

„I've got a strong urge to fly, but I've got nowhere to fly to."

Jis vėl paleidžia dainą, kurios jau metų metus klausosi keletą kartų per dieną. Muzikai nutilus, jis tampa lengvutėlis. Tai paskutinis kartas.

Lengvas šypsnys, lengvesni už musės sparnelius pirštai. Miesto viduryje jis stovi ant stogo, ant kurio visada svajojo užsiropšti. Kairėje rankoje – pusiau automatinis šautuvas. Buvo stulbinamai lengva pavogti jį iš netoli šaudyklos pastatyto automobilio bagažinės. Nuo tada, kai nusprendė įgyvendinti planą, viskas buvo stulbinamai lengva.

„Šitai man gerai sekasi", – galvojo jis filmuodamas žinutę ir skelbdamas ją internete, dėdamasis šautuvą į krepšį, vilkdamasis juodą striukę nuo vėjo, maudamasis juodas kelnes ir audamasis sportinius batelius minkštais padais, su kuriais lengva kopti. Muzika išjudino vidaus organus, išeinant iš namų jam norėjosi liuoktelėti porą šuolių aukštyn, trenkti kumščiu į lubas taip, kad liktų krumplių žymės, atrodė, kad iš tikrųjų sugebėtų išmušti lubose skylę ir sienoje palikti bato pėdsaką, lengvais žingsneliais lėkti virš automobilių, iš kelio nupūsti visas pasitaikiusias kliūtis – pienės pūkus, akimirksnį taip aiškiai jausti visą savo esybę, kad niekas negalėtų pažaboti jo greičio ir jėgos.

Dabar jo žingsniai lėtesni nei įprastai, tarsi viskas vyktų po vandeniu. Miestas – tai jo sapnas, policijos ir greitosios pagalbos automobilių sirenos ir bėgančių žmonių balsai girdėti toli, virš vandens paviršiaus.

Jis aiškiai mato tik moterį, į kurią taikosi. Ši jaunesnė už jo mamą ir atrodo taip niekuo neišsiskirianti, kad galėtų būti bet kas. Šalimais stovi kita, tokia sena, kad, šiaip ar taip, greitai mirs. Jis įremia ginklą į petį ir taikikliu priartina moters galvą, tarsi filmuotų filmą.

Paspaudus gaiduką ginklas iššaus. Po pirmojo šūvio užtaisyti nereikia, galima iškart vėl šauti. Gaidukas po pirštu vėsus. Tereikia menko judesio. Gaidukas spragteli ir šautuvo buožė atsimuša į petį. Pirštai nedreba. Jis prisimerkia. Senoji moteris kažką šaukia jaunesniajai, ir ši nusisuka.

Jiedvi galėtų būti motina ir duktė, pagalvoja jis ir valandėlę nuleidžia šautuvą, papurto rankas ir gaudo orą lyg po ilgo nardymo. Tada vėl pakelia ginklą ir nusitaiko į moterį, o ši prilaikydama skrybėlę bėga šalin.

3

Laura

Į orkaitės skardą priberiu jūros druskos, švariai nuskutu ropę ir įstatau ją vidury druskos guolio – apvalus ropiškas mėnulis. Bus šaunus vakaras, pagalvoju. Išmokau mąstyti pozityviai. Mano vyras Ėrikas juoktųsi, jeigu sužinotų. Ko gero, visi mano pažįstami iš to juoktųsi. Tokius dalykus visada laikiau kvailais ir garsiai tai sakydavau. Dabar nusprendžiau būti kupina pozityvių minčių, šypsotis taip, kad smegenys imtų jausti pasitenkinimą, ir mylėti save taip, kad ir kitiems būtų lengva mane mylėti. Esu penkiasdešimt aštuonerių ir visiškai sveika, rytais praktikuoju jogą, o vakarais kilnoju svarmenis. Veikiausiai man likę gyventi dar ne viena dešimtis metų, tad nusprendžiau išmokti jais mėgautis.

Keliauju į universitetą skaityti paskaitos apie klimato katastrofą. Paskui važiuosiu pasiimti Ėriko iš oro uosto. Vakare mudviejų sūnus Aslakas ateis vakarienės.

Padengiu stalą indais iš skirtingų rinkinių ir į tuščią vyno butelį įstatau ilgą raudoną žvakę. Šypteliu – per kone keturiasdešimt bendrų santuokos metų mudu su Ėriku taip ir nenusipirkom normalių vazų gėlėms, žvakidžių ar indų servizo. Kaskart kišdama gėlę arba žvakę į tuščią butelį prisimenu, koks buvo gyvenimas, kai pinigų turėjom mažai, o laiko – daug, koks jausmas buvo atsidurti nepažįstamų žmonių vakarėliuose,

pabusti miegūstais šeštadienio rytais kartu su draugais, užsisakyti picą ir žiūrėti filmus, kurių replikas visi mokėjo mintinai.

Gaminu mėgstamiausią Aslako patiekalą – tai iki minkštumo šutinta ir vėliau karamelizuota, traškiai kepta ropė. Išskyrus trumpą jaunystės laikotarpį, Aslakas visą gyvenimą buvo vegetaras, ir aš dėl to be galo laiminga. Vaikystėje jis imdavo verkti laikraštyje pamatęs marinuotų broilerių gabalėlių arba plonutėlyčių kumpio griežinėlių reklamas.

„Kaip galima gyventi pasaulyje, kuriame gyvos būtybės pavirsta *gabalėliais* ir *griežinėliais*?!“ – klausė jis, ir ašaros byrėjo ant puslapių. Sulanksčiau ant grindų gulintį laikraštį, paglosčiau jam galvą ir pasakiau: „Mielasis, pasaulis nuolat keičiasi. Tu gali prisidėti kuriant jį geresnį.“

Pašaunu ropę į orkaitę, nustatau laikmatį dviem valandoms ir apsirengiu drabužiais, kuriais vilkiu beveik visuomet, skaitydama paskaitas jaunimui: paprasta suknelė, storos pėdkelnės ir ilgaauliai batai. Žvilgteliu į veidrodį. Mano plaukai trumpi, plieno pilkumo sruogos blykčioja tai drąsiai, tai sielvartingai – priklauso nuo dienos, – akių kampučiuose vagelės, prie kurių nesu pripratusi. Kosmetikos beveik nenaudoju, bet vis vien retkarčiais imu skaityti naujo produkto aprašymą vaistinėje arba oro uosto „Tax Free“ parduotuvėje ir pagaunu save besiviliančią, kad kremas viską išspręs. Kad jis grąžins mane į laikus, kai viskas turėjo būti įmanoma.

Netrukus sėdėsim prie tvirto, baldžiaus padirbto virtuvės stalo. Įsikraustę į šį butą mudu su Ėriku norėjom ilgo stalo, aplink kurį tilptų didelis būrys draugų. Bėgant metams dažnai planuodavau pietus, kuriuos surengsim, kai bus laiko, kai kasdienis gyvenimas kiek aprims, kai Aslakui ateis geresnis laikotarpis.

Planuodavau sudėtingus patiekalus ir įsivaizduodavau, kaip į svečius pasikviesiu draugų, kurie anksčiau vieni kitų nepažinojo, kaip lėtai valgysim ir atkimšim vis naują butelį vyno, vaikai su pižamomis ateis palinkėti visiems labos nakties, visa prasitęs iki išnaktų, o mes plepėsim ir juoksimės, ir ryte pabusim šiek tiek neišsimiegoję, tačiau po smagaus vakarėlio kupini jėgų. Tokių pietų niekada taip ir nebuvo, o mes keturiese prie didelio stalo sėdėjom toli vienas nuo kito.

Prie to stalo, rymodami vaikiškose kėdutėse, Ava ir Aslakas pirmąkart valgė tirštą maistą – pusę arbatinio šaukštelio trintos saldžiosios bulvės. Prie to stalo juodu pūtė burbulus į pieno stiklines ir sudrausminti kikeno. Po kelerių metų tose pačiose vietose jie sėdėjo tylūs, aš šnekėjau per daug, stengdamasi palaikyti pokalbį, Ėrikas, kaip ir vaikai, kramtė maistą paniurusiu veidu, ir aš buvau tikra, kad mintyse jis dantimis traiško mane.

Įsivaizduoju mūsų pokalbį.

– Aslakai, taip tęstis nebegali, – pasakau tai balsu. Žodžiai dusliai atsimuša į kambario sienas, – be manęs, čia daugiau nieko nėra, – kartu iš vidaus išsiveržia sunkumas, kuris trukdė kvėpuoti ir traukė prie žemės. – Mes tavęs neatsižadam. Norime tau padėti ir nuvežti į tokią vietą, kurioje išsiaiškins, kas tave slegia. Esi jaunas, jautrus ir protingas – gali daug duoti pasauliui. Trokštame, kad gerai gyventum ir galėtum įgyvendinti tau svarbius dalykus. Negi tu to nenori?

Įsivaizduoju iki skausmo pažįstamą Ėriko laikyseną, bėgant metams šiek tiek kumptelėjusius pečius, tarsi neštų pernelyg sunkią naštą. Žiemos dangaus mėlynumo akis ir žvilgsnį, kuriame net ir laimingiausiomis akimirkomis matyti rūpesčio užuominų. Ties lūpų kampučiais įsirėžusias švelnias raukšles ir žila kelių dienų barzdele apžėlusį smakrą, kurį jis visada trina

išgirdęs ką nors, kas jam nepatinka. Įsivaizduoju, kaip Aslakas įtraukia galvą į pečius, įsivaizduoju po sunkiais vokais pasislėpusį jo žvilgsnį, įsivaizduoju, kaip jis kramto apatinę lūpą. Kaip jis dar labiau susigūžia, užsisklendžia vėžlio šarvu, po kuriuo jis visas gali pasislėpti.

4

Pro apsiaustą prasiskverbė šaltas vėjas. Dar tvirčiau į jį susisupu ir bandau skambinti Aslakui. Noriu įsitikinti, kad jis tikrai ateis, kad neplanuoja atšaukti sugalvojęs kokią nors priežastį – tokią neįtikinamą, kad tai tik dar labiau pabrėš, kaip mažai pagarbos jis tejaučia mudviem su Ėriku.

Taip dažnai nutinka. Mes pasikviečiame Aslaką į svečius, jis pažada ateiti, tačiau neateina. Mes apsimetam nusivylę ir svarstom, kada kitąkart būtų patogu pasimatyti, ir kartu jaučiamės kalti dėl to, kad mums palengvėjo.

Susitikimai su Aslaku – sudėtingi ir nesmagūs. Aš visuomet viliuosi kažko, kas niekada neįvyks, o Ėrikas būna nepataisomai korektiškas. Net ir Aslakas stengiasi, – kai jo tokia nuotaika, – atlieka suaugusio sūnaus vaidmenį. Po tų susitikimų Ėrikas susisuka suktinę, nors dar prieš trisdešimt metų nusprendė mesti jas rūkyti. Aš išeinu pabėgioti tamsiame miške ir bėgu tol, kol pasaulis apsitraukia migla, it būčiau apsvaigusi.

Vis vien kaskart iš naujo rengiu susitikimus, kurių garsiai išsakytas tikslas – prablaškyti Aslaką ir parodyti, kad jis mums rūpi. Nutylėtas tikslas – kad kas nors galų gale pasikeistų.

Per Motinos dieną sugundžiau Aslaką vėlyvaisiais pusryčiais miesto centre. Rezervavau staliuką naujame restorane, įrengtame

vietoje seno banko laukiamojo, priešais išdidžiai vaikštinėjo žuvėdros, o viduje sėdėjo stilingai apsirengusios šeimos, kurių net ir mažieji elgėsi gražiai.

Aš buvau apsirengusi jūros žalsvumo šilkinę suknelę, Ėrikas mūvėjo kostiumines kelnes ir vilkėjo geruosius marškinius, Aslakui taip pat buvau nupirkusi naują megztinį. Jis pasirodė riebaluotais plaukais ir išblyškęs it drobė, apsivilkęs nusitrynusius, prakaitu atsiduodančius marškinėlius.

– Negali būti, kad atėjo šitaip atrodydamas, – sušnabždėjo Ėrikas, tačiau aš apkabinau Aslaką. Tądien dangus buvo giedras, vėjas kvepėjo jūra, ir aš buvau nusprendusi būti laiminga mama.

Suėmiau Aslaką už pečių ir nuvairavau į restoraną. Ėrikas tipeno šalimais nudūręs žvilgsnį į grindis. Padavėja palydėjo mus prie stalo šypsodamasi, nors nuo Aslako sklido nosį riečianti smarvė.

Suvalgėm daug mažų užkandėlių, karštą pagrindinį patiekalą, sūrių ir desertą. Ėrikas visą laiką tylėjo, o aš čiauškėjau neužsičiaupdama ir šypsojausi taip, kad skruostus paskaudo. Už Aslaką užsakiau visus valgius ir gėrimus, šventės proga – šampano, nors Ėrikas kilstelėjo antakius – jo nuomone, su Aslaku geriau buvo gerti vandenį. Sėdėjau viena ranka apkabinusi sūnų ir kalbėjau apie knygas ir filmus, apie kuriuos jis nieko nebuvo girdėjęs, apie muzikos grupes, kurių jis klausėsi prieš daugybę metų, ir dalijausi prisiminimais, tais keliais bendrais, apie kuriuos drįsau garsiai užsiminti.

„Ar pameni, kaip per atostogas surengėme dviračių žygį Kopenhagoje, judu su Ava sėdėjot vaikiškoje priekaboje ir valgėt melioną?“

„Ar pameni, kaip išmokai čiuožti pačiūžomis, kaip nustūmei pagalbinę atramą ir staiga aplėkei visą ratą?“

„Ar pameni, kaip užprogramavai pirmąjį robotą... kaip už dalyko atsiskaitymą mokytoja parašė dešimtuką?“

Kai baigėm valgyti, apmokėjau sąskaitą, šypsodamasi atsistojau ir nuėjau į tualetą, užsirakinau ir pratrūkau raudoti. Man sugrįžus, Aslako jau nebebuvo. Ėrikas laukė prie rūbinės, tylėdamas išėjo laukan pirma manęs.

Aslakas neatsako. Taip dažnai nutinka. Tuomet, kai bandau paraginti Aslaką prisiimti šiek tiek atsakomybės ir neapmoku jo sąskaitų, su juo neįmanoma susisiekti ištisas savaites, ir galiausiai imu taip jaudintis, kad viską sumoku. Nesakau to Ėrikui. Jo nuomone, su Aslaku elgiuosi kaip su vaiku ir todėl jis yra kaip lizde įstrigęs peraugęs paukščiukas, nežinantis, kaip imti skristi. Palieku Aslakui žinutę ir nubėgu į metro stotį.

Prie durų klūpo sena elgeta, paduodu jai pinigų ir ji suomiškai pasako „ačiū“. Krūpteliu.

„Ak tu, sentimentali nacionaliste“, – pasakytų Ėrikas, jeigu čia būtų. Jis mano, kad yra visiškai nesuderinama, jog pro elgetaujančius romus praeinu tarsi nematydama, tačiau visada sustoju gatvėje pastebėjusi senutį suomį su puodeliu rankoje.

Atidžiau įsižiūrėjusi pamatau, kad moteris pasiraudoninusi išsišovusius skruostus ir aplink kaklą apsivyniojusi šalį kaip prancūzės prieš porą dešimtmečių. Valandėlę matau save jos vietoje – su per plonu paltu, priešais pasistačiusią kartoninį puodelį, net ir tokioje situacijoje bandančią atrodyti oriai.

Noriu pasikalbėti su savo dukra Ava. Ji gyvena Mogadiše ir niekuomet man neskambina. Net ir tada, kai vietą, kurioje yra apsistojusi, aukštų mūrų ir stebėjimo bokštų apsuptą salelę su užsieniečiams darbuotojams gyventi skirtais nameliais, subombarduoja ir žūva jos kaimynas.

Aš visuomet esu ta, kuri paskambina, Ava ta, kuri pabaigia pokalbį. Ava išvažiuoja ir ilgai negrįžta, trumpam apsilanko Suomijoje ir suspėja pasimatyti vos kartą, o ir tą – tik greitomis, žvalgydamasi aplinkui, tarsi tikrintų, ar avarinis išėjimas atviras. Kol planuoju kitą mūsų susitikimą, bendrą žygį ar kelionę, tas kelias dienas, per kurias galėtume susipažinti iš naujo, Ava vėl išvyksta. Ji keliauja į šalis, kuriose pernelyg daug kraujo ir per mažai vandens, į pačiame karo įkarštyje paskubomis suręstas stovyklas, jų išdžiūvusiomis gatvėmis laksto vaikai, kurių tėvai irgi gimė tose pačiose stovyklose.

Aš didžiuojuosi Ava. Mano duktė išdrįsta keliauti bet kur, ji su viskuo susidoroja. Norėčiau jai tai pasakyti. Dar norėčiau pasakyti, kad nebūtina visada su viskuo susidoroti, o kai nebėra jėgų, galima grįžti namo. Kartą pabandžiau.

– Nejaugi tu iš tiesų nesupranti? Kaip tik nuo namų noriu laikytis kuo toliau, – pasakė Ava, ir aš nusišypsojau – kaip nuo vaikystės esu išmokusi šypsotis, kai kas nors manyje sudūžta į šipulius.

Be abejo, aš myliu Avą. Ir ja žaviuosi. Vis dėlto žavėjimasis nėra toks tyras, kaip norėčiau. Ava – geresnė mano versija. Ji keliauja po pasaulį ir daro svarbius darbus, ir gyvena tokį gyvenimą, kokį ištisus metus maniau dar spėsianti pagyventi pati. Ava niekam nenusileidžia, kai reikia priimti sprendimus, ir nė neįsivaizduoja, ką reiškia, kai aistra išblėsta. Grįžusi namo ji gali užtrenkti duris ir tylėti, ji gali išvykti kada panorėjusi ir viena liūdėti savus liūdesius.

5

Ava neatsiliepia. Atsiveria metro stoties durys, į veidą plūsteli šiluma ir kampuose išdžiūvusio šlapimo tvaikas. „Man viskas gerai“, – galvoju. Daugybė dalykų mano gyvenime klostosi kone pernelyg gerai.

Trys jaunos merginos taip išsikėtojusios per visą eskalatoriaus plotį, kad nepavyks pro jas prasisprausti. Per pečius jos persimetusios blizgius maišelius su prabangių parduotuvių prekių ženklais, ausyse – deimantais puoštos ausinės. Iš jų veidų aiškiai matyti, kad neverta prašyti pasitraukti. Bandau įsivaizduoti į jų ausis plūstančius balsus: ar jos klausosi Bruklino gatvių, ar Maldyvų paplūdimio, ar gražaus vaikino kuždamos paslapties.

Mergaičių skruostai spinduliuoja sveikata, kūnai raumeningi ir dailiai treniruoti. Jos meiliai liečia viena kitą ir visa jų esybė alsuoja pasitenkinimu ir įsitikinimu, kad visi į jas nukreipti žvilgsniai – kupini pritarimo.

Prieš metus jauna mergina, galbūt tokio pat amžiaus kaip ir šios, Helsinkio metro nušovė tris žmones. Priešingai nei dauguma kitų šaulių, ji nepaliko jokių pėdsakų, jokios žinutės. Pasak įvykį tyrusių policininkų, apie ją buvo tiek mažai žinoma, kad atrodė, jog ji išvis neegzistavo. Jai buvo dvidešimt metų, nebaigusi mokyklos, nebuvo nei įsidarbinusi, nei bedarbė, tėvai buvo mirę,

ji gyveno iš mamos paveldėtame bute, su niekuo nesusitikinėjo ir nebuvo užsiregistravusi jokiuose socialiniuose tinklalapiuose, niekas neprisistatė kaip jos draugas. Kaimynai pasakojo, kad kartą per savaitę miške netoli namų ji užsiiminėjo orientaciniu sportu. Apie ją nebuvo žinoma nieko daugiau.

Kurį laiką jos nuotraukos mirgėjo visur. Jose buvo matyti liesa mergina ilgomis galūnėmis, neišsiskiriančio, bet dailaus veido: aukštais skruostikauliais ir didelėmis akimis, ramiu žvilgsniu ir nesišypsančia burna. Tos nuotraukos ilgai užsiliko mano atmintyje: galvodavau apie merginą tamsiame miške su lempute ant kaktos, bėgančią per tankius eglynus, mėlynių stiebeliais apžėlusiais takeliais – sklidiną balsų, kuriais nėra manipuliavęs joks žmogus. Įsivaizduodavau, kaip ji ieško vieno orientacinio punkto po kito ir grįžta į raudonų plytų namą miško pakrašty, į namus, kurie, pasak policijos, atrodė taip, tarsi juose niekas nebūtų gyvenęs.

Tai, kad mergina nepaliko jokios žinutės, jokio savo poelgio paaiškinimo, buvo stulbinama. Kažkaip stebuklingai pripratome prie žudymo. Pripratome prie nesaugumo jausmo, kurį sukelia smurtas, prie liūdesio, kuriuo visi norėdavo dalytis, prie žvakučių jūros gatvėse ir mokyklų kiemuose, socialinių tinklų širdelių ir šleikščiai saldžių baladžių, prie šilumos, kurią žmonės po tokių įvykių bandydavo parodyti vieni kitiems. Pripratom prie susidūrimo su mirtimi ir kasdienybe tapusio nesaugumo, tačiau prie žudiko tylos – ne. Laikais, kai kiekvienas nuolat privalėjo skleisti kokią nors žinią, jokios žinutės nepalikęs žudikas atrodė kažkoks nesuvokiamai įžūlus. Ne todėl, kad žudė, o todėl, kad nė nepasivargino paaiškinti kodėl.

6

– Viltis – tai žmonijos esmė. Jei prarasime viltį dėl geresnės ateities, kas mums tada liks?

Priešais mane sėdi penkiasdešimt aplinkotyros studentų. Tyriausi, laimingiausi savo kartos atstovai, tie, į kuriuos visi mes dedame vilčių. Jiems nerūpi alkoholis ir cigaretės, jiems patinka važinėti dviračiu, nerti vąšeliu ir leisti laiką su draugais, apie laiką jie svajoja daugiau nei apie pinigus, jie trokšta ilgalaikių santykių ir bendraudami vieną užsienio kalbą keičia kita nesupainiodami žodžių, juolab minčių. Kiekvienas jų turi anglies dvideginio matuoklius ir kiekvienam priklauso saulės energijos bendrovių akcijų, ir jie žino, kad tinkamai pasirinkę iš aplinkos apsaugos gali ir uždirbti.

Jauna būdama tikėjau, kad veikdami drauge galime užkirsti kelią aplinkos katastrofai ir pasiekti taiką pasaulyje. Kai buvau šiek tiek vyresnė nei šie studentai dabar, Europos pakraščiuose žūstantys žmonės vis dar buvo naujiena. Dabar nebe. Egipte, Libijoje ir Sirijoje karas vyksta taip ilgai, kad niekas nebeprisimena, nuo ko viskas prasidėjo, Graikijoje išplito maliarija ir turistai ten nebekeliauja, pusė Ispanijos jaunimo emigravo į Argentiną ir Čilę, o dabartinis Švedijos ministras pirmininkas seniau buvo *skinas*. Beveik pusė Europos žmonių nustojo balsuoti rinkimuose. Tie, kuriems sekasi prastai, miršta nesulaukę šešiasdešimties, o

tie, kuriems sekasi geriau, gyvena privačiuose slaugos namuose, iki sukanka šimtas metų. Pripratom prie besniegių žiemų, nesibaigiančių liūčių ir potvynių, nors jų galybė visuomet nustebina. Pripratom prie pabėgėlių, keliaujančių iš vienos Europos šalies į kitą, ir prie to, kad naujos gyvenvietės atsitveria sienomis.

„Kiekvienas yra naudingas!“ – būdama jauna šaukiau per manifestą priešais Vyriausybės rūmus ir tikėjau, kad jeigu tik labai pasistengtume, jeigu išties darbščiai triūstume, pasaulis visiems taptų geresnis.

Kalbėdama jaunimui vis dar esu kupina vilties. Gal jiems pasiseks padaryti tai, kas mums nepavyko. Tai, kas dabar atrodo kaip nenumaldomas judėjimas susinaikinimo link, gali pasukti nenuspėjamomis kryptimis. Galime kurti ateities vaizdus, įsivaizduoti alternatyvius pasaulius, įvairias vizijas, iš kurių viena kada nors galbūt išsipildys. Kas žino. Žmonija galėtų nustebinti savo jėga ne tik susinaikindama, elgdamasi egoistiškai, bet ir tapdama išmintinga, priimdama pagrįstus sprendimus ir kurdama kažką nauja.

„Nėra nieko kvailiau, nei įsivaizduoti, kad visas pasaulis sukasi tik apie tave“, – pasakė mano močiutė, kai kartu keliavome tramvajumi ir ji atsistojo užleisti vietą žmonėms, kurie buvo už ją jaunesni, tačiau atrodė labiau pavargę.

„Tavo karta turi viską, ko dauguma pasaulio žmonių niekada neturės. Todėl jūs neturite teisės galvoti tik apie save.“ Močiutė augo mažame namelyje su vienuolika brolių ir seserų ir dar būdama maža dalyvavo laidojant du iš jų. Paaugusi ji dirbo fabrike, o vėliau – pagalbininke turtingo žmogaus namuose, ji keldavosi anksčiausiai iš visų ir eidavo miegoti vėliausiai, tačiau dėl vieno dalyko niekada nenuolaidžiavo.

„Jeigu gyvenime nori ką nors pasiekti, turi būti patenkinta žiūrėdama į veidrodį", – pasakė ji, tada priešais nedidelį koridoriaus veidrodėlį prie plaukų prisitaisė voratinklio plonumo tinklelį ir rūpestingai pasidažė blakstienas, kurios buvo taip dailiai užsirietusios, kad kitu laiku ir kitoje vietoje ji galėjo išgarsėti. Šviesiai rusvos odos pirštinaite aptraukta ranka močiutė gniaužė tramvajaus turėklą, nuo riešo sklido pikantiškų kvepalų aromatas. Aš stovėjau greta ir siūbuojančioje transporto priemonėje bandžiau išlaikyti pusiausvyrą.

„Mano močiutė galėjo tapti kuo nors visai kitu", – mąsčiau. Ta mintis apsuko man galvą. Ji būtų galėjusi rašyti knygas arba vaidinti filmuose. Ginti persekiojamus žmones arba spręsti valstybės klausimus. Užuot visa tai dariusi, didžiąją gyvenimo dalį ji gamino maistą vyrui, kurio skonio receptoriai buvo tokie sugadinti, kad jis neskyrė žuvies nuo mėsos, ji blizgino sidabrinius šaukštus ir lygino marškinius, kuriuos reikėjo skalbti kartą per savaitę ir visada laikyti tvarkingai sukabintus. Vis dėlto močiutė visada elgėsi taip, tarsi būtų dariusi tik tai, ko ji troško. Jei gyvenimas ją ir nuvylė, šią mintį ji užgniaužė giliai savyje.

Universitete skaitau paskaitą tema, kuria kalbu visą savo suaugusiosios gyvenimą. Tai yra kodėl apie klimato kaitą diskutuojama taip, lyg čia būtų praktinis ekonomikos klausimas, nors iš tiesų pagrindinės problemos susijusios su etika.

– Jūsų karta sprendžia didžiuosius žmonijos etinius klausimus, – pradedu paskaitą, ir studentai pakelia akis nuo skaityti skirtų prietaisų, žvilgsniai nukrypsta į mane – penkiasdešimt porų akių, ir jų skaidruma nušviečia visą patalpą.

– Ar toli nuo mūsų esančių žmonių gyvenimą laikome tokiu pat svarbiu kaip ir savąjį? Ar mums rūpi, kokiomis sąlygomis

gyvens ateinančios kartos? Ar turime teisę siekti trumpalaikės naudos nedidelei mažumai, neatsižvelgdami į tai, ką tai reiškia didžiumai žmonių dabar ir ateinančius dešimtmečius?

Rodau studentams nuotraukas iš Arkties, kur vietoj ledo sluoksnio žvilga skaidrus vanduo, iš Amazonės, kur atogrąžų miškų vietoje plyti išdžiūvusi žemė, ir iš Malio kaimelio, kurį pasiglemžė dykuma ir iš kurio nešinos vaikais iškeliauja moterys.

Studentai tyliai žiūri nuotraukas, pirštais glosto stalo kraštus, rimtuose veiduose vis dar matyti kruopelė vaikiško putlumo.

– Dauguma jau nusprendė, kad vilties nebėra, – pasakau. – Tačiau puoselėti viltį tada, kai problemos atrodo neįveikiamos, yra svarbiausia.

Paskutinė nuotrauka iš Kanados. Joje – mėlynomis guminėmis pirštinėmis aptrauktos rankos, išteptos nafta. Iš viso pasaulio suvažiavę aplinkosaugos aktyvistai kartu su vietinių genčių nariais ir naftos bendrovės darbuotojais valo Arkties regione išsiliejusią naftą. Pažvelgiu į pamažu įsižiebiančius gatvės žibintus už lango, sučiaupiu lūpas į kietą šypsnį ir randu žodžius, kuriais ir pati noriu tikėti:

– Ar prisimenate šią katastrofą?

Keli studentai linkteli.

– Man tai buvo tam tikras lūžis, – tęsiu toliau. – Iki tol be galo be krašto kalbėjau ir rašiau, kad naftos gręžimas Arkties regionuose juos suniokotų. Ėjau į susitikimus su ministrais, valdininkais ir naftos bendrovių vadovais. Kiekvienas iš jų pažadėjo išsamiau susipažinti su mano pateiktais tyrimais. Jie šypsojosi man it vaikui. Kai šitai įvyko, buvau įsiutusi. Maniau, kad žmonija neturi jokios vilties. Norėjau išsikraustyti į atokiausią salelę ir gyventi joje viena. Ir vis dėlto pamačiusi nuotraukas žmonių,

iš įvairių pasaulio kampelių suvažiavusių drauge valyti naftos, supratau, jog viltį prarandame tik todėl, kad patys nebesugebame įsivaizduoti geresnio pasaulio, o ne remdamiesi tuo, kas iš tiesų galėtų įvykti.

Vilkdamasi paltą užmetu akį į telefoną. Ėrikas – Hitrou oro uoste.

„Greitai pasimatysim. Jau pasiilgau.♥"

Pagaliau, sulaukęs penkiasdešimt devynerių, mano vyras išmoko įterpti širdutę.

Mudu susitikome beveik prieš keturis dešimtmečius sename žvyro karjere. Ėrikas sukiojosi aplink ant kaklo pasikabinęs fotoaparatą ir pasakojo, kaip nuniokotoje vietovėje būtų galima pasodinti pievelę, o iš žvyrduobių padaryti tvenkinius, kuriuose maudytųsi aplinkiniai gyventojai. Ėrikas dėvėjo apspurusį vilnonį megztinį ir avėjo botus, buvo apsikirpęs ežiuku, o pakaušyje styrojo keletas ilgų plaukų. Aš studijavau aplinkos apsaugos politiką ir pragyvenimui prisidurdavau rašydama straipsnius į organizacijų laikraščius. Ėrikas studijavo architektūrą ir rengė diplominį darbą apie žvyro karjerų pertvarkymą į miesto parkus. Interviu nutarėme surengti vietoje, kurią Ėrikas fotografavo savo darbui.

Kai Ėrikas žibančiomis akimis, jau reginčiomis naujus peizažus, su purvinais botais atžirgliojo pasisveikinti, nebenorėjau paleisti jo rankos. Mudu vaikščiojome po didžiulę apleistą žemę ir Ėrikas pasakojo apie kasyklą Švedijoje, paverstą pasakiškai apšviestu lauko teatru, ir apie sąvartyną Anglijoje, taip apželdintą žole, kad žiūrint iš viršaus atrodo kaip moters siluetas.

– Mane nepaprastai įkvepia mintis, kad nebenaudojamą, nuniokotą aplinką galima vėl paversti gražia, – aiškino Ėrikas,

ore piešdamas arką, tarsi tapytų įsivaizduojamą peizažą. Mudviejų rankos susiliete, jis kvepėjo mišku ir prakaitu, ir aš abiem delnais suėmiau jo veidą.

Žvyrduobės gilumoje nurengėme vienas kitą, nugarą dūrė aštrūs akmenukai. Traukiniu parvažiavome pas mane ir daug kartų mylėjomės, o už lango čireno kielės, buvo girdėti girtuoklių ir policininkų balsai. Kartu praleidom tris dienas ir naktis, mano butas kvepėjo vynu, prakaitu ir levandų aliejumi, ir visą laiką švietė saulė.

Niekada netroškau susitikinėti. Išsikrausčiusi iš namų norėjau nubrėžti aiškias ribas tarp savęs ir kitų. Kūną ir protą laikyti viename tvirtame pakete. Buvau pasirengusi nešti naštą dėl Žemės ateities, bet neketinau rūpintis nė vieno žmogaus asmeniniu sielvartu. Į namus vedžiojausi pažįstamus ir nepažįstamus vyrus, bet nuo tos akimirkos, kai jie prašnekdavo apie rimtesnius santykius, nebeatsiliepdavau į jų skambučius.

Su Ėriku apie santykius nekalbėjome. Jis įsiliejo į mano gyvenimą kaip ankstyvas pavasaris, ir staiga pasaulis pasidarė pilnas šviesos. Kai būdavome atskirai, galvodavau apie jo odą. Dviračiu važiuodama į paskaitas įsivaizdavau, kaip mano ranka slysta jo pilvu žemyn, ir vos nepervažiavau šuns. Kai būdavome kartu, aš jį nurengdavau. Greitai pavalgydavome, pabėgiodavome, kartais nueidavome į kiną, ir aš nuolat laukdavau akimirkos, kai galėsiu įsitverti į jo marškinius. Nenorėjau susipažinti su jo draugais arba pristatyti jo saviesiems. Norėjau laikyti jį šiltame kambaryje, kuriame groja Deividas Bouvis ir kur visą dieną galima būti nuogam.

Per bendrus santuokos metus ne kartą esu jo nekentusi. Norėdavau išeiti ir niekada negrįžti. Buvau išėjusi ir visuomet

sugrįždavau. Esu įsimylėjusi kitą ir žinau, kad Ėrikas – taip pat, nors man to ir nesakė.

Ir vis vien po visų abejonių ir nuovargio valandėlių, vienišų naktinių klaidžiojimų, po visų nusivylimo kupinų žvilgsnių ir nuslėpto kartėlio man visuomet palengvėja, kai minioje pamatau Ėriko veidą. Ilgai dienai baigiantis laukiu, kol galėsime kartu gaminti maistą, atsikimšti butelį vyno ir pasipasakoti maloniausius dienos nutikimus, liūdesio akimirkas, kurias slepiame nuo kitų, užduoti klausimus, į kuriuos tik kitas gali surasti atsakymą.

Rišdamasi šaliką įsivaizduoju, kaip Ėrikas eina oro uosto atvykimo terminalu tempdamas lagaminą, ant kurio esu užrašiusi jo vardą ir pavardę. Ėrikas pažįsta mane geriau nei bet kas kitas, ir kartais būtent dėl to turiu išeiti. Laukimo salėje, žmonių apsuptyje, mudu apsikabiname, prisispaudžiu prie jo seno kaip pasaulis vilnonio megztinio ir užuodžiu kavos ir oro uosto kvapus, mano drabužiai pilni rudens ir Ėrikas švelniai nubraukia prie mano palto prikibusį medžio lapą. Nusprendžiame važiuoti autobusu iki centro ir iš ten keliauti namo pėsčiomis, sustoti išgerti taurės, o galbūt tiesiog žingsniuoti susikibę už rankų. Vėsiame kaip stiklas ore – pažįstamo delno šiluma ir per daugelį metų nušlifuotas bendras humoras, kuris nuneša mus namo kur kas anksčiau, nei praveriame duris.

Ėrikas praleido savaitę Zambijoje, kur projektuoja senos vario kasyklos pertvarkymą į viešąjį parką.

– Čia vaikai galėtų pasodinti savo medelius, – pasidėjęs priešais save maketus aiškino jis žibančiomis akimis, ir nuo jų viskas aplinkui imdavo švytėti.

Noriu viską išgirsti apie kelionę. Noriu pamatyti, ar jis nepamiršo pasitepti kremu nuo saulės, ar jo nosis ir vėl nusilupusi.

Universiteto koridoriuje mane pasitinka asistentė. Aš jai pamojuoju ir ji tvirtai sučiumpa mane už rankos, tarsi viena iš mūsų tuoj nukris.

– Jie klausia tavęs, – sušvokščia ji ir linkteli dviejų prie sienos laukiančių policininkų pusėn.

7

Ava

– Neturiu jėgų sielvartauti. Daktaryte, leiskit ir man numirti!

Moteris, ko gero, jaunesnė už mane, tačiau violetinio šalio įrėmintą veidą išvagojusios raukšlės, riešą man spaudžiantys pirštai – kaulėti ir kieti.

– Labai apgailestauju.

Daug kartų esu tai sakiusi. Žodžiai nebeturi reikšmės. Daugiau neturiu kuo pagelbėti.

Moters dukros akys buvo rusvos it skrudinti migdolai, žvilgsnis susikaupęs. Man pirmąkart atvykus į kaimą, mergaitė išsiskyrė iš kikenančio vaikų būrio, kuris sekė mane per saugų atstumą, ir prisiartino atsargiai – kaip prie gyvūno, galinčio pulti arba pabėgti.

Kaimo vaikai išsirikiavo priešais mane į vingę, ir kiekvienas paeiliui žengė į priekį pasisverti ir pamatuoti riešo apimties. Pastebėjau greta vaikų eilės vaikštinėjančios mergaitės žvilgsnį, nors ji nusisuko iškart, vos į ją dirstelėjau.

– Koks tavo vardas? – paklausiau. Buvau praktikavusis su kaimo vaikais kalbėti švelniai ir ramiai, kad baltojo suaugusiojo artumas jų taip negąsdintų.

– Havėja.

– Gražus vardas. Ar nori padėti?

Vora stovinčių vaikų žvilgsniai nuo manęs nukrypo į mergaitę. Ji valandėlę pastoviniavo, tada pasitaisė šalį ir priėjo artyn, paėmė metrą ir atidžiai klausėsi, kai aiškinau, ties kuria vieta reikia matuoti riešą.

– Madam, aš irgi noriu būti gydytoja.

Sušnabždėjo taip tyliai, kad iš pradžių nė neišgirdau.

Tai buvo pirma rami dienos akimirka. Paskutinis vaikas išėjo. Susipakavau daiktus ir kartu su kaimo slauge peržiūrėjau vaikų sveikatos korteles. Mergaitė stovėjo pastogės pasienyje ir kojų pirštais žemėje piešė apskritimus.

– Ką sakai, brangioji?

– Noriu būti tokia kaip jūs. Skraidyti lėktuvu ir dalyti vaikams žemės riešutų sviestą, – dabar jau žvaliai pasakė mergaitė, ir kaimo slaugė taip pat pasižiūrėjo į ją su šypsena.

– Galėtum dirbti drauge su manimi, – džiugiai tarė slaugė.

– Mes trise darytume stebuklus! – iškilmingai pasakė mergaitė. Pro šiaudinį stogą košėsi besileidžiančios saulės spinduliai, lauke buvo girdėti šventojo ibio giesmė. Mes trise. Kokia graži tai buvo mintis.

Prie moters prieina kaimo vyresnieji. Vyrai dėvi ilgus, karštame ore vėsius išliekančius baltus drabužius, jų barzdos dažytos chna, o iš po raukšlėtų kaktų sminga žvilgsniai, nuo kurių šiurpsta oda. Paskui juos nuseku į kaimo vado namus, atsisėdu ant kilimo, patiesto ant grindų, ir dėkinga paimu šiltą spraitą. Pažastys ir oda aplink liemenėlę prakaituoja po šalio, neperšaunamos liemenės ir ilgarankovių marškinėlių sluoksniais, srūva lašeliai – moliuskų

gleivės. Gerklėje sukyla šleikštulys. Nuryju jį, kaip išmokau nuryti turguose, kur dvokia saulėje pastovėjusia žuvimi, gurkšteliu saldaus gėrimo ir pasirengiu už viską atsakyti.

– Gydytoja per ilgai buvo išvykusi.

– Apgailestauju, – vėl sakau. Gerklė išdžiūvusi. Privalau išsikosėti. Užsidengiu burną ir stengiuosi kosėti tyliai, tačiau balsas aidi, kūnas tirta, akyse kaupiasi ašaros.

– To negana. Jūs atskrendate tada, kai jums patogu, atvykstate visi tokie svarbūs ir dalijate nurodymus. Bet kai nutinka kas nors bloga, visuomet liekame vieni.

– Jeigu būtumėt atvykusi anksčiau, ji galėjo išgyventi.

– Norėjau atvykti, – ištariu. Mano balsas ir vėl skaidrus ir tvirtas. – Tačiau po tos žmogžudystės Saugumo departamentas nė vieno neišleido.

– Juk nenukentėjo nė vienas užsienietis.

– Žuvo vietinis gydytojas. Tiesiog nesuvokiamas nusikaltimas.

– Ginčas dėl žemės sandorių.

Sugniaužiu kumščius ilgų rankovių viduje. Nužudyto gydytojo žvilgsnis buvo šviesus, rankos paspaudimas tvirtas. Skiepų bijantiems vaikams jis pasakojo linksmą istoriją apie kaimelyje užaugusį vyrą, kuris išvyko į Valstijas susitikti su giminaičiais. To vyro mama oro uoste tarė: „Tegul Alachas atveria tau duris.“ Kai naujoje šalyje pirmąkart atsivėrė automatinės oro uosto durys, vyras laimingas nusišypsojo: Alachas buvo su juo.

– Jo vardas buvo Suldanas. Jis dirbo kartu su manimi.

– Ir vėl mirė vaikas, kuris būtų galėjęs išgyventi, – ištaria kaimo vyriausiasis. Gyslos jo kakle – storos kaip driežo uodega, pirštai išsiklaipę kaip lazda, kuria jis beldžia į žemę kalbėdamas.

– Norėčiau padaryti daug daugiau, – pasakau. – Tačiau tol, kol saugumo situacija bus tokia, kokia yra, galimybių – labai mažai.

Kai atsistoju eiti, kaimo vyriausiasis sugriebia mane už rankos. Krūpteliu. Šiame kaime vyrai niekada nespaudžia rankų moterims. Spusteliu jam delną. Jis švelnus, nors pats vyriškis raukšlėtas ir kietas. Siaurame pakilimo take tarp tankių krūmokšnių manęs laukia lėktuvas. Tarp tamsiai žalių lapų kyšo armijos spalvomis nudažyto lėktuvo nosis. Po dažų dėmėmis šviečia rūdys. Nenoriu galvoti, kokios būklės yra tos lėktuvo dalys, kurių nematyti. Spygaujantys vaikai būriu lekia paskui mane, ištiesia rankas į šonus ir šaukia:

– Madam, pasiimkite ir mus!

Kaimo vyriausiasis išsilaužia rykštę ir švelniai, bet griežtai nubaido vaikus.

8

Užsimerkiu. Žeraras nykščiais ima spaudyti man pečius – tose vietose, kur kyšo kieti gumbeliai. Skausmas nutvilko iki pat kojų pirštų. Sukandu dantis, sukyla ašaros.

– Ar per smarkiai spaudžiu? – klausia Žeraras.

– Smarkiau.

Ant grindų prie namelio durų mėtosi mano batai, prie padų pridžiūvę purvo, raišteliai rausvi nuo smėlio. Ilgas sijonas, šalis, neperšaunama liemenė ir šalmas sumesti į krūvą ant lovos. Vos įžengusi nusirengiau, dabar stoviu nedidelio kambarėlio viduryje vienais apatiniais ir liemenėle, balta oda, nors šiuo metų laiku saulė čia šviečia visą laiką, po pažastimis – neperšaunamos liemenės įspaustos žymės. Iškeliaudama visada dėviu tais pačiais apatiniais. Tai dėl „Al Šababo“. Prieš išvykstant dirbti apie juos reikia pagalvoti. Jie gali pasirodyti vidury darbo, nukreipti ginklus į vietinius kaimo gyventojus ir mane pagrobti. Jų belaisve tapusi moteris greičiausiai bus ir išprievartauta. Šiuo metu grobiama nedažnai, tačiau tai įmanoma kaskart išvykus dirbti į kaimus. Todėl prieš iškeliaudama šitai apmąstau. Taip pat ir tada, kai grįžtu dirbti po atostogų. Kaskart svarstau, ar esu pasirengusi rizikuoti. Ar mano darbas to vertas? Iki šiol maniau, kad vertas. Bet jeigu vieną dieną atsidurčiau „Al Šababo“ kovotojų rankose,

norėčiau, kad mano apatiniai būtų viską dengiantys ir kiek įmanoma bjauresni.

Grįžusi iš kaimo tuoj pat paskambinau Žerarui.

– Ar gali ateiti? Negaliu dabar būti viena.

Kaip visada, Žeraras atėjo, nusišypsojo šiltai ir nekaltai kaip vaikas – šypsena, kuri man tuo pat metu ir atrodė patraukli, ir siutino, – užkaitė arbatos ir pasisiūlė pamasažuoti nugarą.

Žeraro krumpliai apžėlę tamsiais gyvaplaukiais. Jo plaukai juodi ir garbanoti, o veidas – dailus it modelio. Mylėdamasis jis klausia: „Kas tau patinka?“ – taip švelniai ir varginamai, kad kartais tiesiog noriu išslysti iš po jo ir paskaityti knygą.

Flirtuodamas Žeraras mėto užuominas apie netradicinius malonumus, tačiau liečia taip tradiciškai, tarsi laikytų egzaminą. Kai guliu šalia jo nuoga, dažnai trokštu būti kitokia, nei esu. Trokštu būti švelnesnė ir atviresnė moteris, tokia, kuri galėtų taip besąlygiškai mylėti Žerarą, kaip jis ir nusipelnė. Kartais tokiomis akimirkomis už sienos girdžiu Žeraro motinos žingsnius – taip aiškiai, kad jie beveik galėtų būti tiesa.

Žeraras – vienintelis vaikas prancūzų diplomatų šeimoje. Berniukas su cherubino garbanomis, kuris vaikystėje gyveno įvairiose Afrikos šalyse, dar prieš išmokdamas skaityti kalbėjo trimis kalbomis, dar sėdėdamas vaikiškoje kėdutėje naudojosi šakute ir peiliu, o per safarius valgydavo užkandžius, sėdėdamas ant miniatiūrinės sulankstomosios kėdutės, ir ilgesingai žvelgdavo į garbanotus vaikus, spardančius kamuolį, pagamintą iš senų marškinėlių.

„Brangusis, žiūrėk, kad majonezas neužtikštų ant kėdės“, – sakydavo Žeraro motina, nubraukdavo nuo duonos nuvarvėjusį

majonezo lašą, kol dar niekur neatsirado dėmės, užtepdavo daugiau kremo nuo saulės berniukui ant kaktos ir pažadėdavo, kad jiems grįžtant namo nupirks ledų.

Žeraras nekentė sulankstomųjų kėdučių ir nenorėjo ledų. Jis norėjo prisidėti prie vaikų, kuriuos matė aplinkui žaidžiant, juokiantis, lakstant ir pešantis tai Pietų Afrikoje, tai Konge, tai Senegale. Iš šono, iš už tvoros arba pro automobilio langą, jis žvelgė į vaikus, kurie sukiojosi būriais, bėgiojo, ėjo imtynių, glėbesčiavosi ir krykštavo, tačiau buvo pernelyg paklusnus, kad pasipriešintų, taigi tik linktelėdavo mamai, kai ši suimdavo jį už pečių ir nusivesdavo vidun žiūrėti filmo.

Myliu tą garbanotą, kitus vaikus iš šalies stebintį berniuką. Dėl to berniuko trokštu, kad ir suaugusį Žerarą galėčiau mylėti labiau.

Žeraro pirštai tampa švelnesni, leidžiasi nuo pečių, ima glostyti nugarą ir šonus.

– Dar pamasažuok, – ištariu. Atrodau susierzinusi, nors ir bandau tai nuslėpti.

– Ar kažką padariau ne taip?

Žeraras niekad ant manęs nesupyksta. Todėl dažnai noriu pasakyti ką nors, kas jį tikrai užgautų, priverstų netekti kantrybės ir nors kartą normaliai mane apšaukti. Dabar Žeraro balse girdėti pažįstama siutinanti gaida. „Jis mane kaltina, nors to ir neįvardija“, – galvoju. Nieko neatsakau.

Kai buvau maža, tėtis ir mama galėdavo be galo be krašto ginčytis dėl žvilgsnių, parinktų žodžių ar kits kito balso tono.

– Ką nori pasakyti?

– Kaip suprasti?

– Kodėl taip į mane pažiūrėjai?

– Kaip?

– Kaltinamai.

– Nepažiūrėjau.

– Pažiūrėjai.

Tie ginčai paprastai vykdavo naktimis ir galėdavo tęstis tol, kol pro užuolaidų tarpą įspįsdavo blanki ryto šviesa. Tėvai manydavo, kad mudu su Aslaku miegam, bet mes visuomet pabusdavom nuo barnių. Kai buvom maži ir vis dar miegojom viename kambaryje, Aslakas ateidavo pas mane į lovą ir aš iš antklodės padarydavau guolį, glostydavau švelnius kaip pienės pūkas mažojo broliuko plaukus ir pasišviesdama kišeniniu žibintuvėliu garsiai skaitydavau Tuvės Janson *Burtininko skrybėlę.*

Esu įsitikinusi, kad jeigu su Žeraru drauge praleistume dar dešimt metų, ginčytumėmės lygiai taip pat. Retkarčiais matau mus senesnius, stebinčius vienas kitą kaip paleisti koviniai šunys, pasirengę pulti kiekvieną akimirką. Nuo tų vaizdinių ima sukti pilvą kaip nuo vandens iš nešvaraus šulinio. Tie vaizdiniai – viena iš daugelio priežasčių, kodėl nenoriu ilgalaikių santykių su Žeraru ar kuo nors kitu. Ilgiuosi kito žmogaus odos ir reiklaus prisilietimo, o ne gyvenimo partnerio. Ima pykinti jau vien nuo minties apie tokius dalykus kaip porų vakarienės, sekso pasimatymai ar pastangos, siekiant išsaugoti santykius. Noriu dėti pastangas, kad išgelbėčiau badaujančius vaikus, o ne santykius, kuriems trūksta aistros.

– Ne. Tiesiog mano pečiai... Viskas atrodo taip beprasmiška.

– Kas „viskas“?

– Tuo metu, kai nedirbau, kaime mirė vaikas.

– Nuo ko?

– Nuo viduriavimo.

– Tai ne tavo kaltė.

– Jos vardas buvo Havėja. Tai reiškia „išaukštintoji“.

– Tokiomis sąlygomis viskas, ką galime padaryti...

– Buvo aštuonerių, gal devynerių. Norėjo tapti gydytoja.

– Privalai galvoti apie visus tuos vaikus, kurie nemiršta.

Taip smarkiai suspaudžiu Žerarui ranką, kad turi skaudėti.

– Kartais man atrodo, kad būtų geriau, jei ir jie numirtų.

– Nekalbėk šitaip, – sako Žeraras. Jo kaklą išmuša raudonis. Mandagus, gerai išauklėtas Žeraras gali be pabaigos diskutuoti apie literatūrą, politiką ir dirvos įtaką vynų skoniui, tačiau išrausta kaskart, kai kas nors netinkama nuomone ar įžeidžiais žodžiais sutrikdo intelektualų, mandagų pokalbį.

– Koks iš to kam džiaugsmas – iš to, ką darome? – tyliai klausiu. – Koks džiaugsmas iš vaistų ir žemės riešutų kremo, kuris padeda išsikapstyti iš bado vien tam, kad sulauktum kito bado etapo, tykančio tuoj po sausrų sezono, – nebent „Al Šababas“ dar iki tol pagrobia į sekso vergiją arba armiją?

– Negalima taip galvoti.

– Kodėl negalima?

– Gyvenimo vertė negali būti matuojama pagal tai, kas jame nutinka.

– Mes privalome taip kalbėti! – užsiplieskiu. Isteriška moteris. – Juk gaunam algą, už kurią galim nusipirkti butą Paryžiuje ar Helsinkyje ir išnuomoti jį, kol esame čia. Žinom, kad bet kada galime baigti ir gyventi be jokių rūpesčių. Po kelerių darbo metų gausim tokio dydžio pensiją, kad iš jos galėsim pragyvent iki dienų galo.

– Šio darbo esmė ne pinigai.

– Labai jau geras šalutinis padarinys.

Žeraro nykštys taip smarkiai paspaudžia sukietėjusį raumenų mazgą, kad skausmas nutvilko visą kūną.

– Tačiau tau esmė yra kas kita. Ir mums taip pat, – sako Žeraras. – Juk tai svarbiausia.

– Ir kas man yra esmė? Arba mums?

– Padėti.

– Padėti? Kas gi mes tokie? Vaikai iš praėjusio tūkstantmečio? Ei, pirmyn, padėkime kenčiantiems Afrikos žmonėms!

– Nebūk bjauri.

– Žinau, kad nori gero. Tu visada nori gero. Bet ir tu žinai, kad čia mes niekam negalime padėti. Ir pats žodis „pagalba" – ką jis reiškia? Juk mes nė nevaidinam, kad padedam, tiesiog drauge su vietiniais stengiamės pagerinti sąlygas.

– Ir kai mums nepavyksta išgelbėti viso pasaulio, neverta džiaugtis nė tuo, kad retkarčiais nuo mirties išgelbėjame keletą vaikų?

– O retkarčiais per klaidą pražudom.

– Atleisk. Ne tai turėjau galvoje.

– Ar mes ne tos pačios nuomonės? Juk visi čia tik ir nenustoja šnekėti, kad niekas nesikeičia. Ir vis vien liekam, neišvykstam – kiekvienas dėl skirtingų priežasčių. Esu tikra, kad visos tos priežastys – savanaudiškos, nors ir bandome vaidinti priešingai.

– Juk iš tikrųjų nesi tokia cinikė.

Žeraras paglosto man ranką. Jis toks išsigandęs, kad akimirksnį noriu liautis vien dėl jo, palikti vienišą berniuką su cherubino garbanomis ramybėje. Bet negaliu. Šie dalykai jau seniai mane graužė, tačiau apie juos niekur nedera kalbėti. Iš užsienio atvykę darbuotojai nenori to girdėti: dirbdami kalbamės apie darbą, o laisvalaikiu temomis, kurios nuskraidina mintis kuo toliau nuo čia. Vietiniai dirba kur kas sunkesnėmis sąlygomis nei mes. Dažnai rizikuodami savo saugumu ir visu gyvenimu, jie

privalo tikėti tuo, ką daro, ir tokiam žmogui kaip aš būtų absurdiška skųstis jiems savo nusivylimais. Dabar žodžiai apvalo kaip karštis, pakilęs baigiantis atkakliai kamavusiam gripui.

– Tai – ne cinizmas. Ciniška būtų teigti, kad čia veikiame kažką svarbaus. Kad darome kažką neįkainojama, nors iš tikrųjų gauname nesuvokiamai gerą algą už tai, kad dirbtinai palaikome neturinčių jokios ateities žmonių gyvybę.

– Negali apibrėžti, ką kiekvienam jų reiškia ateitis. Kultūros tokios skirtingos. Žmonės gali būti laimingi ir...

– ...nieko neturėdami? Baik. Seniausias ir tingiausias sąžinės nuraminimo būdas pasaulyje. Ak, nuostabūs, laimingi ir vargingi laukiniai!

– Gyvenimo prasmė apibrėžiama ne vien materialiais dalykais.

– Liaukis. Esi tam per protingas. Bet kuris iš mūsų mieliau nusižudytų, nei susikeistų vietomis su vienu iš čionykščių gyventojų.

Šaukiu. Akys rasoja.

– Bet juk mes esam čia tam, kad kažkas įvyktų. Kitai kartai gali sektis geriau.

– Ak taip? Ir kiek jau metų čia esame? Dešimt? Dvidešimt? Trisdešimt? Kas per tą laiką pasikeitė?

– Kokią alternatyvą siūlai?

Žeraras šnabžda. Jis nustoja masažuoti ir atsisėda ant lovos šalia manęs. Jo sprandas visas suprakaitavęs nuo įsikarščiavimo. Pečiai platūs, delnai dideli, o nagai visuomet nukarpyti. Stipriai jį apkabinu. Panardinu veidą į jo šiurkščius garbanotus plaukus, kvepiančius šampūnu iš Prancūzijos.

– Taigi, – sakau jo plaukams. – Mes nė nesugebame įsivaizduoti alternatyvos. Nesugebam įsivaizduoti pasaulio, kuriame šie žmonės arba jų vaikai galėtų turėti bent kiek vilties.

– Ši žemė pilna žmonių, kurie visą gyvenimą paaukoja, kad bent ką nors pasiektų. Esame čia tam, kad jie neliktų vieni. Jeigu išvyktume, jiems būtų kur kas sunkiau. Žinai tą taip pat gerai, kaip ir aš.

Žeraras baigia pokalbį mane pabučiuodamas, švelniai ir apdairiai kaip visada. Pati atsisegu savo bjauriausią liemenėlę.

9

Šviesos restorane per ryškios. Būdama čia niekada nenaudoju makiažo, bet dabar norėčiau būti pasipudravusi. Ryškioje šviesoje atrodo, kad veidas pernelyg atviras kitų žvilgsniams.

Restoranas visai nėra restoranas, o barakas, kurio viduryje į eilę sustatyti ilgi stalai, o iš abiejų pusių – suolai; valgyti duoda kupranugario mėsos, ryžių ir atsigerti – drungnos arbatos, patiekalai beveik visada tie patys, o kitoje sienų pusėje dauguma negauna nieko.

Prie durų Žeraras paleidžia mano ranką. Į viešas švelnumo išraiškas čia žiūrima nepalankiai. Šioje šalyje esame jau taip ilgai, kad nesunku prisiminti taisykles. Čia laisvai galima vaikštinėti tik sienomis atitvertoje teritorijoje, už jos ribų privaloma dėvėti neperšaunamą liemenę ir šalmą. Tiek vyrai, tiek moterys čia rengiasi santūriai, visą kūną dengiančiais drabužiais, alkoholis brangus ir geriamas paslapčia. Atostogaudama Europoje vaikštau gatvėmis nuo ryto iki vakaro, dėviu berankovius marškinėlius ir geriu alų parkuose ant suoliukų. Veikiu tai, ką buvau įpratusi veikti prieš išvykdama čionai, tačiau jausmas nebėra toks pat. Viskas, kas anksčiau buvo įprasta, įgavo svetimų atspalvių. Veikdama tai, kas kadaise buvo kasdieniška ir vykdavo nepastebimai, tuo pat metu matau save iš šono, tarsi mane stebėtų kažkas iš šitos šalies. Tai *ji* sėdi grožio salone ir ištiesia

kojas moteriai laibais riešais, kad ši masažuotų. Ji bėga per tamsų miestą, klausosi tuaregų gitarų muzikos ir nė nepastebi, kad jos kelnės greitai plyš per siūles. Ji parsiveda namo vyrą, su kuriuo susipažino vos prieš dvi valandas. Ji užsisako brangaus maisto į namus ir skaito lovoje iki pat pietų.

Virėjas į metalinę lėkštę įdrebia samtį ryžių ir padažo. Esu čia jau taip ilgai, kad jis nė neprašytas man duoda būtent tiek, kiek noriu: saujelę ryžių ir gausiai padažo.

„Mahadsanid“, – pasakau ir bandau nusišypsoti. Somalių kalbos išmokau tiek, kad sugebu žaisti su kaimo vaikais ir susišnekėti su suaugusiaisiais paprasčiausiomis temomis. Dauguma čia esančių užsieniečių visai nemoka kalbos, todėl virėjas ir sargybiniai man šypsosi kiek ilgėliau nei kitiems.

Įsispraudžiu šalia Žeraro ant suolo, ant kurio sėdi dar du pabėgėlių organizacijos darbuotojai iš Italijos ir britas, maisto paramos organizacijos vadovas, kuris nepaliaujamai ieško darbo kitur. Ant suolo per ankšta; maistas, besiliečiančios šlaunys ir prakaito, plaukų vaško, losjono po skutimosi ir drėkinamojo kremo kvapų maišalynė išjudina visa pilve kaip potvyniai plaunamą žemę, kai medžiai išraunami su šaknimis.

Havėja dievino futbolą, bėgo greičiau nei kas kitas kaimelyje ir užaugusi norėjo pasirūpinti, kad nė vienam iš kaimo vaikų netektų mirti. Jos laikysena buvo tokia tiesi, kad atrodė, lyg ant galvos būtų nešusi nematomą nešulį, platų ir sunkų, kuriam buvo nevalia sudužti. Jos žvilgsnis buvo protingas, judesiai tikslūs, o juokas priminė vėjo varpelių skimbčiojimą ramų vakarą, kai kas nors greitai pro juos prabėga. Ji nenorėjo ištekėti.

– Nenoriu nustoti augti, – pasakė ji, padėdama man rūšiuoti sveikatos korteles. – Visiems atrodo, kad po vestuvių

moteris turėtų susigūžti ir duoti vyrui erdvės augti, – paaiškino ir padavė man tvarkingai į krūvelę sudėtas korteles. – Teturim vieną gyvenimą. Noriu pati nuspręsti, ką daryti.

Jos kaklas buvo ilgas ir liaunas kaip afrikinio gandro, rankos tvirtos ir raumeningos. Nors dar tebuvo vaikas, akimirką atrodė taip, tarsi viskas joje būtų buvę išskobta iš kieto, audrų nugludinto medžio.

Aš kalta dėl jos mirties. Būčiau galėjusi ją išgelbėti. Žinojau, kad kaime gausiai lijo ir išplito ligos. Turėjau sugrįžti anksčiau, nepaisyti Saugumo departamento draudimų. Visada čia susitvarkydavau, būčiau įstengusi ir šįkart. Bent jau būčiau galėjusi palikti daugiau maisto mišinių kaimo slaugei. Reikėjo greičiau patikrinti situaciją, kažką daryti kitaip.

Kai paskutinį kartą prieš tą nelemtą įvykį susiruošiau išvykti iš kaimo, Havėja lydėjo mane iki pat lėktuvo ir prisidengusi ranka nuo saulės stebėjo jį tolstant vidury krūmynų išplūktu pakilimo taku net ir tada, kai kiti vaikai nubėgo toliau žaisti ar dirbti. Ji tiek daug svajojo ir nieko negavo. Visi sakys, jog tai ne mano kaltė, bet aš žinau, kad mano.

– Vis dar apie ją mąstai, – sako Žeraras.

– Aha.

– Kodėl būtent apie ją?

Negaliu atsakyti. Šioje šalyje nuolat matai mirštančius žmones. Daug vietinių žmonių, su kuriais dirbau, žuvo sprogus bombai, kiekvienas yra praradęs ką nors iš šeimos narių. Mano slaugomi vaikai nuolat miršta nuo išsekimo, per „Al Šababo“ išpuolius ar nuo ligų, kurias kitur būtų galima išgydyti. Išsikapsčiusieji gyvena toliau susitraukę, baimindamiesi smurto, daugumos smegenis badas pakeitė negrįžtamai.

Pirmą savaitę verkiau kas vakarą. Po kiekvienos darbo dienos susisukdavau lovoje, sukąsdavau kumštį, nes trobelės sienos visai neizoliuoja garso, ir raudodavau taip, kad visas galūnes paskausdavo. Tada suvokiau, kokia esu apgailėtina. Niekam šioje šalyje nėra jokios naudos iš mano raudojimo. Atvykau čia dirbti, ir jeigu stengsiuosi iš visų jėgų, galbūt būsiu netgi kruopelytę naudinga. Nustojau žliumbti, apie save tarsi susikūriau burbulą, saugantį nuo pasaulio, ir susitelkiau į darbą. Naktimis vis dar sapnuoju košmarus, kuriuose link manęs sklendžia vaikų veidai, nesišypsančios burnos ir akys, žvelgiančios tiesiai į mane.

Žaviuosi vietiniais bendradarbiais. Drauge jie apraudа kiekvieną mirtį, tačiau ryte vis vien eina į darbą, aptaria visas tą dieną numatytas užduotis ir imasi jų. Jie sako, kad daro, ką gali, ir juokiasi visada, kai tik yra galimybė. Čia žmonės stato į pavojų savo gyvenimą, kad išgelbėtų kaimyno vaiką, o po išpuolių ir sprogimų gyvena toliau kaip gyvenę – namuose moko vaikus skaityti ir grįžta į turgų pardavinėti vaisių ir žuvų. Jie vaikšto iškėlę galvas, seka, kas vyksta aplinkui, žvaliai žvelgdami diskutuoja apie politiką ir gyvenimą, stabteli pasigrožėti auksinio saulėlydžio užlietu miestu ir juokiasi daug kartų per dieną. Žaviuosi jų veiklumu, gebėjimu neprarasti vilties, drąsa gerbti tiek savo, tiek kitų orumą.

Aš taip pat stengiuosi sutelkti dėmesį į veiklą. Stengiuosi viską daryti taip gerai, kaip tik moku, nes prasmės turi tik tai, ką galiu įgyvendinti. Nei mano ašaros, nei košmarai niekam nepadeda. Mano sielvartas – tai privilegijuotųjų kančia. Nedidelės mažumõs, pripratusios prie to, kad svajonės pildosi ir jas įmanoma paversti tikrove, o jei nepavyksta, galima reikalauti ko nors geresnio. Mažumos, kuri be jokios ironijos kartoja: „Viskas priklauso tik nuo tavęs.“ Ir kuri nebesugeba veikti atsidūrusi ten,

kur nuolat vyksta blogi dalykai ir kur niekas nepriklauso nuo tavęs.

Dabar staiga viskas ima byrėti drauge su gandrakakle mergaite. Privalau ištrūkti. Nežinau kur. Atostogaujant Europoje šios šalies vaizdiniai neperspėję atšliaužia į galvą. Paryžiaus, Romos, Londono arba Kopenhagos gatvių šurmulyje matau mirusių vaikų veidus, klausydamasi draugų pokalbių apie muziką arba knygas imu verkti ir nesugebu paaiškinti kodėl. Vis vien noriu susikrauti daiktus ir išvykti be jokio tikslo, keliauti po nepažįstamus kraštus, galvoti tik apie tai, kaip pateksiu į kitą vietą ir kur miegosiu kitą naktį, galvoti tik apie muitinės patikrinimus, temstant keliuose tankiai patruliuojančius policininkus.

– Ava, ar girdėjai, kas vyksta Helsinkyje?

Ėva, pabėgėlių organizacijos darbuotoja iš Švedijos, su padėklu įsispraudžia tarp manęs ir Žeraro. Ryškiai apšviestoje nevėdinamoje valgykloje ji atrodo lygiai tokia pat nerūpestingai graži kaip švedės apskritai, tarsi būtų atvykusi tik pažiūrėti, kaipgi čia einasi.

– Kas vyksta? – klausia Žeraras.

Man ima tinti liežuvis. Staiga visi mano žodžiai suomiški, nors niekas daugiau šia kalba čia nešneka.

– Kažkas Helsinkio centre šaudo į žmones.

– Ką?

– Tuo pat metu šaudo ir kitur, bent jau Londone ir Paryžiuje. Internete jie paliko žinutes, kuriose kalbama apie žmonijos retinimą.

– Apie ką?

– Žmonijos retinimą. Apie tai, kad mūsų per daug, kad sunaudojam per daug gamtos išteklių ir panašiai.

– Ne, – koją išsinarinusio gyvūnėlio inkštelėjimas. Tai mano balsas. Žeraras stipriai suspaudžia man ranką.

– Tai nesveika.

Geraširdis sukrėstas Žeraras. Jis laisvai šneka keturiomis kalbomis, tačiau neapykantos gramatika jam svetima.

– Tai ir yra nenormaliausia, – kalba Ėva. – Prisidengdami teisingumu jie vykdo kažkokias... skerdynes.

– Kur yra ta žinutė? – klausia Žeraras ir drauge su Ėva pasilenkia prie jos telefono. Galvos suglaustos, abiejų rankos įdegusios ir dailios.

Atsistoju. Susverdėju, pastumiu stalą, ant Žeraro ir Ėvos kojų išsilieja arbata.

– Atsiprašau, – murmu suomiškai ir sijono padurku imu valyti drungną gėrimą. Žeraras suima man ranką. Išsiplėšiu taip smarkiai, kad atsitrenkiu į priešais stovinčio stalo kampą.

– Mieloji, kas tau?

– Privalau pasikalbėti su mama, – pasakau prancūziškai, mat Ėva šios kalbos nesupranta.

– Ar man eiti kartu?

Žeraras pakyla ketindamas sekti iš paskos. Papurtau galvą ir tarp stalų bei sutrikusių žmonių žengiu durų link. Rankos ir kojos nerangios, sunkios. Galvoje šmėsteli begemotas, netyčia atklydęs į restorano terasą viename Tanzanijos nacionalinių parkų, kur atostogavome drauge su Žeraru. Jo žingsniai išmušė skyles grindyse, kaskart pasisukęs jis ką nors sulaužydavo. Laikas prie restorano stalų sustojo, valgytojai taip ir liko su pakeltomis šakutėmis stebėti gyvūno, kuris iš tolo upėje atrodė mielas, tačiau nedidelėje erdvėje – pavojingas. Gretimo kaimo vaikai savo valteles plukdydavo ties ta pakrantės vieta, kur begemotai maudydavosi. Vieną iš jų banda sutrypė. Padavėjai tyliai šnabždėdami

išvedė begemotą lauk. Dabar suvokiu, koks išsigandęs turėjo būti gyvulys.

Atidarau duris, išeinu laukan ir matau po kiemą vaikštantį sargybinį, ginkluotą automatu, juodą kaip aksomas dangų ir žvaigždes, kurios čia visuomet šviečia ryškiau nei namie.

10

Mama neatsako. Valandėlę įsivaizduoju ją dirbančią – atidžiai besiklausančiai publikai kalbančią dalykus, kurių nekenčiau, kai buvau maža, – jie visuomet atrodė esą svarbesni už mus. Galvoju apie pražilusius mamos plaukus ir drabužius, kuriuos ji dėvi jau ne vieną dešimtmetį. Akimirką vėl esu vaikas, įsiutęs, kad ji niekad normaliai manęs nemato. „Niekada tokia netapsiu", – tardavau sau žiūrėdama į ją, sėdinčią prie kompiuterio, pasinėrusią į darbą, amžinai netvarkingą, mąstančią tik apie pasaulio gelbėjimą, nesugebančią būti laimingą. Net ir čia mano drabužių spinta pilna baltų, gerai gulančių marškinėlių, kurių apykakles išsilyginu prieš vykdama į darbą. Mama nė neturi lygintuvo.

Mano pirštai šalti, nors lauke pučia šiltas vėjas. Pečius apsisiaučiu plonu šaliu ir taip jį susiveržiu, kad sunku kvėpuoti; užrišu tvirtą mazgą ir pradedu eiti sienos krašto link, ten, kur galiu išgirsti jūros mūšą. Tamsoje ne ten pastatau koją, skaudžiai ją niksteliu, einu toliau.

Ore tvyro deginamos medienos kvapas. Iš kiemo gale esančio baro girdėti kalbant angliškai ir prancūziškai, Žeraras su Ėva iš valgyklos greičiausiai ten ir patrauks. Įsivaizduoju juos geriančius imbierinį alų, sėdinčius greta ant siauro suolo, įsivaizduoju, kaip prityla jų balsai kalbantis apie tai, kas dabar vyksta Helsinkyje.

„Kas Avai užėjo?“ – paklaus Ėva, ir Žeraras trūktelės pečiais. „Ji retkarčiais šiek tiek... savotiška.“

Teritorijos gale stovi mažulytis sodininko šeimos namukas, o jo kieme – rausvas „Hello Kitty“ paspirtukas, kurį vaikams atvežė daktaras iš Japonijos. Praeinu namą, nužingsniuoju prie sienos ir atsitupiu prie kinrožės krūmų, kur vaikai susirentė pastogę. Man prie kojų guli lėlės antklodė ir mažyčiai porcelianiniai kavos puodeliai.

Buvom dviese vaikų kambaryje. Aslakas buvo apsivilkęs nuo skalbimo susitraukusią pižamą juodais ir geltonais dryžiais – su ja atrodė kaip mažas tigriukas. Jis paprašė, kad iš popieriaus iškirpčiau jam dykumų lapės ausis, veide nupieščiau tamsias lapės akis, o lūpų kampučiuose – aštrius dantis. Aslako oda po pirštais buvo minkšta it grietinėlė, išpiešiau lapės bruožus ant jojo. Kažkodėl man tai kėlė siaubą. Aslakas buvo besijuokiantis mažasis broliukas, kuris išmaudytas duše išpūsdavo pilvuką priešais manišką ir norėdavo žaisti storulį vyrą. Kai jis paprašė manęs nupiešti lapės snukutį, atrodė, lyg kartu būčiau ištraukusi ir išpiešusi kažką iš jo vidaus.

– Kodėl nenori būti princas? – paklausiau.

– Aš – dykumų lapių princesė, – atsakė Aslakas, o jo žvilgsnis tuo pat metu buvo ir kažkieno kito. – Gelbėju visus, patekusius į bėdą.

Apmaudžiai linktelėjau, apsivilkau suknelę auksiniu sijono kraštu ir ant galvos užsidėjau sidabro spalvos tiarą, kurioje buvo rožinių ir turkio spalvos brangakmenių.

Ant mažo staliuko patiesiau seną nertą močiutės skarą ir ant jos išdėliojau porcelianinius puodukus ir medinį pyragą, kurio lipdukais priklijuotus gabalėlius buvo galima atpjauti nedideliu peiliu. Aslakas pasičiupo šviečiantį lazerinį kardą ir

pakvietė mamą ir tėtį į vaišes. Nors kartą jie atėjo susikabinę už rankų ir juokdamiesi, užsidėjo karūnas ir mantijas, sakė esantys gretimos šalies karaliai ir sėdėdami ant grindų gėrė kavą iš porcelianinių puodelių.

Aslakui žaidimas greit nusibodo ir jis ėmė lakstyti po kambarį, kaukdamas kaip lapė. Aš bėgau paskui, o tėtis su mama mus vijosi, sučiupdavo į glėbį ir kutendavo pažastis ir pilvus, ir mudu su Aslaku juokėmės skaidriu it stiklo karoliukai juoku, kambaryje jis skambėjo dar ilgai, net tada, kai jau buvom nuėję miegoti.

From: Aslakas
To: Ava
Žinau, kad tau visai neįdomu, bet neturiu kam daugiau papasakoti. Įsitraukiau į vieną reikalą. Ar galėsi pasirūpinti mama ir tėčiu? Nė vienam iš jūsų nelinkiu nieko blogo. Tai tik mano asmeninis reikalas.

Šią žinutę iš Aslako gavau prieš dvi savaites. Nedelsdama atsakiau.

From: Ava
To: Aslakas
Ką sumanei? Aišku, kad man įdomu! Paskambink!

From: Ava
To: Aslakas
Labas. Ar gali bent ką nors atsakyti? Velniškai nerimauju.

From: Ava
To: Aslakas
Labas. Iš visos širdies tikiuosi, kad nepadarysi kokios nors nesąmonės.
Myliu.

From: Ava
To: Aslakas
Privalom pasikalbėti. Galiu netgi susiorganizuoti atostogas ir atvažiuoti.
ATSAKYK KĄ NORS!!!

Nuolat galvojau apie tą žinutę. Galvojau darbe ir vakarais, būdama su Žeraru, bendraudama su vietiniais slaugais švariai iššluotoje molio trobelėje ir matuodama tyliai stovinčių vaikų riešus iš namų atsivežtu saulėje išblukusiu metru.

Norėjau išsipasakoti. Norėjau atsikratyti naštos, pranešti kam nors, išmanančiam, ką tokiais atvejais reikia daryti. Bet ką aš būčiau papasakojusi? Kam? Aslakas ir anksčiau yra siuntęs tokių žinučių, ne vieną kartą. Nusižudysiu. Nužudysiu tave. Nužudysiu ką nors.

Iš pradžių visas jas saugojau. Skambinau policijai, į psichiatrijos ligoninę ir psichologui, pas kurį jis kažkada seniai lankėsi, ir klausiau, ką daryti.

„Nieko“, – atsakydavo jie.

„Jeigu nėra kitų įrodymų...“

„Jeigu jis pats nenori pagalbos...“

„Nėra nieko, ką šioje situacijoje galėtume padaryti...“

Galiausiai Aslakas visuomet atsakydavo. Tuomet jis sudarydavo įspūdį, kad apskritai niekada nesiuntė jokios žinutės, kad viskas buvo visai kaip įprastai. Jis norėdavo kalbėtis apie muziką ir politiką, kuria visąlaik domėjosi. O tai, kas įvyko anksčiau, tapdavo sapnu, mano vaizduotės vaisiumi, kuris būdavo tiesa tik man vienai.

Kaskart, kai tai nutikdavo, nuspręsdavau viską mesti. Atsiriboti nuo Aslako, kurio iškreipta realybė kartu iškreipė ir

manąją, šalia kurio visuomet vėl tapdavau maža mergyte, nuolat bijančia dėl jaunesniojo broliuko.

Pabusdavau dar prieš auštant ir tol bėgdavau ratus palei sieną, kol dangus prašvisdavo ir pasidarydavo per karšta kvėpuoti. Dirbau, žiūrėjau filmus, vakarais darydavau atsispaudimus ir pratimus pilvo presui stiprinti ir stengiausi mylėti Žerarą labiau, nei mylėjau. Galvojau apie Aslaką. Negalvojau apie jį. Tėtis ir mama klausinėdavo, ar negalėčiau su juo susisiekti, ir aš sakydavau, kad dabar nėra laiko, nors iš tikrųjų norėjau pasakyti: eikit šikt. Ir galiausiai kuris nors iš mūsų visuomet susisiekdavo su kitu ir viskas prasidėdavo iš pradžių.

Buvau tikra, kad ir šįkart Aslakas atsilieps. Galų gale jis vėl atsakys.

Bėgo dienos ir savaitės. Aslakas neatsakė.

Prispaudžiu veidą prie vėsios sienos. Už jos girdėti guodžiantis jūros šniokštimas. Visai netoliese plaukioja buvusių žvejų laivai, iki dantų apsiginklavę jauni vyriškiai, kurie kadaise pakrantėje mėtė į jūrą akmenukus, o dabar jiems yra normalu grobti, kankinti ir žudyti kitus.

II

Moteris tarė: „Dabar paseksiu suaugusiųjų pasaką.
Paseksiu, nes aš vaikas ir sergu.
Paseksiu ją sau ir tau.“

SAILA SUSILUOTO
Sparnuotieji ir uodeguotieji

11

Daug seniau nuuuu

Laura

– Gal galim?

– Ne.

– Kodėl?

– Todėl.

– Būtų nuostabu.

– Aš nenoriu.

– Kodėl?

Apsiverkiu. Ėriko veidas įsitempia nuo susierzinimo. Tuo metu dažnai verkdavau, Ėrikas – niekada. „Tavo raudojimas – mūsų santykių garso takelis, – sakydavo Ėrikas, kai ant manęs supykdavo. – Lyg vyktų vakarėlis, kuriame kažkas ištisai leidžia tą patį gabalą, nors jo niekas nenori klausytis."

Ėrikas atsitraukia, užsitempia antklodę ir apsimauna po ja apatinius, tarsi niekada nebūčiau mačiusi jo nuogo.

– Kodėl tu nenori vaikų? – klausia jis.

– Ar visi privalo norėti?

– Ne visi. Bet aš noriu.

Ėriko rankos buvo šiltos, žvilgsnis įdėmus. Prie jo prisiglaudusi užmigdavau greičiau ir pabusdavau žvalesnė nei kada nors anksčiau. Ėrikas norėjo vaiko. Aš nenorėjau. Nenorėjau netekti Ėriko. Jis sakė, kad nenori netekti manęs. Aš nenorėjau, kad Ėrikas būtų nelaimingas. Jis sakė, kad nėra, bet atrodė priešingai.

Jis atsargiai palietė man petį. Leidausi liečiama, nors iš tiesų norėjau nustumti jo ranką. Ėrikas ėmė vedžioti piešinį man ant nugaros. Ilgai užtruko, kol suvokiau, kad tai visai ne piešinys, o eilėraštis, kuris mums abiem labai patiko:

Širdyje
it prikimštame, neužsidarančiame karste nešiojuos
visas vietas, kuriose buvau,
visus uostus, kuriuose išsilaipinau,
visus peizažus, kuriuos mačiau pro kajutės langus
ar nuo laivų denių, sapnuodamas,
ir visa ta gausybė yra taip mažai,
turint galvoje, ko noriu.

– Tikiesi taip pigiai atsipirkti?

– Norėjau būti romantiškas.

– Manei, kad iškeisiu pesarą į Pesoa*?

Ėrikas nusijuokė. Aš nusijuokiau. Pasimylėjom ir tą kartą daugiau nebesibarėm dėl kontracepcijos. Kai vėliau gulėjome vienas šalia kito, – mano galva po jo raktikauliu, jo ranka glostė man ranką ir taip šildė, – papasakojau jam tai, ko niekam nesu pasakojusi.

– Kai buvau maža, svarbiausias mano įgūdis buvo išmokti saugotis mamos, – pasakiau Ėrikui, ir jo pirštų judesiai ties mano juosmeniu sukėlė šiltas bangas.

Kai buvau maža, tarpais mama būdavo užvis smagiausia. Ji pasakodavo apie gnomus, gyvenančius rožių krūmuose galiniame

* Pesaras – mechaninė kontraceptinė priemonė. Fernando Pessoa (1888–1935) – žymus portugalų rašytojas, poetas (red. past.).

kieme, desertui pagamindavo plikytų pyragaičių ir šokoladinio kremo ir leisdavo man pasimatuoti savo boa ir aukso spalvos aukštakulnius, kuriais avėdavo jaunystėje. Bet viskas galėjo kaipmat pasikeisti. Tada mama pasislėpdavo savame pasaulyje, sunki užuolaida nusileisdavo.

Išmokau apsipirkti ir pasigaminti valgyti tais kartais, kai mama ištisas dienas gulėdavo pritemdytame kambaryje ir klausydavosi savo jaunystės muzikos. Išmokau stebėti mamos akis. Kai jos apsiblausdavo ir tapdavo tamsios kaip alyva, išmokau virsti nematoma ir išsprukti lauk, vogti saldainius iš parduotuvės ir dalyti juos savo draugams, kad šie kviestųsi mane į namus pavalgyti.

Kai buvau devintoje klasėje, į mūsų mokyklą atėjo mergaitė mėlynais plaukais, su auskaru nosyje ir ant odinio švarko pačios nusipieštu taikos simboliu. Jos vardas buvo Nensė. Per pirmąją pertrauką ją tualete primušė trys mergiotės iš paralelinės klasės, nusipudravusios per tamsia pudra, išsidažiusios vogtu lūpdažiu ir grasinančios visiems, dėvintiems ne to prekinio ženklo džinsus.

Per savo būdelės duris girdėjau, kaip jos tampo Nensę už plaukų. Susikėliau kojas, kad niekas nepamatytų mano batų nosių. Norėjau čiaudėti ir prispaudžiau pirštą prie šnervių, kad neišsiduočiau. Pilve degte degė. Tos pačios mergiotės kartą grasino primušti ir mane, kai į mokyklą atėjau su sijonu, nes vieninteliai mano „Levi's" džinsai buvo nešvarūs. Nensės žvilgsnis buvo draugiškas, o į švarką ji buvo įsisegusi ženkliukų su užrašais „Animals have rights" ir „Karas abejingumui!"

„Su ja būtų smagu pasišnekėti", – pagalvojau pirmąkart pamačiusi Nensę – tą kartą ji nuėjo po mokytojų kambario langu

ir prisidegė cigaretę. Dabar kitoje plonų durų pusėje ją spardė trise, o aš nėjau į pagalbą, nors būčiau galėjusi.

Kai mergiotės galiausiai išsinešdino, atsargiai pravėriau tualeto duris. Nensė prieš veidrodį taisėsi makiažą. Iš nosies bėgo kraujas ir vienas skruostas buvo paraudęs, tačiau ji visą dėmesį kreipė į juodus akių apvedimus; vatos pagaliukais nusivalė nubėgusius šešėlius ir ant viršaus kosmetiniu pieštuku nubrėžė griežtas linijas.

– Šaunios tipės, – tarė Nensė, veidrodyje pamačiusi mane, išeinančią iš tualeto.

– Kurgi ne, – atsakiau, ir Nensė paklausė, ar nenorėčiau pasiskolinti jos pieštuko. Apvedžiau akis tokia pat linija kaip ir jos, ir mudvi ėmėm šnekučiuotis.

Kalbėjomės apie bandymus su gyvūnais ir ozono sluoksnį, apie skurdžiausiose šalyse nesąžiningai veikiančias tarptautines įmones – Nensė apie jas žinojo daug, o aš norėjau išgirsti viską. Kalbėjomės, kaip suspaudžia kažkur krūtinėje žiūrint į laivus, plaukiančius į Vokietiją arba Lenkiją, ir svajojant: kad taip įšokus į vieną iš jų, kad taip nuplaukus sau jūra į nepažintus miestus, o iš jų traukiniu iškeliavus kur nors, iš kur nereikėtų sugrįžti. Kalbėjomės apie motinas ir tėvus, apie Sidą ir Nensi*, apie Pelė Miljoną ir Epu**, ir apie grupes tokiais pavadinimais kaip „Sekmadieninė mokykla“ arba „Nevaisinga mergelė“. Nensė buvo tikra, kad man jos patiks, ir pažadėjo į kasetę įrašyti jų albumų. Mums kalbantis oras, kuriuo kvėpavau, darėsi vis lengvesnis. Atrodė, lyg iki tol

* Turimi galvoje legendinės britų pankroko grupės „The Sex Pistols“ bosistas ir vokalistas Sid Vicious ir jo mergina Nancy Spungen (vert. past.).

** Pelle Miljoona ir Eppu Normaali – iki šiol Suomijoje itin populiarūs muzikos atlikėjai (vert. past.).

būčiau gyvenusi burbule ir Nensė būtų jį pradūrusi kosmetinio pieštuko galu. Pabėgom iš likusių pamokų ir nuėjusios pas Nensę klausėmės muzikos.

Gulėjom greta ant grindų. Grupė pavadinimu „Treblinka" grojo greitai ir garsiai, ranka jaučiau Nensės rankos šilumą. Įsivaizdavau, kaip mudvi keliaujame po Europą autostopu, kaip grojam Londono, Paryžiaus ir Amsterdamo gatvėse ir darom „tai, kas priverstų chebrą sustabdyti tą Žemės rutulį naikinančią vartotojišką puotą!" – kaip tą vakarą rašiau dienoraštyje, o šalia pripaišiau pilnas paraštes taikos simbolių.

Nensės dėka galų gale suradau namus. Nensės draugai tapo mano šeima, ir mama nė nepastebėjo, kaip palikau ją, kad su naująja šeima nakvočiau ant grindų mūsų apgyventuose būstuose, organizuočiau protestus prieš bandymus su gyvūnais, atominę energiją ir besivystančių pasaulio šalių išnaudojimą ir kad pakeleivingomis mašinomis keliaučiau į kitus miestus klausytis grupių, kurių koncertuose visi šokinėdavo susikabinę už rankų su nepažįstamais žmonėmis.

Nuo tada, kai sutikau Nensę ir jos draugus, mane nuolat šildė tikėjimas, kad *įmanoma ką nors padaryti*. Vedama to tikėjimo palikau mamą ir susikūriau naują gyvenimą, ir visą savo laiką paskyriau pasauliui keisti. Tame gyvenime mintims apie vaikus nebuvo vietos.

„Kodėl apskritai žmonės pradeda vaikus pasaulyje, esančiame ant susinaikinimo ribos?" – svarstydavau, kai kuri nors iš draugių pasiskelbdavo esanti nėščia.

– Neturėčiau drąsos prisiimti atsakomybės už būtybę, kuri būtų visiškai nuo manęs priklausoma, – pasakiau Ėrikui.

Jis nustojo piešęs man ant nugaros ir tyliai klausėsi, parėmęs galvą kumščiu.

– O kas, jei šalia vaiko pavirsiu į savo motiną? Kas, jeigu tada vaikas manęs nepaliks?

12

Pirmoji gimė mergaitė. Pavadinome ją Ava Hilda Amanda. Hilda ir Amanda – mano mamos mama ir Ėriko tėvo mama, dvi moterys, triūsusios nuo ryto ligi vakaro ir niekuomet nenustojusios šypsotis. Ava – kaip atvira jūra*, kurią visada mylėjau ir išmokiau mylėti ir Ėriką.

Kai galvoju apie Avą, mintyse visuomet iškyla toks vaizdinys.

Ava miega. Kambaryje tvyro prieblanda, bet dar ne visai sutemę. Kampuose prisikaupę dulkių, kieme girdėti benzininio pjūklo burzgimas. Prisėdu šalia jos ir antklode uždengiu jai ausį, kad nenubustų nuo triukšmo, pakišu pirštą po nosim, kad pajusčiau šiltą alsavimą. Nueinu prie durų ir vėl sugrįžtu patikrinti, ar kūdikis vis dar kvėpuoja, atsisėdu prie lovos, visose savo galūnėse juntu svorį ir nuo jo apsunksta kiekvienas krustelėjimas.

„Nuo čia, nuo šios akimirkos iki pat gyvenimo pabaigos, – mąstau, – mano laimė yra susijusi su šito žmogučio laime."

Ava per miegus atsidūsta ir oro gūsis pakutena man odą. Galvoju apie vaikus, kuriuos dieną mačiau tramvajuje, – jie juokėsi ir plepėjo, bet nutilo iškart, vos šalia stovintis berniukas

* *Aava* – atviras, paprastai su vandens telkiniais siejamas būdvardis (atvira jūra, pelkė) (suom.) (vert. past.).

pabandė juos pašnekinti. Kai galiausiai jis nusisuko, tamsią lapkričio popietę lange atsispindėjo jo veidas. Jame sustingusi šypsena buvo tokia pat kieta kaip ir visų vaikų, kurie privalo visada šypsotis.

Benzininis pjūklas nutyla. Ava per miegus knirkteli. Padedu ranką jai ant nugaros. Ranka – sunkesnė nei anksčiau.

13

Prieš gimstant sūnui maniau, kad daugiau nebeištversiu. Stiprūs sąrėmiai prasidėjo dar gerokai prieš numatytą gimdymo laiką, aš gulėjau ant sofos ir rijau ašaras. Ava lakstė po butą ir daužė viską, ką tik rado. Paslapčia nuo jos valgydavau šokoladą, leisdavau per ilgai žiūrėti televizorių, užsimerkdavau ir melsdavausi, kad dar galėčiau viską atšaukti.

Berniuką pavadinome Lauriu Aslaku Ėriku. Lauriu ir Aslaku – pagal mudviejų senelius, vyrus, kurie jauni iškeliavo į karą ir sugrįžo nebe tie žmonės. Ėriku todėl, kad norėjau Ėriko atsiprašyti.

Kai Aslakas buvo pusės paros amžiaus, Ava drauge su Ėriko tėvais atėjo į ligoninę jo aplankyti. Avai buvo treji metai ir penki mėnesiai, ant galvos buvo užsimaukšlinusi kepurę su braškių paveikslėliais, mūvėjo ties užpakaliu nukarusį žieminį kombinezoną ir rimtai žiūrėjo.

Ėrikas laikė Aslaką glėbyje. Buvau skaičiusi, kad taip reikia daryti, kai vaikas pirmąkart pamato savo mažąjį brolį arba sesutę. Naujagimį reikia duoti laikyti tėčiui, o mamai pasiimti į glėbį pirmagimį. Po gimdymo buvau išbalusi ir paliegusi, gulėjau tik ant šono ir nepajėgiau stovėti be atramos. Kai Ėriko mama paskambino ir pasakė, kad jie jau pakeliui, nuėjau į dušą

ir nusiprausiau, sėdėdama ant taburetės, nusimečiau rausvą ligoninės chalatą ir apsivilkau savo suknelę, o išbalusius it negyvėlio skruostus pasiraudoninau skaistalais. Kai lankytojų palatos durys atsivėrė ir, įsikibusi Ėriko mamai į ranką, įėjo Ava, svirduliuodama žengiau artyn, ketindama apkabinti mergaitę.

Ava nenorėjo į glėbį. Ji prisispaudė Ėriko mamai prie kojų ir anyta ją pakėlė, pašnibždėjo į ausį „viskas gerai, močiutė čia" ir pažadėjo ledų ligoninės kavinėje.

Ėrikas šypsojosi kitoje palatos pusėje, laikydamas mažąjį Aslaką; buvo pakeitęs jam vystyklus, apvilkęs baltais susagstomais ligoninės marškinėliais ir užmovęs plonytę, kiaušinio lukštą primenančią kepurytę. Kol jis visa tai darė, aš gulėjau ant šono, išgėriau vaistų nuo skausmo ir užsimerkiau, nors ir nedrįsau užmigti.

Dabar stovėjau lovos gale nepatogia poza ir žiūrėjau, kaip Ėriko mama su Ava ant rankų artinasi prie sūnaus ir anūko, o jai iš paskos įžengia ir Ėriko tėvas su gėlių puokšte, jis linkteli man, tarsi norėdamas atsiprašyti.

„Tu ilsėkis, – pasakė Ėrikas, – mes išsiversim."

Išgėriau dar vieną tabletę nuo skausmo, nors iš tiesų ir nebuvo galima, atsiguliau į lovą, suradau padėtį, kurioje krūtų ir tarpukojo maudulys buvo bent kiek pakeliamas, užsitempiau antklodę ant galvos ir ėmiau galvoti apie Ramiajame vandenyne plaukiojantį vienišą banginį, kurio giesmės kiti banginiai nesupranta.

14

– Mama. Iš kur atsiranda mirtis?

Aslakas buvo ketverių. Pavasariškas vakaras. Pro langą sklido šviežios žalumos kvapas, o dangus buvo šviesus, nors ir buvo vėlu. Ava nakvojo pas draugę, Ėrikas buvo išvykęs į Filipinus planuoti potvynio nuplauto kaimo atstatymo. Abu su Aslaku sėdėjom ant sofos, minkštas vaiko skruostas buvo prigludęs man prie kaklo.

Tuo metu buvo sugedę radiatoriai ir namie ištisai būdavo per karšta. Rytais prieš išeidamas į darželį Aslakas klykdamas griūdavo ant grindų ir spardydavo nuo kojų batus, mudu su Ėriku įsižeisdavom dėl visko, ką kitas pasakydavo, o Ava tyliai sėdėdavo kur nors kampe ir piešdavo, ir niekas neturėjo laiko paklausti, kaip ji laikosi. Dabar ta valandėlė su Aslaku buvo kupina ramybės, nenorėjau, kad ji baigtųsi, nors buvo vėloka. Pavasario vakaro saulė ant pasišiaušusių vaiko plaukų nupiešė aureolę. Aslakas kiūtojo mano glėbyje, ir aš glosčiau plikas rankeles, tarsi norėdama nuo visko apsaugoti.

Ką tik buvom baigę žiūrėti filmą, kuriame laukiniai triušiai pabėga iš žmonių gyvenvietės ieškoti naujų namų. Jie patenka į spąstus, susižaloja ir nugaišta. Suspaudžiau Aslaką ir paklausiau, ar nori išjungti, bet jis energingai papurtė galvą.

– Ar gyvūnams iš tikrųjų taip nutinka? – paklausė pasibaigus filmui.

– Galime pasistengti elgtis taip, kad nenutiktų, – ilgai tylėjusi atsakiau.

– Bet ar dabar jiems taip nutinka?

– Taip kaip filme?

– Aha.

– Ne. Jiems ne visai taip nutinka.

Aslakas įdėmiai mane nužiūrėjo, tarsi dvejodamas, ar galima pasitikėti mano atsakymu. Prisiminiau laikus, kai naktimis su draugais apeidavom kailiais prekiaujančias įmones, ant langų klijuodami nuotraukas su narvuose įkalintomis audinėmis ir lapėmis; jų žibančios akys pro grotas žiūrėjo tiesiai į objektyvą.

Nors jau seniai buvom ką nors bekepę, valandėlę kambaryje pakvipo šviežiomis bandelėmis. Dar stipriau suspaudžiau Aslaką glėbyje ir tarsi jutau iš orkaitės sklindančią šilumą, lyg turėčiau prisiminimų apie šiltus ir kvepiančius namus, kuriuose šeštadienio vakarais valgomos šviežios bandelės. Galvojau apie tą metą, kai Aslakas su Ava ims svarstyti tuos pačius klausimus, kuriuos ir aš svarsčiau būdama jauna, ir kai galėsiu su jais apie tai kalbėtis. Ir kaip jų mintys mane stebins. Visą kūną užliejo laimė. Kaip stebuklinga buvo laikyti glėbyje žmogutį, kuris vieną dieną žengs į pasaulį be manęs, kurio mintys man bus iššūkis.

– Iš kur atsiranda mirtis? – vėl paklausė Aslakas. – Ar iš burnos?

Galvojau, ką atsakyti, – taip ilgai, kad Aslakas žnybtelėjo man, kad patikrintų, ar nemiegu.

– Ji atsiranda iš gyvenimo, – galiausiai pasakiau. – Taip pat, kaip naktis atsiranda iš dienos, o diena – iš nakties.

– Aš nenoriu mirti, – tarė Aslakas. – Noriu tik gyventi.

– Dar suspėsi, mielasis, – pasakiau. Stengiausi kalbėti užtikrintai kaip suaugusysis, toks, kokio pati troškau vaikystėje. – Suspėsi nugyventi ilgą gyvenimą ir nuveikti daug jaudinančių dalykų. Kai būsi senas, galėsi patenkintas atsidusti, kad dabar jau laikas ateiti ir mirčiai.

Aslakas žiūrėjo dvejodamas. Papasakojau jam apie savo močiutę ir kaip ji žaidimų aikštelėje taip aukštai užsiropštė ant karstyklių, kad pasimatė jos apatinis sijonas.

– Močiutė mirė prieš dvidešimt metų, bet iki šiol kasdien apie ją pagalvoju. Šitaip akimirką ji vis dar būna gyva.

Sėdėjom ant sofos apsikabinę taip ilgai, kad saulė visai nusileido, užleisdama kelią tamsai. Aslakas norėjo daugiau sužinoti apie močiutę, ir aš papasakojau apie vaikystės princeses, kurioms močiutė vietoj čiuožyklos įdavė sidabrinį padėklą.

Aslakas pradėjo žiovauti, ir nunešiau jį į miegamąjį. Priglaudęs veidelį jis užmigo dar prieš paguldomas į lovą, ir šiltas alsavimas kuteno man kaklą.

15

– Negaliu užmigti.

Rugpjūčio naktis. Surengėme dviračių žygį salyne. Nakvojome palapinėje greta pakrantės uolų, aš ir Ėrikas viename miegmaišyje, Ava su Aslaku – kitame. Viršuje buvo pakabinta žibalinė lempa, o lauke stovėjo mūsų dviračiai – du maži ir du suaugusiųjų, ir į juos žiūrint kažkas manyje suspurdėdavo.

„Mes – šeima." Kažkodėl mums keturiems priklausantys daiktai išgrynindavo šią mintį. Dvi poros mažų ir dvi poros didelių batų, išrikiuotų prie palapinės įėjimo, du vaikiški ir du suaugusiųjų bilietai į cirką, du maži ir du dideli maudymosi kostiumai, džiūstantys ant gyvatuko vonioje.

Prie Ėriko, Avos ir Aslako dažnai būdavau nerami ir įsitempusi, mechaniškai atlikdavau mamos ir žmonos pareigas ir troškau sulaukti tos akimirkos, kai nė vienas iš jų nieko iš manęs nereikalaus. Didžiausią meilę jiems jausdavau tada, kai būdavau viena ir tvarkydavau daiktus arba drabužius. Perklodama lovą stabteldavau akimirką ir uosdavau vaikų pižamų kvapą, kraudama nešvarius indus į indaplovę nuspręsdavau rankomis išplauti puodelį su drambliu, iš kurio Aslakas gėrė nuo tada, kai suėjo vieneri, ir kurio nesutiko į nieką iškeisti, nors rudenį jau eis į mokyklą. Tuo metu buvo tiek daug darbo, savo ir vaikų pomėgių, rūpesčių dėl pinigų ir tiesiog paniškais virtusių klausimų,

ką dar būtų galima nuveikti gyvenime, kam dar galėčiau tikti ir ar apskritai esu kam nors tinkama, kad laiko meilei daugiausia atsirasdavo tada, kai mylimų žmonių nebūdavo šalia. Meilė atrodė esanti stipriausia tuomet, kai galėjau valandėlę stabtelėti ir branginti jų arba mūsų santykių vaizdinius, neiškraipytus realių žmonių trūkumų.

Pro miegmaišio tarpą iškišta maža Aslako rankelė paglostė man skruostą. Pirštai buvo šilti, balsas – šnabždesys, nuo jo daugiau niekas nepabudo.

Tuo metu blogai miegodavau. Paprastai naktiniai prabudimai erzindavo, tačiau dabar anapus palapinės buvo girdėti šniokščiančios bangos, o pro prasegtą įėjimą kvepėjo jūra.

– Einam pasižiūrėti žvaigždžių? – paklausiau.

– Einam! – pasakė Aslakas taip entuziastingai, kad mane nutvilkė kaltės jausmas. Kodėl dažniau nepaklausdavau ko nors panašaus? Kodėl dažniau nepasiūlydavau kartu ką nors nuveikti vaikui, kurį toks pasiūlymas šitaip pradžiugino?

Įjungiau kišeninį žibintuvėlį ir prietemoje suradau mūsų abiejų vilnonius megztinius, neperpučiamas striukes ir batus. Vakarienei kepėm blynus, o atlikusius buvau sudėjusi į dėžutę, tarpuose užbarsčiusi cukraus. Pačiupau blynus ir apklotą, paėmiau Aslaką už rankos ir drauge išsiropštėme lauk. Veidus glostė vėjas, jau buvo justi artėjančio rudens vėsa, bangos ritmingai daužėsi į uolas; tas garsas visuomet mane nuramindavo. Dangus buvo giedras, ir baltas kaip kaulas mėnuo blankiai apšvietė uolas.

Ištiesiau apklotą ir abu susėdom greta, Aslakas susisuko į mažą kamuoliuką man po pažastimi, pro vilnonį megztinį galėjau užčiuopti jo išsišovusius pečius, susišiaušusiuose plaukuose uodžiau miego ir laužo kvapą. Suvyniojome blynus ir valgėme

juos rankomis, klausėmės bangų mūšos ir žiogų čirpimo, kurį Aslakas girdėjo kur kas aiškiau nei aš.

– Mama, – sušnabždėjo mudviem sėdint ir tylint taip ilgai, kad maniau jį jau spėjus užmigti mano glėbyje.

– Ką, mielasis?

– Koks jausmas būti suaugusiam?

– Kodėl to klausi?

– Nes nežinau.

Atsakymas mane prajuokino, bet Aslakas buvo visiškai rimtas. Užmaskavau juoką kosuliu ir padaviau Aslakui paskutinį blyną.

– Nelygu kieno paklausi. Kiekvienam turbūt atrodo vis kitaip.

– O kaip tau atrodo?

– Įvairiai. Esi užsiėmęs. Kartais įsitempęs. Bet dažniausiai būna smagu.

– Ar smagiau, nei būti vaiku?

– Man – taip.

– Kodėl?

– Kai buvau vaikas, turėjau tiek daug klausimų, bet nedrįsau ieškoti atsakymų. Suaugusiajam atsakymus rasti lengviau.

Aslakas padėjo galvą man ant kelių ir paprašė ant nugaros nupiešti kosminį laivą. Piešiniai ant nugaros jam patiko nuo mažumės, jie nuramindavo jį dar kūdikystėje ir vėliau, kai būdavo nepaklusnus ar susapnuodavo košmarą ir šaukdavo atmerktomis akimis, nors ir per miegus. Smiliumi ėmiau piešti ant pakilimo platformos stovintį kosminį laivą, jo šonai buvo išsikišę iš abiejų stuburo pusių. Mąsčiau, kada jam ir Avai turėčiau papasakoti ką nors apie savo vaikystę.

Aslakas ir Ava dažnai matydavosi su Ėriko tėvais. Apie savo mamą prabildavau tik tada, kai jie paklausdavo, ir dažnai po tų pokalbių norėdavau pabūti viena. Svarsčiau, ar liksiu iki galo jų nesuprasta, jeigu nepasakosiu nieko, išskyrus gražias savo gyvenimo akimirkas. Jeigu nepapasakosiu, kaip vaikystėje ilgai stovėdavau prispaudusi ausį prie namų durų, kol išdrįsdavau žengti į vidų, kaip nešiojausi paslaptį, kurios niekas neturėjo sužinoti.

Aslakas patogiau įsitaisė mano glėbyje. Naktis buvo vėsi ir berniuko šiluma šildė ir mane.

– Man patinka būti vaiku, – švelniai sumurmėjo jis, kai buvo beužmiegąs. – Bet nenoriu, kad laikas eitų.

– Kodėl?

– Nes tada jis kada nors baigsis, – atsakė jis ir jo pečiai šiek tiek virptelėjo.

– Baigiasi mūsų pačių laikas, – pasakiau, – tačiau žemėje gyvenimas tęsiasi. Man tai atrodo graži mintis.

– Kodėl?

– Pagalvok kad ir apie jūrą, – tariau. – Jūra čia buvo milijardus metų dar iki mums atsirandant. Ir ji čia liks ir tada, kai mūsų nebebus.

– Aš noriu gyventi amžinai, – pasakė Aslakas ir pasuko galvą taip, kad matytų dangų. – Noriu pamatyti visas pasaulio šalis ir visas žvaigždes danguje. Noriu išmokti visas kalbas ir pakasyti visus pasaulio šunis.

– Nupiešiu tau juos ant nugaros.

– Visus pasaulio šunis? Ar sutilps?

– Aš nupiešiu juos paeiliui.

Aslakas susirangė taip, kad man būtų patogiau pasiekti jo nugarą. Pakišau ranką po vilnoniu megztiniu ir taip ilgai jam

ant nugaros piešiau šunis stačiomis ir nukarusiomis ausimis, ilgakailius ir beveik beplaukius, kad kūnelis krūptelėjęs paniro į miegą, alsavimas išsilygino, o apatinė lūpa atvipo, kaip ir visuomet jam miegant.

Nunešiau Aslaką atgal į palapinę, apkamšiau miegmaišiu ir pakštelėjau į švelnų skruostelį. Paskui vėl grįžau prie uolų ir vaikščiojau tol, kol dangus ėmė švisti. Stengiausi įsiklausyti į kiekvieną garselį, kiekvieną trakštelėjimą po kojomis, pajusti kiekvieną nuo jūros ir iš salos gilumų sklindantį kvapą.

16

Ava

– Tu imk baltus.

– Ne, aš noriu rausvų.

– Gerai. Tu gauni rausvus sparnus, bet man tenka rausva burtų lazdelė!

Man buvo devyneri, Aslakui – šešeri. Manėm, kad esam per dideli tokiems žaidimams, todėl juos žaidėm paslapčia – vaikų kambaryje, už uždarų durų ir užtrauktomis užuolaidomis. Taip prieblandoje skendintis kambarys pavirsdavo į fėjų pasaulį, ir jame mes, superfėjos, sugebėdavom skaityti žmonių mintis, matyti kiaurai kaimynų sienos ir minčių galia priversti kitus daryti viską, ko panorėdavome.

Mudu vadinomės „AA superfėjos". Galėjom skristi kiaurai sienų, tapti nematomi, kvėpuoti kosmose ir po vandeniu. Aš buvau dienos fėja. Buvau su šviesiu sijonėliu ir gėlytėm ant skruosto ir sugebėdavau net tamsiausiuose užkaboriuose paskleisti šviesą. Aslakas – dykumų lapė. Ant nugaros buvo prisitvirtinęs perregimus sparnus, o ties smilkiniais – visa girdinčias lapės ausis, aplink akis buvo išpiešti tamsūs lapės akių ratilai. Prisidengęs nakties šydu, Aslakas – dykumų lapė ieškojo gyvūnų, su kuriais buvo blogai elgiamasi, juos išlaisvindavo ir nugabendavo į saugią slaptavietę, ten jais pasirūpindavo ir suteikdavo stebuklingų galių, padedančių kovoti su žmonėmis.

Tuo metu Aslakas dažnai manęs prašydavo su juo žaisti, bet sutikdavau retai. Aš mokiausi mokykloje, turėjau draugų ir pas juos svečiuodavausi po vakarinės grupės. Aslakas lankė parengiamąją grupę kartu su kai kurių mano draugų mažaisiais broliais ir sesėmis, ir aš žinojau, kad kiti jį laikė keistu. Skaityti ir rašyti jis išmoko būdamas trejų ir kartais laimėdavo prieš tėtį šachmatų partiją. Bet kai kiti vaikai pakviesdavo kartu žaisti, jis galėjo nugrimzti į savo pasaulį, sustojęs stebėti šešėlį, virpantį ant sienos, arba kažką už jo ir ilgai tylėjęs pasakyti ką nors nesuprantama. Svajojau, kad per tuos metus jis pasikeistų. Kad pradėjęs eiti į mokyklą būtų normalesnis, toks, iš kurio niekas nesijuokia. Norėjau tikėti, kad šito labiausiai trokštu jo paties labui, kad taip jam būtų lengviau prisitaikyti. Iš tikrųjų to norėjau labiausiai dėl savęs. Bijojau, kad jeigu kiti laikys mano brolį keistuoliu, tai ir aš liksiu viena.

Tais kartais, kai žaisdavom drauge, dažniausiai žaisdavom superfėjas. Aš irgi ilgėdavausi to pasaulio – kai susipykdavau su draugais arba kai tėvai tarpusavy kalbėdavo tonu, kuris turėjo skambėti įprastai, tačiau žinojau vakare jį sprogsiant į ginčą, – kai juodu manydavo, kad mes jau miegam.

– AA superfėjos, patikrinkit zonas!

– AA superfėjos, baigiau!

Aslakas nebebuvo mažas berniukas – dabar jis buvo vikri, visa girdinti ir visa galinti dykumų lapė. Jis tikrino palovius, knygų lentynos viršų, spintas, mažiausius plyšius sienoje ir už lango atsiveriantį pasaulį.

– Gaisrinė!

– Vandens fėjos! Gaisras!

– Iš tikrųjų!

– Ką?

– Kvaiša. Šalia kiemo stovi tikra gaisrinė mašina!

– Palauk!

– Ateik ir tu!

Kai Aslakas išbėgo pro duris laukan, buvo nebe fėja, o paprastas mažasis broliukas, dažais išsiterliojęs akis, su rausvais fėjos sparnais ant nugaros ir nuo tikros gaisrinės mašinos žibančiomis akimis.

Mama buvo parduotuvėje ir aš būčiau norėjusi žaisti toliau. Apėmė keistas jausmas. Kambarys buvo pusiau paprastas, pusiau fėjų pasaulis. Aš buvau pusiau paprasta Ava, pusiau – pasakų būtybė. Staiga jausmas, kad esu kažko sandūroje, tapo nepaguodžiamas.

Nusiėmusi baltus sparnus ir rūpestingai sudėjusi juos į žaidimų drabužių dėžę, kad nesuplyštų, jaučiausi taip, tarsi kas būtų baigęsi. Užspaudžiant dėžės dangtį virpėjo rankos. Tuo pat metu uždariau ir dar kažin ką. Visada maniau, kad fėjų šalis bus mudviejų slėptuvė, bendras mudviejų su Aslaku pasaulis, kuriame galėsime atsidurti kada panorėję. Dabar suvokiau, kad ši šalis gali visai pradingti ir aš į ją nebepateksiu, nors ir norėčiau. Maudė pilvą, lyg būčiau persivalgiusi saldžios tešlos. Nuėjau į tualetą ir nedegdama šviesos ilgai sėdėjau ant klozeto dangčio. Išėjusi susiradau rašiklį, popieriaus ir ėmiau piešti fėjų šalies žemėlapį – tokį tikslų ir detalų, kad kelią rasčiau ir tada, kai užaugsiu. Mamai duryse pasukus raktą, žemėlapis buvo vos pradėtas.

– Kur Aslakas?

– Išėjo į kiemą.

– Juk prašiau jį pasaugoti.

– Lauke stovi gaisrinė. Jis nuėjo pažiūrėti.

Gaisrinis automobilis stovėjo kur stovėjęs, bet Aslako nebuvo matyti. Kartu su mama apėjom kiemą, automobilį ir gretimas gatveles. Mama išsitraukė telefoną ir ėmė svarstyti, kam čia paskambinus. Tešlos gumulas mano pilve taip išaugo, kad buvo sunku ryti.

– Kaip tu galėjai šitaip jį vieną palikti?

– Nemaniau, kad bus toks kvailas.

– Aslakas ne kvailas, tik mažas.

– Kitąmet eis į mokyklą.

– Vis vien jis dar mažas.

– Aš irgi maža!

Apsiverkiau. Mama neapglėbė manęs nė švelniai neperbraukė skruosto. Ji žiūrėjo į mane piktai, pakėlė ranką ir akimirksnį maniau, kad suduos. Telefone ji ieškojo Aslako grupės draugų tėvų numerių, svarstė, kam pirmiausia paskambinti, kaip apskritai išdrįsti kam nors skambinti ir sakyti, kad neturi supratimo, kur tavo vaikas. Aš mąsčiau, ką bendra drąsa turi su tokiu dalyku, bet nedrįsau nieko klausti. Aplink mus tvyranti gėda darėsi vis tankesnė it pernelyg karštas oras. Nesupratau, kas toje situacijoje buvo gėdinga, bet žinojau, kad dėl visko kalta aš.

Mama alsavo įsikarščiavusi ir jos balsas tapo spigus. Telefonas virpėjo rankoje. Žiūrėdama į ją jaučiau, kaip mano kojos ir rankos ištyžta it pervirti makaronai.

Iki tol maniau, kad suaugusieji turi didžiulę paslaptį. Kad suaugusieji tikrai žino, kaip viskas turi būti, ką ir kada reikia daryti. Tėtis ir mama dažnai būdavo pavargę ir greit susierzindavo, kartais naktimis pabusdavau nuo mamos verksmo. Vis tiek maniau, kad viduje jie turi tvirtą ir nepajudinamą šerdį, vidinę pusiausvyrą, kurios niekas neįstengtų iki galo sugriauti.

„Mes pasirūpinsim, kad jums nieko blogo nenutiktų“, – kartodavo mama ir tėtis, kai mudu su Aslaku dėl ko nors jaudindavomės ar bijodavome: važiuoti dviračiu, plaukti, eiti į gimtadienį, palįsti po mašina, susirgti mirtina liga arba groti pianinu muzikos mokyklos koncerte.

„Mes jumis pasirūpinsim.“ Aš tuo tikėjau. Tikėjau, kad suaugę žmonės turi slaptą būdą padaryti taip, kad pasaulis vaikams taptų geras. Dabar, žiūrėdama į tirtančias mamos rankas, suvokiau, kad taip nėra. Suaugusieji tokie pat išsigandę, tokie pat bejėgiai, kaip ir vaikai.

Rankove nusibraukiau ašaras ir pažvelgiau į pažįstamus namus, pažįstamas gyvatvores ir gatveles, kuriose išmokau važinėti paspirtuku ir dviračiu, šokinėti su šokdyne ir per gumytę ir pasislėpti, jeigu pasirodydavo vaikas, su kuriuo nenorėdavau žaisti. Viskas atrodė taip pat kaip anksčiau, ir vis vien viskas buvo pasikeitę. Žaisdama ir lakstydama tose gatvėse visada tariausi esanti saugi, kažkieno globojama. Dabar vėjas pūtė į veidą smarkiau nei pirma, automobilių keliamas triukšmas buvo šaižesnis, tarp žmonių, einančių pro šalį, slypėjo pavojus. Namų durų link vedančiu keliuku šokinėjo žvirblis sužeistu sparneliu. Paukštelis lesė trupinius nuo žemės ir išsigandęs nustriksėjo, kai kažkas prisiartino.

Tas kažkas buvo basas. Mėlynės ant kojų, suplyšusios kelnės ir perdrėksti marškinėliai, prie apykaklės prikibusi rausvo tiulio skiautė, skruostais nuvarvėję dažai. Mama numetė telefoną ir pribėgo prie Aslako.

– Mielasis! Kas atsitiko?

Viduje Aslakas nieko nekalbėjo. Jo burna tebuvo siaura linija, o dažais apvestos akys – tvenkiniai naktį. Mama nuvilko purvinus

drabužius, pastebėjo, kad marškinėlių nugara perplėšta ir oda toje vietoje nubrozdinta. Aslakas žiūrėjo į grindis ir kojos pirštais kasėsi kitos kojos kulkšnį.

Nuėjau į tualetą paimti mamai dezinfekcinio skysčio, vatos ir pleistrų. Užsiropščiau ant unitazo, kad pasiekčiau vaistinėlės spintelę, ir veidrodyje pamačiau savo veidą – išbalusį, gerokai pasenusį. Nugara pajutau lengvą vėjelį, tarsi kažkas būtų greitai pro mane praėjęs.

„Tai tavo kaltė", – sakė balsas mano galvoje. Tai buvo Aslako balsas, mamos balsas, mano pačios balsas. Ir kažkieno kito, stebinčio mane iš šono, balsas kažkieno – viską mačiusio ir žinančio, kas nutinka mergaitėms, kurios blogai elgiasi.

Grįžtant pas Aslaką ir mamą apsunko žingsniai. Norėjau būti mažytė, susirangyti mamos glėbyje ir verkti, leisti mamai glostyti nugarą ir raminti, kad viskas susitvarkys.

„Mielasis. Privalai papasakoti, kas atsitiko", – vis kartojo mama, bet Aslakas nieko nesakė, tik žiūrėjo į grindis ir kasėsi koją. Valandėlę man atrodė, kad galbūt Aslakas atsidūrė kur nors visai kitur, pajūryje, ant saulės spindulių šildomos uolos. Kad jis mus paliko ir niekada nebesugrįš.

17

Laura

„Įsivaizduok tam tikrą gyvenimą. Įsivaizduok, kad ir kaip būtų sunku, jog svarbiausi dalykai visuomet išlieka. Žinai, kad priklausai privilegijuotai žmonių grupei, mažai, bet pastoviai. Tada pasaulis pasikeičia. Ir tik tuomet, kai jau būna per vėlu, suvoki, kad tikrai viskas įmanoma. Įmanoma, kad visa, ką laikei savaime suprantama, bus ištrinta. Įmanoma, kad vieną dieną ir mes bėgsim nuo karo."

Taip rašiau dienoraštyje, kai Aslakui buvo septyneri, o Avai dešimt. Irako karas tęsėsi metų metus ir niekaip negalėjau nustoti apie tai galvojusi. Galvojau apie vaikus, matančius, kaip miršta tėvai, bėgančius slėptis, kai kareiviai sunkiais batais ateina išsivesti tėčio. Galvojau apie uždarytas parduotuves, mokyklas ir ligonines, būtiniausius daiktus skubiai pakuojančius ir namus paliekančius žmones, kurie išvyksta nė nenutuokdami, kur atsidurs.

Galvojau apie savo močiutę – jauną, žvilgančiais batais ir baltu paltu, į traukinį palydinčią vyrą, kurio vaiką nešiojo pilve. Močiutė vyrui į kišenę įkišo laišką, kuriame rašė tol megsianti šaliką, kol karas baigsis: šalikas bus mėlynais ir baltais dryžiais, tokio pat ilgumo, kaip ir karas. „Kai man tarp pirštų juda vilnonis siūlas, matau tavo odą", – rašė močiutė nežinodama, kad

taip niekada ir neužriš šaliko savo vyrui ant kaklo, niekada nepabaigs šito darbo.

Ji viena užaugins pilve judančią mergaitę, dirbs trimis pamainomis ir nebaigtą šaliką gabensis krepšyje iš vieno mažo butuko į kitą. Vakarais jos dukra sėdės ant palangės, laukdama grįžtant mamos, spaus nosį prie stiklo ir nedrįs atsigręžti į tamsų, vaiduoklių pilną kambarį.

Mąsčiau, ką darytume, jeigu iš tikrųjų prasidėtų karas. Kur bandytume bėgti?

Tais pačiais metais Aslakas pradėjo lankyti mokyklą. Pirmą dieną pasiėmiau darbe laisvą. Kartu nužingsniavome iki mokyklos, Aslakas buvo apsirengęs naujais geltonais džinsais ir geltonais marškinėliais su lenktyninių automobilių paveikslėliais. Drabužius išsirinko pats, lygino įvairius derinius tarpusavyje ir ilgai sukinėjosi prieš veidrodį – tiek, kad suerzino Ėriką, nors šis nieko ir nepasakė. Aslakas ėjo greta manęs, tačiau atsisakė laikytis už rankų, veidas buvo be šypsenos, žvilgsnis – rimtas, saulėje spindėjo nesunokusios braškės baltumo plaukai.

Likus keliems žingsniams iki mokyklos laiptų jis sustojo.

– Kas dabar? – paklausiau.

Aslakas sportbačio nosimi paspyrė žemės grumstą ir ranka mostelėjo laiptų link. Į mokyklą it užduotį vykdančios skruzdėlės žygiavo vaikai. Mergaitės, vilkinčios blizgančius megztukus, ėjo poromis ir sukišusios galvas kažką šnibždėjosi, berniukai su riedlentėmis ir paspirtukais traukė grupelėmis, vienas kitą ramiai sveikino vyresnieji moksleiviai, o pirmokai, iš didelių ir savimi pasitikinčių parengiamosios grupės vaikų per vasarą virtę mažais ir droviais, pasitempusiais kaip kareivėliai, kulniavo su naujomis kuprinėmis ir draugu pašonėje.

Mačiau tai, ką matė Aslakas: visi kiti turėjo draugų. Pirmą dieną į mokyklą atėjo ne vieni – didesnieji vaikai su draugų būriais, pirmokai spietėsi į glaudžias suaugusiųjų ir vaikų grupeles, tarpusavyje draugaujančios šeimos laikėsi kartu. Tik mudu su Aslaku buvome dviese. Niekas jo nelaukė ant laiptelių ir niekas neįeis drauge su juo pro mokyklos duris.

Atsitūpiau priešais sūnų ir paglosčiau jam skruostą.

– Jaudiniesi?

Jis spardė žemę ir kramtė lūpą visai kaip Ėrikas, paskui papurtė galvą.

– Gali eiti, – pasakė. – Aš išsiversiu.

Jo žandas buvo švelnus kaip kačiuko, balsas narsus. Sukandusi dantis stebėjau žuvėdrą, iš šiukšliadėžės tempiančią dėžę nuo picos.

– Ateisiu tavęs pasiimti, – tariau. – Eisim ledų.

– Šaunu, – sušnabždėjo Aslakas, nors balse virpėjo gniaužiamos ašaros. Nuo pilvo iki pat kaklo pasklido ledinis skausmas. Skubiai prispaudžiau Aslaką prie krūtinės, jo širdutė plakė it skuodžiantis kirstukas, alsavimas kuteno man kaklą.

– Smagios dienos, mielasis!

Aslakas neatsakė. Greit pamojavo ir nuėjo mokyklos link – pakelta galva ir įtrauktais pečiais, lyg laukdamas smūgio. Rydama ašaras nuskubėjau namo ir tik prie durų pastebėjau, kad ant žemės buvau palikusi rankinę.

– Viskas jam bus gerai, – pasakė Ėrikas, kai paskambinau taip raudodama, kad iš pradžių nieko nebuvo galima suprasti. – Privalome tikėti, kad jam viskas bus gerai.

18

– Mama, ar galiu eiti kartu? – Aslakui buvo vienuolika. Žvilgsnis rimtas, veidas – siauresnis nei anksčiau, galūnės ilgesnės ir visa jo esybė atrodė niūri ir kampuota, kūnas ir protas – negrabiai abejojantys, iš vaiko virstant paaugliu.

Buvau beišeinanti skaityti paskaitos atvirajame universitete, ta pačia tema kaip ir visuomet: klimato kaita. Ėrikas buvo darbo kambaryje, Ava – išėjusi su draugais, o Aslakas savo kambaryje žaidė kompiuteriu, kaip tuo laiku būdavo kas vakarą. Man koridoriuje kraunantis daiktus, Aslakas staiga išdygo kaip iš niekur, su telefonu rankoje, pižamos kelnėmis ir marškinėliais. Tuo pat metu atrodė ir mažas, ir didelis, ir aš panorau stipriai jį apkabinti – mano nuostabai, valandėlę jis išstovėjo nesimuistydamas.

– Kodėl taip sumanei?

Aslakas trūktelėjo pečiais.

– Nėra kas veikti.

Paglosčiau gležnais pūkeliais apžėlusį skruostą.

– Noriu paklausyti, apie ką kalbi, – galiausiai pasakė priverstinai žvaliu balsu.

– Iš tikrųjų?

– Gal.

Vėl jį apkabinau. Jo mentės po marškinėliais buvo išsišovusios kaip sparnų strampai.

– Aišku, ateik, mielasis. Būtų labai šaunu.

Aslakas apsimovė džinsus ir apsiavė sportbačius, aš atsisveikindama pabučiavau Ėriką, drauge su Aslaku iš galinio kiemo pasiėmėm dviračius ir išmynėme į vakarėjantį rugpjūčio miestą.

Tuo metu šeima man buvo svetima. Su Ėriku palaikėme mandagų ryšį, bet buvome nutolę ir nė vienas neturėjome jėgų tiesti tiltų. Ava po pamokų eidavo pas draugus arba užsidarydavo su jais savo kambaryje. Kai bandydavau ją pašnekinti, trumpi atsakymai versdavo mane jaustis be galo seną. Aslakas vakarus leisdavo savo kambaryje už uždarų durų. Retkarčiais pasibelsdavau, valandėlę prisėsdavau ant lovos krašto ir mėgindavau šio to paklausinėti, bet jis neatsakydavo. Turėjau laiko ir erdvės sau – to, ko ilgėjausi, kai vaikai buvo maži, tačiau namie tvyranti slogi tyla taip dusino, kad jaučiausi pavargusi nuo ryto iki vakaro.

„Ar čia ir viskas?“ – mąsčiau, prisimindama save ir Ėriką jaunus, kupinus vienas kito ir troškulio patirti gyvenime kuo daugiau. Nesikeičianti kasdienybė ir pamažu vis augantis susvetimėjimas – ar tai viskas, kas mums liko ateityje?

Jau seniai nebuvo taip lengva minti pedalus kaip tada, Aslakui priekyje skrodžiant miestą, kvepiantį sunokusia vasara. Žvelgiau į susišiaušusius, ataugusius sūnaus plaukus ir siaurą nugarą, vis šmėstelinčią iš po vėjo taršomų marškinėlių. Prisiminiau, kaip būdamas dvejų naktimis pabusdavo nuo košmarų, kaip pasilenkdavau jo paglostyti, kaip smarkiai savo kumštely jis tuomet sugniauždavo mano smilių.

– Čia – mano viršininkas, – pasakiau į paskaitą susirinkusiems klausytojams. Pašiaušiau Aslakui plaukus ir kone sprogte sprogau, kaip norėjau laikyti jį prie savęs, surasti kalbą, kuria įstengčiau jį prašnekinti.

– Malonu susipažinti! – visi sakė Aslakui, ir šis atsakė sumišusiu šypsniu. Tarp tvarkingai apsirengusių, susimąsčiusių suaugusiųjų mano sūnus staiga atrodė kitoks – atsipalaidavęs ir lengvai prisitaikantis; jis išsiėmė iš kuprinės nešiojamąjį kompiuterį ir atsisėdo šalia aukšto ir liekno jaunuolio klausytis manęs.

– Mes kalbame apie klimato krizę, tačiau ir toliau gyvename taip, tarsi jokios krizės nebūtų, – tariau paskaitos pradžioje, o Aslakas pakėlė akis nuo kompiuterio ir pažiūrėjo į mane susikaupusiu, aštriu žvilgsniu. – Tuo pat metu klimato krizė turi įtakos ir tam, kaip elgiamės tarpusavy, – tęsiau.

Papasakojau apie tyrimus, kuriais nustatyta, kad šylantis klimatas ir dėl to padidėjęs kritulių kiekis yra tiesiogiai susiję su smurto augimu tiek tarp pavienių asmenų, tiek tarp didelių žmonių grupių. Aslako akys panėšėjo į laiko nutamsintas monetas.

– Jeigu nesugebėsime pažaboti klimato kaitos, iki 2050 metų smurtinių konfliktų rizika visur pasaulyje bus padidėjusi penkiasdešimčia procentų. Ar tokį pasaulį norime palikti savo vaikams?

Galiausiai pacitavau prancūzų filosofą Mišelį Serą, kurio rašiniai suteikdavo formą sunkiai suprantamiems dalykams.

– Pasak Sero, žmonija pirmąkart atsidūrusi situacijoje, kai gali turėti įtakos visam Žemės rutuliui. Mūsų pėdsakai pasklinda po visą planetą, iki pat kosmoso, – pasakiau. – Gyvendami agrarinėje visuomenėje išmokome pasikliauti galinga, gyvenimą diktuojančia gamta. Dabar aplinkoje paliekame pėdsakų, su kuriais susiduriame visur. Bėgti nėra kur. Mūsų pėdsakai pavertė gamtą trapia, jos jėgą – nepastovia. Gamta galės pati išgyti tik tuomet, kai turės tam vietos. Žmonija tapo visa pasiglemžiančiu parazitu. Klimato kaita yra baisiausias to pavyzdys. Tam, kad ją

sustabdytume, turime vienintelę alternatyvą – sudaryti Sero siūlomą aplinkos apsaugos susitarimą, vėl rasti būdą gyventi santarvėje su gamta.

Aslakas įdėmiai į mane žiūrėjo, kažką pašnibždėjo šalia sėdinčiam jaunuoliui ir vikriais pirštais kompiuteryje rinko tekstą. Kakta buvo suraukta, o iš po ilgų plaukų kyšojo ausys, dėl kurių didumo jis kentėjo nuo mažumės. Akimirksnį mačiau jį suaugusį, tvarkingu kostiumu ir rimtu žvilgsniu, kalbantį ta pačia tema jau kitai auditorijai, drąsinantį klausytojus imtis veiksmų pasaulyje, kuriame vilties būtų daugiau nei dabar. Užsimerkiau, kad vaizdinys išliktų kuo ilgiau.

Turėjau įprotį ištisai svajoti apie alternatyvius pasaulius, kurti savo, Avos ir Aslako paveikslus nepažįstamuose peizažuose ir naujose istorijose. Tie vaizdiniai išausdavo mano gyvenime naujų sluoksnių, įtikindavo, kad viskas nėra vien įprastos, vienodos, pasikartojančios dienos. Kad kažkur yra dar kai kas – kitas laikas, kitas gyvenimas ir kitokia aš, kad kažkas dar laukia ateityje. Dabar suvokiau, kad taip seniai neįsivaizdavau Aslako. Nemačiau nieko kito, tik nesibaigiančią, vis tokią pat išliekančią dabartį ir berniuką, kurio gyvenimą bejėgiškai stebėjau iš tolo, kurio gyvenime niekas nepasikeis. Galbūt būtent tai ir buvo priežastis slogučio, tvyrančio namie it kampuose susikaupusios dulkės.

Po paskaitos likau pasikalbėti su studentais. Aslakas priėjo ir akimirką mano akyse atrodė taip, lyg būtų vienas iš jų – gabus, entuziazmo kupinas vaikinas, kuriam atviras visas pasaulis. Nenorėjau eiti namo. Troškau, kad vakaras su Aslaku tęstųsi be skubos. Paklausiau, ar norėtų su manimi pavakarieniauti, ir krūptelėjau, kai atsakė teigiamai.

Dviračiais nuvažiavome į kavinę, kurioje dažnai lankydavomės su Ėriku prieš gimstant vaikams, gerdavome vyną ir žiūrėdavome į baltą kaip vaniliniai ledai Katedros fasadą. Prieš daugybę metų ta kavinė reiškė neribotą laiką, galimybę užsisakyti vis naują taurę vyno, puodelį kavos ir pyragėlių, kuriuos atnešdavo mažose porcelianinėse lėkštelėse. Ten kartu su Ėriku kalbėdavomės apie praeitį ir ateitį, apie baimes ir svajones, o vasaros vakarais pereidavome į vidinį kiemą žiūrėti filmų; susisukdavome į vieną pledą ir kartu su herojais keliaudavome į Tunisą arba Prancūziją, žiūrėdavome į moteris, aukštakulniais batais kaukšinčias akmenimis grįstomis gatvėmis, žmones, kurių gyvenime viskas buvo lengva net ir tada, kai buvo liūdna, viskas buvo melancholiška ir tada, kai buvo lengva.

Staliukas, prie kurio paprastai sėdėdavome su Ėriku, buvo neužimtas. Aslakas atsisėdo priešais ir pasidėjo kuprinę ant palangės, aš nuėmiau ir padėjau ją ant grindų po stalu, Aslakas žvilgtelėjo susierzinęs, tačiau nė vienas nieko nepasakėme. Abiem užsakiau šokoladinio torto ir arbatos. Būčiau norėjusi taurės vyno, tačiau buvo svarbu užsisakyti tą patį, ką ir Aslakas. Atsipalaidavimo, kurį pastebėjau per paskaitą, nebeliko. Valandėlę, regis, prašviesėjusias jo akis ir vėl užtraukė šešėlis. Kabliavo pyragą nunarinęs galvą ir atsakinėjo trumpais sakiniais. Aš dariau tą patį, ką ir visada, kai nervindavausi: užpildžiau erdvę beprasmėmis šnekomis, nuo kurių Aslakas dar labiau užsisklęsdavo.

– Su kuo leidi laiką per pertraukas? – paklausiau ir tą pat akimirką pasigailėjau.

– Su niekuo, – atsakė Aslakas; lėkštėje atsispindėjo pailgas, siauras veidas.

– Ar tau dėl to liūdna?

– Man atrodo, kad visai smagu būti vienam, – pasakė jis ir nusišypsojo.

Tas šypsnys kaip aštrus peilis brūkštelėjo kažkur pilve, po oda. Tai buvo mano šypsnys. Tas pats, kuriuo vaikystėje prisidengdavau kaip kauke, – tais šiltais rytais, ruošdamasi į mokyklą ir vilkdamasi marškinėlius ilgomis rankovėmis, kad paslėptų mėlynes. Tai buvo tas šypsnys, kurį išspausdavau sakydama, kad skauda pilvą ir negaliu eiti į fizinio lavinimo pamoką. Taip pat mokytojai, mokyklos psichologei ir draugų tėvams kartodama, kad viskas, visutėliai viskas yra absoliučiai gerai.

Aslakas leidosi paimamas už rankos. Ši buvo liesa, oda vis dar vaikiškai švelni, jis nesuspaudė manosios, bet ir neatitraukė savosios.

– Tu nuostabus, protingas ir jautrus berniukas.

– Mama, baik.

– Smagu, kad pabuvai su manim. Ar dar kada ateisi?

– Gal.

– Gali ateiti kada panorėjęs.

19

Sėdėjau Parlamento rūmų koridoriuje. Laukiau, kol atsivers durys ir ateis mano eilė žengti vidun. Apie išmetamųjų dujų kiekio mažinimą ruošiausi kalbėti parlamentarams, kurių vieni visuomet atrodė taip, tarsi reikalas jų nė truputėlio nedomintų, o kiti užduodavo klausimus, kurie turėjo būti kandūs, bet iš tikrųjų niekaip nebuvo susiję su tema. Nors dirbu jau seniai, šioje situacijoje jaučiausi nepatogiai. Dėvėjau savo vienintelį kostiumėlį ir juodus batelius, kurių nutrintos nosys išdavė, kad neprižiūrėjau batų reguliariai arba neprižiūrėjau iš viso. Niekad nesupratau, kaip žmonės, kurie pagal visas instrukcijas rūpinasi savo batais, oda, kūnu, plaukais, vilnoniais drabužiais ir buitine įranga, suspėja nuveikti ką nors įdomaus, pavyzdžiui, dirbti, skaityti knygas arba susitikti su draugais. Nors pasiekiau amžių, kai į mane buvo kreipiamasi „jūs", oficialioje aplinkoje jausdavausi tarsi suaugusiojo kostiumu persirengusi ir iš vieno apleisto namo į kitą besikraustanti juodaplaukė mergaitė, kuri gražiaakiam berniukui apsuko galvą, girta persidūrusi žandą žiogeliu.

Žiūrėdama į gruoblėtas Parlamento rūmų sienas apgalvojau svarbiausius dalykus, kuriuos norėjau pasakyti.

„Mokslo bendruomenė jau seniai laikosi iš esmės tos pačios nuomonės, kad išmetamosios dujos, kurios yra žmonių veiklos padarinys, keičia klimatą."

„Nebėra laiko diskutuoti, ar tai iš tikrųjų įvyks, – reikia priimti sprendimus.“

„Jeigu nesumažinsime į atmosferą išmetamų teršalų kiekio dabar, ateityje bus daug sunkiau.“

„Mes, europiečiai, negalime iš besivystančių šalių reikalauti mažiau teršti, jeigu patys nerodome pavyzdžio.“

Lygiagrečiai su šiais sakiniais galvoje sukosi kiti:

„Tai nebegali tęstis.“

„Esi visiškai tobulas, bet daugiau nebesusitikinėkim.“

„Daugiau neištversiu nė minutės. Meluoju važiuojanti į komandiruotę, o lekiu pas tave.“

Vyras – pusiau danas, pusiau egiptietis. Jo plaukai šiurkštūs, skruostai įraudę nuo mynimo dviračiu, ir jis už mane daug jaunesnis. Pirmąkart susitikom Monrealyje, klimato kaitos konferencijoje. Paskui jis atėjo į kelis seminarus pasiklausyti mano paskaitų, o šiek tiek vėliau – nakčiai į mano kambarį.

Niekada nemaniau, kad galėčiau išduoti Ėriką. Nors dažnai būdavom pavargę, susierzinę ir vienas kitam nusibodę, Ėrikas buvo pirmas žmogus, su kuriuo jaučiausi esanti namie. Net ir po daugelio bendro gyvenimo metų liesdamas mane Ėrikas buvo mandagus ir šiek tiek nerangus. Dažnai svajodavau apie kitokius vyrus, beveidžius ir stiprius, kurių rankos neklausinėja, o pačios nusprendžia, ką daryti, atsagsto megztinį į apsuka veidu į sieną. Kartu mylėjau Ėriką būtent todėl, kad jo rankos judėjo ramiai, grumdamosi su gėda.

Mudu su Ėriku buvome nutolę visą tą laiką, kol Ava ir Aslakas buvo maži. Tuo metu jaučiausi taip, lyg greta mano gyvenimo tekėtų kitas – tas, kuris baigėsi, kai pradėjau lauktis Avos. Tame gyvenime, be Ėriko, mylėjau kitus vyrus ir moteris,

keliavau aplink pasaulį, skaičiau be pabaigos ir visur buvau pašalietė, tačiau tai neslėgė, o atvirkščiai – teikė laisvės pojūtį. Labai dažnai, ragindama vaikus rytais apsirengti arba vakarais valytis dantis, sėdėdama tėvų susirinkimuose, atsakinėdama į mokytojos atsiųstas žinutes arba vakarais rūšiuodama skalbinius, jaučiausi tarsi kažkieno stebima.

Tas kažkas buvo moteris, kuri nesutiko Ėriko arba nepasidavė jo įgeidžiui turėti vaikų. Kad ir kaip mylėjau vaikus, vargu ar būčiau tapusi mama, jeigu Ėrikas nebūtų primygtinai norėjęs tapti tėčiu. Kažin ar mūsų priimami sprendimai kada nors būna aiškūs ar neabejotini. Greičiau tiesiog su jais susiduriame: gyvenimą aukštyn kojomis apverčiančius, visiškai jo kryptį pakeičiančius sprendimus priimame situacijose, kai lygiai taip pat galėtume nuspręsti kitaip. Ar dažnai sprendimai susituokti arba skirtis, bandyti arba nebandyti susilaukti vaiko, sprendimai išeiti iš darbo, persikraustyti arba baigti gyvenimą priimami visai nedvejojant, iki pat paskutinės akimirkos negraužiant abejonėms, kad vis dėlto būtų galima pasielgti ir kitaip?

Ėrikas taip nemano. Jis tiki, kad pasirinkimai – visada aiškūs, jis pasveria galimybes ir tuomet nusprendžia, o nusprendęs daugiau neabejoja. Ėrikui tapti tėčiu buvo svajonės išsipildymas, man tapti mama buvo pasirinkimas, dėl kurio niekada iki galo taip ir nenustojau dvejoti. Niekad iki galo neatsikračiau jausmo, kad kitaip pasirinkusi „aš" stebi mano gyvenimą iš šono. Dažnai tame žvilgsnyje būta kažkokio nusižeminimo, didelio gailesčio.

Kai viename Kopenhagos barų šiurkščiaplaukis vyras po stalu paėmė mane už rankos, viskas, kas iki tol atrodė nepakeičiama, pasikeitė. Aš pabudau. Kūnas, metų metus tenkinęsis tuo, kad gaudavo pakankamai miego ir sporto, o retkarčiais – šilto

švelnumo, ėmė reikalauti ryžtingų, ilgai besitęsiančių glamonių, verčiančių pamiršti visa kita. Vyrui palydėjus mane iki pat durų, buvo aišku, kad įsileisiu jį vidun.

Rankinėje suvibravo telefonas. Aslakas.

– Mama, ar pas mus gali ateiti Taika?

– Kas yra Taika?

– Nauja draugė.

Pamiršau vyrą. Pamiršau už masyvių durų laukiančius parlamentarus, netrukus pakviesiančius mane užeiti. Pamiršau už lango pilantį lapkričio lietų ir tamsą, kuri kiekvieną rudenį trukdavo vis ilgiau, buvo vis tirštesnė ir labiau nepakeliama. Prieblandoje skendintis koridorius prisipildė šviesos, nepatogus kostiumėlis tapo minkštas it debesis.

Aslakas mokėsi penktoje klasėje ir tai buvo pirmas kartas, kai į namus norėjo atsivesti draugą. Ava eidavo pas drauges po pamokų arba vesdavosi jas pas mus, grįžusi namo galėjai rasti sidabrinių, blizgučiais dekoruotų batų porų krūvą, daug ryškiaspalvių striukių. Tada Avos kambario durys būdavo uždarytos, o viduje buvo girdėti krizenimas ir mergaičių balsai – jos staipydavosi prieš veidrodį ir į mikrofonus dainuodavo mėgstamiausias dainas arba fotografuodavosi įtraukusios skruostus, iškėlusios kamerą. Pas Aslaką niekas nesilankydavo. Jis kurį laiką fechtavosi ir daug metų grojo violončele: vienas važiuodavo į repeticijas tramvajumi, juodą instrumento futliarą užsidėjęs ant nugaros, į akis lindo plaukai, jais mielai būtų užsidengęs visą veidą.

– Žinoma, mielasis! – atsakiau Aslakui.

Būčiau norėjusi tuojau pat eiti namo. Būčiau norėjusi pamatyti, kaip mano mažasis berniukas elgiasi šalia naujosios draugės. Kokia ta pirmoji draugė, kurią mano Aslakas nori

kviestis į svečius? Norėjau pakeliui užeiti į turgų, pripirkti maisto, kurį mėgsta visi vaikai, vakarienei iškepti blynų - ir visa tai daryti taip, tarsi būtų įprasta, tarsi Aslakas kasdien į namus kviestųsi draugų, o aš jiems siūlyčiau jų mėgstamiausių valgių, tarsi iš tikrųjų būčiau buvusi tokia mama.

Sunkios durys atsivėrė. Ant slenksčio stovėjo žemas, nuolat besišypsantis parlamentaras gerai gulančiu kostiumu.

- Laura Antila?

- Labai malonu, - iš burnos išplazdėję žodžiai buvo lengvi kaip oras, kaip perregimus sparnelius išskleidę drugeliai.

Atsistojau ir paspaudžiau parlamentarui ranką. Man įėjus didžiulėje patalpoje švietė saulė, nors dangus buvo paskendęs debesyse.

20

– Mama, ateik pažiūrėti, ką padarėm! – Aslako plaukai susišiaušę, skruostai įraudę iš įkarščio.

Jis buvo dar paaugęs, rankos ir kojos atrodė per ilgos ir per liesos, palyginti su visu kūnu, nosis ir ausys per didelės galvai. Taika stovėjo jam už nugaros ir vogčiomis tyrė mane žvilgsniu. Nuo tada, kai Aslakas pirmąkart ją pas mus pasikvietė, drauge jie leisdavo kiekvieną dieną. Vis vien Taika, būdama šalia manęs, dar drovėjosi, tarsi visąlaik bijotų suklysti. Taikos tėtis buvo suomis, o mama – japonė. Ties smakru nukirpti plaukai buvo juodi ir žvilgantys it fortepijono paviršius, žandikauliai aštrūs kaip sparnai, o jai juokiantis akys virsdavo siaurais ruoželiais. Ji trejus metus gyveno Kiote, vidury metų atėjo į Aslako klasę, priėjo prie jo kieme ir paklausė:

– Kur man rasti geriausių knygų?

Aslakas nusivedė Taiką į mokyklos biblioteką, o po pamokų – į mūsų biblioteką ir antikvariatus, kurių kvapu, lubas siekiančiomis knygų lentynomis ir įžvalgiais, viską apie knygas išmanančiais pardavėjais susižavėjo dar tada, kai vaikystėje juodu su Ava vesdavausi ten klausytis pasakų. Jie pasiskolino komiksų knygų, vaikų romanų apie burtininkus ir paralelius pasaulius bei mokslinių knygų apie kosmosą, grįžę pas mus valgė sumuštinius su avokadais, kuriuos buvau iš anksto palikusi šaldytuve, ir visą

likusią popietę gulėjo greta ant Aslako lovos, skaitė knygas, komiksus ir juokėsi, kai kuris nors nutaisydavo kitokį balsą.

Taika taip natūraliai įsiliejo į mūsų gyvenimą, kad atrodė, jog visada jame buvo. Pirkdama šeimai bilietus į teatrą ar žiemos cirką, paimdavau bilietą ir Taikai. Ryte išeidama į darbą šaldytuve palikdavau užkandžių ir jai, o po darbo vakarienę ruošdavau penkiems. Taika buvo vegetarė, kaip ir Aslakas, aš ir Ėrikas. Dėl jos japoniškų produktų parduotuvėje nupirkdavau švelnutėlės kaip šilkas sojų varškės, į sušius įvyniodavau avokadų ir agurkų gabaliukų ir virdavau pomidorų, avinžirnių ir šafrano sriubą. Aslakas ir Taika valgydavo sėdėdami vienas šalia kito. Prie stalo jie kalbėdavosi su manimi ir Ėriku, tačiau buvau tikra, kad tuo pat metu mezgė ir kitą pokalbį, be žodžių signalizavo vienas kitam dalykus, apie kuriuos mums nederėjo žinoti.

Tuo laiku Ava prie stalo visuomet tylėdavo. Mesdavo žvilgsnį į mano ruošiamą maistą ir suraukdavo nosį – taip aiškiai, kad tikrai pastebėdavau, tačiau taip trumpai, kad galėjau manyti ir suklydusi. Ji mokėsi aštuntoje klasėje ir gėdijosi mūsų visų. Ji troško mamos su žvilgančiais aukštakulniais ir rūpestingu makiažu ir tėčio, kuris vietoj apiplyšusių vilnonių megztinių dėvėtų kostiumą. Ji troško brolio, kuris žaistų futbolą arba važinėtų riedlente, o mokykloje turėtų ir kitų draugų, ne vien nervingai krizenančią mergaitę. Į būrelius ji norėjo važiuoti automobiliu, per atostogas keliauti į Kanarų salas ir pietums valgyti mėsą.

Mano atrodė, kad Avai ir priderėjo būti susiraukusiai. Jai prasidėjo mėnesinės ir šiek tiek paaugo krūtys. Ji naudojo pačios nusipirktą dezodorantą, o rytais maskuojamąja pudra paslėpdavo ant smakro atsiradusius spuogus. Ji ilgam užsidarydavo

savo kambaryje ir taip dažnai nebesimatydavo su draugėmis. Taip turi būti, toks jos amžius, tardavau sau. Apie Avą visada taip galvojau. Ji galėjo šaukti, trankyti durimis ir raudoti, tačiau turėjo kažką tvirto ir aiškaus. Ji turėjo draugų ir pomėgių, dusdama juokdavosi iš savo pačios pokštų ir drąsiai atsikirsdavo tiek mudviem su Ėriku, tiek mokytojams. Visa ji buvo stipri ir suprantama. Ji maištaus, nekęs mūsų ir kuriam laikui mus paliks, tačiau sudėtingi laikai praeis jos nesugniuždę, ji pasikeis, užaugs ir apsieis be mūsų.

Dėl Aslako nuolat jaudinausi. Vos pažvelgęs Avai į akis tuoj pat galėjai pasakyti, kokios ji nuotaikos, o iš Aslako akių negalėjai suprasti nieko. Aslakas buvo standus plonytėliausios medžiagos paketas, toks iširtų vos pabandžius išvynioti. Jis turėjo daugybę sluoksnių: pačiame paviršiuje – atsiskyrėlis, mintinai išmokęs, kaip būti mandagiu berniuku, bet viduje slypėjo kažkas, ko niekas negalėjo pamatyti.

Kai vaikai buvo maži, maniau, kad bus įmanoma juos išlaikyti šalia. Kartu su Ėriku daug kalbėjomės, kad privalome nepamiršti visada juos išklausyti. Privalome savo vaikus taip gerai suprasti, kad atpažintume gestus, kuriais jie bando slėpti liūdesį. Tuomet man atrodė, kad viskas priklauso nuo to, ar sugebėsime būti jautrūs, suvokti jų poreikius, ar sugebėsime būti greta. Augdami Ava ir Aslakas nuo mudviejų atsiskyrė kiekvienas savaip. Ava dažnai atvirai siuto, trankė kambario duris, daug laiko praleisdavo ne namie ir viskuo norėjo būti kitokia nei aš. Aslakas su mumis buvo mandagus ir širdį veriamai geras. Jis niekur nėjo, tiesiog nugrimzdavo į savo pasaulį, atrodė, lyg jo viduje būtų pasklidusi beribė mėlyna erdvė, kurion pasinėrus nematyti nei paviršiaus, nei dugno.

Iš mamos namų išsikrausčiau penkiolikos, bet maniau, kad tai išimtis. Maniau, kad vaikai palieka tik blogus tėvus, kad gerieji moka juos sulaikyti. Kariaudama su dar mažais vaikais dėl rengimosi, dantų valymo ar ėjimo gulti, svajojau apie tuos laikus, kai galėsime drauge gaminti maistą, uždegti žvakių ir kalbėtis apie mažus ir didelius dalykus. Mačiau du energingus, mane praaugusius jaunuolius, kurie pas mus atsiveda draugų ir kartu su manimi ir Ėriku eina į kiną ar koncertą. Įsivaizdavau save ir Ėriką pražilusius, geriančius kavą su pienu arba portveiną ir šnekučiuojančius apie suaugusius vaikus, kurių džiaugsmais dar galėsime pasidžiaugti ir mes, kurių problemas mokėsime išspręsti.

Avai ir Aslakui tolstant nuo manęs skirtingomis kryptimis, jaučiausi sumišusi ir abejinga. Apie tą liūdesį nesugebėjau išsikalbėti net su Ėriku. Jis daug keliavo, o namie pasinerdavo į darbą. Su vaikais šnekėdavosi apie mokyklą ir savo keliones. Kartais po bemiegės nakties laukdavau akimirkos, kai galėsiu Ėrikui papasakoti, apie ką mąstau, tikėjausi, kad jis išklausys ir nusišypsos. Jis niekada neišklausė.

– Tik vėl nepradėk, – sakydavo, vos pamatęs mano žvilgsnį – maldaujantį it išsigandusio vaiko. – Avai ir Aslakui viskas gerai. Jie – ne tu. Kaip ir tu nesi tavo motina. Duok jiems erdvės gyventi.

Ir pamažu, nors tada taip ir nemaniau, aš pasidaviau. Paleidau juos. Susitaikiau su mintimi, kad jie visai atitolo, ir sutelkiau dėmesį į tai, ką sugebėjau geriausiai: į darbą.

Po Aslako mentėmis vis dar buvo matyti blankūs randai – priminimas tos dienos, kai su fėjos sparneliais ant nugaros išbėgo pasižiūrėti gaisrinio automobilio. Nepaisydamas nesibaigiančių mano ir Ėriko maldavimų, jis taip niekada ir nepapasakojo, kas tada nutiko. Paslėpė tai giliai viduje – kaip ir visa kita; kartais

į jį žiūrėdama krūtinėje beveik galėjau matyti juodąją skylę, iš kurios niekas negalėjo ištrūkti.

Buvau tiesiog gėdingai laiminga dėl Aslako ir Taikos draugystės.

„Aslakui prasidėjo visai naujas etapas", – gyriausi draugams, kuriems anksčiau pasakodavau turinti rūpesčių dėl sūnaus – visuomet priverstinai nerūpestingu balsu.

„Laikas atliko savo užduotį, kaip tu ir sakei", – aiškinau.

„Žinoma, reikėjo tikėti, kad galiausiai viskas susitvarkys. Bet tuo metu, kai esi įvykių sūkury ir kai kalbama apie tavo vaiką, matai tik pačias blogiausias išeitis."

Iš tikrųjų nuolat buvau įsitempusi. Netikėtai prasidėjusi intensyvi sūnaus draugystė atrodė kaip reta gėlė, kurią privalau išsaugoti.

„Nurimk, – sakydavo Ėrikas. – Palik juos ramybėje."

Dabar Aslakas ir Taika stovėjo priešais degdami iš įkarščio, Aslakas rankoje laikė kamerą, Kalėdų proga dovanotą Ėriko tėvų.

– Žiūrėk! – Aslakas padavė man kamerą. – Pats pirmas, gali iš karto žiūrėti.

Įjungiau nedidelį ekraną ir paleidau įrašą. Į sieną nukreipta lempos šviesa tamsiame Aslako kambaryje atsimušusi blankiai apšvietė pusę veido žmogaus, stovinčio vidury. Tas žmogus buvo Aslakas. Jis mūvėjo juodas kelnes ir vilkėjo juodus aptemptus marškinėlius, veidą buvo nusidažęs baltai, akis apsivedęs raudonai kaip klounas, ant apšviesto skruosto buvo nupiešta klouno ašara.

„Labas, aš Niko, – tarė jis tęsdamas balses, ir taip priminė savo bendraklasį, už kitus aukštesnį berniuką. – Žiauriai gerai

žaidžiu fūlę, visada pataikau kamuolį į vartus, kai jų niekas nesaugo. Gaila tik, kad kartą kamuolys pataikė man į galvą ir sunaikino visas smegenėles, kad ir kaip mažai jų tebuvo. Tad dabar... tad dabar... tad dabar... zzzzzzkssbac“, – įraše Aslakas pargriūva ant žemės, taip ir lieka gulėti nejudėdamas. Kamera pritraukia ašarą ant skruosto, jos kontūrai šiek tiek išsilieję.

Aslakas paėmė iš manęs kamerą. Jo rankos buvo šiltos.

– Tai – pirmas mūsų filmas, – pasakė jis kone pašnabždomis. – Sukursim tokius apie visus mūsų klasiokus.

Taika tylėjo. Kaip visuomet tiriamai stebėjo mano veidą, tarsi jausdama manyje kylantį siaubą.

– Jis tikrai... jis tikrai... tikrai... – lemenau. Aslako veide raibuliavo laukimas. Netinkamai parinkti žodžiai būtų jį sugniuždę. – Judu puikiai mokate dirbti su kamera.

Nusišypsojau taip natūraliai, kaip tik sugebėjau. Nusisukau iškrauti indų iš indaplovės, kad nereikėtų žiūrėti į vaikus.

21

Mano santykiai su šiurkščiaplaukiu vyriškiu tęsėsi dvejus metus. Šalia jo pabusdavo tie mano jausmai, kuriuos užgniaužiau pasirinkusi Ėriką, nutarusi tapti mama ir turėti šeimą. Oda, kurią lietė vyro rankos, nepriklausė Ėriko žmonai nė Avos ir Aslako mamai – ji buvo laisvos moters, kurios žvilgsnis tiek metų sekė mane iš šono. Toji moteris susitikdavo su vyru Berlyno, Romos ir Madrido traukinių stotyse, bučiavosi su juo nepažįstamose gatvėse, gurkšnojo vyną baruose, kuriuose visi kiti buvo už ją jaunesni, paryčiais gulėdavo šalia jo nuoga, pasidalindavo suktine ir dar kartą pasimylėdavo, iki įspįsdavo tekančios saulės spinduliai ir kambaryje pasklisdavo šilta šviesa.

Greta to vyro negalvojau apie Ėriką ir vaikus. Praverdavau duris į kitą pasaulį, į alternatyvią realybę ir kitokį gyvenimą. Už tų durų laukdavo vyras, pasirengęs mane sutikti.

Galvodavau apie jį būdama su Ėriku ir vaikais. Su jais visąlaik būdavo dvi moterys. Jie priklausė vienos iš jų gyvenimui, kita toliau gyveno be jų. Suvokiau, kad tai, ką darau, yra blogai. Greta vaikų buvau išsiblaškiusi, su Ėriku – irzli. Tuokdamiesi pasižadėjome būti vienas kitam atviri.

„Puikiai suprasiu, jeigu kada nors susižavėsi kitu, – pasakė Ėrikas. – Bet noriu būti pirmas, kuris tai išgirs.“

Gerasis, padorusis, pagarbusis Ėrikas. Jis matė aiškią ribą tarp gera ir bloga ir nesuprato, kodėl visi negali likti gerojoje pusėje. Jeigu būtų sužinojęs, būtų ėmęs mane niekinti. Tikriausiai būtų nuslėpęs skausmą, vienas jį kentęs ir stengęsis elgtis taip, kad niekam neskaudėtų dar labiau.

Tie metai buvo sunkūs dėl slegiančio kaltės jausmo. Kartu tai buvo ir patys lengviausi metai, kupini šiltos šviesos, tvyrojusios po ilgo glamonėjimo, ir džiugesio dėl to, kad tapau geidžiama. Žinojau, kad tai nesitęs amžinai, todėl ir norėjau išlaikyti. Papasakojus Ėrikui visas grožis būtų virtęs bjaurastim, džiaugsmas – neaprėpiamu liūdesiu. Būtų prasidėjęs teismas, kuriame mano paslaptis būtų buvusi įvardyta kaip nusikaltimas.

„Ar ilgai? Kiek kartų? Kur? Kaip? Ką? Ar drauge buvot ir tada, kai sakei?.. O anąsyk? Ar buvot ir tada, kai grįžusi iš kelionės atsigulei šalia manęs ir?..“

Taip būtų klausinėjęs Ėrikas, ir aš nebūčiau pajėgusi atsakyti. Tai būtų tęsęsi taip ilgai, kad galiausiai viskas būtų išlindę į paviršių, o paviršiuje visa atrodo bjauru.

Ir tada mylėjau Ėriką. Kartu jaučiau, kad ne visa jam priklausau. Dalis manęs pasirinko jį ir šeimą, dalis vis dar abejojo, nors ir gyveno viso to sūkuryje. Ta dalis vienintelė priklausė tik man, o dvejus metus – ir vyrui, kuris mane matė kitaip nei visi.

Tais metais vieną vakarą, kai sėdėjau virtuvėje ir skaičiau, manydama, kad kiti jau miega, pas mane atėjo Ava. Basa, baltais naktiniais marškiniais, nuo lango atsispindinti gatvių šviesa ant plonos medžiagos metė perregimą švytėjimą. Ava priėjo taip tyliai, kad, rodos, greta manęs nusileido iš kito pasaulio.

– Mama, – sušnabždėjo ji ir aš krūptelėjau.

– Mieloji... Kodėl nemiegi?

– Negaliu užmigti.

– Kodėl?

– Bijau.

– Ko?

– Kad tu mus visus paliksi.

Ava jau buvo mane praaugusi. Paėmiau ją už rankos, pasisodinau ant sofos ir suėmiau į glėbį kaip vaiką. Ji prisiglaudė man prie kaklo ir užsikėlusi parietė kojas – ilgas ir liesas stirnos kojas, kurias tais laikais stengėsi paslėpti po plačiais sijonais. Ranka vedžiojau jai per nugarą ir raminau lygiai taip, kaip tada, kai juodu su Aslaku buvo maži, – iš abiejų stuburo pusių piešdama tankų mišką.

– Mieloji... Nieku gyvu nepaliksiu. Kodėl tu to bijai?

– Kartais taip atrodo... kad mieliau būtum bet kur kitur, tik ne su mumis.

Pirštas stabtelėjo ties Avos stuburu. Ji buvo sulysusi, po oda kyšojo aštrių slankstelių eilė. Pro žaliuzių tarpą stebėjau, kaip vieniša moteris name kitapus gatvės atsidarė langą, prisidegė cigaretę ir ištiesusi ranką grabaliojo orą, lyg norėdama patikrinti, koks jis buvo paliesti. Neįstengiau žiūrėti į Avą.

– Ak, mieloji, – tariau tyliai. Nežinojau, ką dar pasakyti. Gėda užliejo it ledinis vanduo.

Kokia buvau kvailė. Kaip galėjau manyti, kad jie nepastebės. Kad vaikai, kurie viską jaučia ir mato ir kurie visa tai tyliai nešiojasi savyje, be žodžių saugodami tėvus ir tai, ką mano esant šeimą, – kaip galėjau įsivaizduoti, kad jie nepastebės, kas su manimi vyksta.

Avai ant nugaros piešiau taip ilgai, kad ji užmigo, tada paėmiau ją į glėbį. Jos rankos ir kojos buvo ilgos ir nešant pėdos vilkosi žeme. Ji buvo tokia sunki, kad kone nuvirtau, tačiau maniau, kad nunešti ją į lovą yra mano pareiga.

Ava nepabudo, kai ją paguldžiau ir apkamšiau, nubraukiau nuo kaktos plaukus ir uždegiau nuo mažumės turimą naktinę lemputę su fėjų atvaizdais.

Išėjusi iš Avos kambario, išgirdau dunksėjimą už Aslako durų. Atsargiai jas pravėriau. Langas buvo atdaras. Į kambarį plūdo pavasario nakties vėjas ir ką tik išsprogusių lapų kvapas, kuris visad atrodo žadantis kažką gera. Aslako antklodė buvo lovos kojūgalyje, pagalvė ant žemės.

Įjungiau šviesą. Užuolaida sujudėjo. Jos apačioje kyšojo basi Aslako kulnai. Maniau, gal jis vaikšto per miegus. Tyliai priėjau jam už nugaros ir per užuolaidą atsargiai paliečiau petį.

– Mielasis...

– Išeik.

– Kas tau?

– Noriu būti vienas.

Aslakui buvo dvylika, tačiau jo balse buvo girdėti suaugusio vyro niūrumas. Per užuolaidą atsargiai paglosčiau berniukui nugarą. Jis buvo toks liesas, kad mentės styrojo kaip aštrūs sparnai. Kažkuo jis man priminė beždžiones, prieš daugelį metų matytas Nepalo zoologijos sode, – tai buvo nedideliame narve tyliai tupintys gyvūnai išgąstingai lakstančiomis akimis ir iš praretėjusio kailiuko kyšančiais kauliukais. Ant gretimo stalo buvo užtiškęs raudonas lašelis. Nuvaliau jį rankove. Kai suvokiau, kas tai, taip smarkiai patraukiau užuolaidą, kad ji su visu karnizu nukrito Aslakui ant galvos.

– Palik mane ramybėje! – dešinėje Aslakas laikė peiliuką, kurio anksčiau nebuvau mačiusi. Vidinėje kairės rankos pusėje žiojėjo ilgi rėžiai.

Iškart juos pažinau. Ant savo riešų, šlaunų ir krūtinės turėjau tokius pat plonyčius randelius iš tų laikų, kai mamai miegant pjaustydavausi pačios sudaužyto rankinio veidrodėlio šuke. Vis dar pamenu užplūstančią palengvėjimo akimirką, kai kažkur besiblaškanti kančia tampa aiškiai apibrėžtu, rėžio didumo skausmu. Sugriebiau Aslako ranką ir atėmiau peiliuką. Jis nesipriešino. Peiliukas buvo senas. Medinė rankenėlė nusitrynusi, žalvarinis galiukas apsitraukęs patina, ant ašmenų pridžiūvę kraujo.

– Iš kur jį gavai? – paklausiau ir įsikandau liežuvį.

– Iš niekur.

– Atleisk.

Prisėdau ant stalo šalia Aslako. Jis leidosi apglėbiamas per pečius, leido glostyti nuo prakaito sudrėkusius plaukus.

– Mielasis, – pasakiau. – Kas atsitiko?

Aslakas tylėjo. Galvelė ilsėjosi man ties kaklu. Jis lengvai alsavo it išgąsdintas gyvūnėlis, glostydama nugarą jutau greitą širdies plakimą. Kai galiausiai prakalbo, iš pradžių nė neišgirdau, ką jis sako.

– Taika išvažiuoja, – pagaliau ištarė garsiai ir aiškiai, svetimo žmogaus balsu. Ranka valandėlę stabtelėjo. Kvėpavau. Mes tai ištversim, galvojau. Privalau tuo įtikinti Aslaką.

– Ilgam?

– Visam laikui.

– Kur?

– Į Japoniją.

– Mes galėsim ten nuvažiuoti, – greitai pasakiau. – Nors ir ateinančią vasarą. Į ten galima keliauti laivu ir traukiniu, jeigu važiuosi per Rusiją. Būtų smagu!

– Viskas susitvarkys, mielasis, – tęsiau, kai Aslakas nieko neatsakė. – Tikrai tikrai.

– Pavargau, – tarė jis galiausiai.

Apkamšiau jį, ir jis leidosi glostomas, kol užmigo. Tai buvo siaurapetis, didžiaausis berniukas vaiko veidu, kuris atrodė taip, lyg būtų paklydęs ir ne ten atsidūręs. Miegančio veidas sušvelnėjo ir atrodė visai kaip mažo vaikiuko, ilgos blakstienos ant skruostų metė plunksnas primenančius šešėlius. Prisiminiau laikus, kai jis nuolat juokdavosi, kai priversdavo juoktis visus aplinkui.

Kai galiausiai atsiguliau šalia Ėriko, šis nepabudo. Miegojo ant nugaros kiek pravira burna, lūpų kampučiuose pridžiūvusiom seilėm ir protarpiais knarkė taip, kad klausydamasi niekaip negalėjau užmigti. Nemiegojau. Sėdėjau Ėriko pašonėje, pro užuolaidų tarpą žiūrėjau į šviečiantį mėnulį ir atsargiai glosčiau jam ranką. Akimirksnį vėl jutau mane stebinčios kitą gyvenimą gyvenančios moters žvilgsnį. Jame nebebuvo gailesčio, vien liūdesys. Paryčiais užsnūdusi sapnavau, kad ji išėjo neatsigręždama, ir daugiau niekad nebejutau jos buvimo.

22

Ava

– Ar po pamokų galima ateiti pas jus?
– O gal einam kur nors kitur?
– Kodėl?
– Amžinai pas mus.
– Ir kas? Sakei, kad visada galima ateiti.
– Dabar kita situacija.
– Kaip?
– Tiesiog... kai kas nutiko.
– Kas?
– Negaliu sakyti.
– Ar mes ne draugės?
– Draugės, bet...
– Negi ne?
– Aišku, kad draugės.
– Kodėl negali papasakoti? Nepasitiki mumis?
– Pasitikiu, bet...
– Atrodo, kad nepasitiki.
– Tai ne su manim susiję.
– Kaip nesusiję?
– Ar sandėliuke slepiat kokį nelegalą?
– Imigrantą be leidimo.
– Ką?

– Reikia sakyti – be leidimo atvykęs imigrantas, ne nelegalas.

– Jėzau Marija.

– Tai ką, pas jus toks yra? Be leidimo atvykęs imigrantas?

– Visai gali būti. Juk jos motina ir čigonams kažkokio maisto neša.

– Ne, taigi aišku. Čia dėl jos brolio.

Diafragma susitraukė taip, kaip kartą žaidžiant futbolą, kai stovėjau vartuose ir gavau kamuoliu tiesiai į pilvą.

– Tai tiesa? Aslakas išprotėjo?

– Visai ne.

– Taip ir bus.

Papurčiau galvą. Sugniaužiau kumščius ir galvojau apie vasaros kelionę į Kopenhagą ir apie berniuką iš Švedijos, kuris pabučiavo mane pievelėje prie baseino. Jo lūpos buvo putnios ir švelnios, o burna kvepėjo braškine kramtomąja guma ir alumi. „Du är så vacker!“* – pasakė jis ir atkimšo butelį alaus; sėdėjome susikabinę ir abu juo dalijomės, kojos kvepėjo kremu nuo saulės.

Man buvo penkiolika. Privalėjau atrodyti taip, lyg viskas būtų gerai.

– Nepykit. Nekaip jaučiuosi.

Pasileidau bėgti. Per uolas, kur vaikystėje drauge su Aslaku ir tėčiu rengdavom žygius, siauru takeliu, vedančiu pakrante, kur vis dar siūbavo prišvartuoti laiveliai, nors jau buvo gerokai įrudenėję. Bėgdama mačiau tuos laivelius, plūduriuojančius niūrioje jūroje: vienas medinis buvo pusiau nugrimzdęs, variklis visas paniręs po vandeniu. Akimirksnį magėjo atsigręžti ir patikrinti, ar būtų įmanoma iš jo išpumpuoti vandenį, ar dar būtų galima tą dailiai padirbtą laivelį iškelti į paviršių. Avėjau

* Tu tokia graži! (šved.)

tvirtai apspaudžiančius ilgaaulius ir mūvėjau aptemptus džinsus. Bėgant batai trynė kulkšnis, o džinsų siūlės brūžino šlaunis. Troškau, kad skausmas nesibaigtų, kad oda nusitrintų iki kraujo.

Taikai grįžus į Japoniją, Aslakas atsisakė išeiti iš kambario. Jis nemiegojo naktimis ir žaidė kompiuterinius žaidimus, kurių pavadinimų mums nesakydavo. Dienomis gulėdavo lovoje, nusisukęs į sieną, užtraukęs užuolaidas, ir nė neprisiliesdavo prie maisto, kurį jam nešdavo mama.

Tuo metu nė vienas iš mūsų nemiegojo naktimis. Aš lovoje skaitydavau „Bado žaidynes", rašydavau dienoraštį ir klausydavausi, kaip už sienos šnekasi mama ir tėtis.

– Pasikalbėtum su juo, – tarė mama.

– Jis nenori kalbėtis, – atsakė tėtis.

– Iš kur žinai?

– Juk matyti.

– Tu nė nebandai.

– Mano manymu, dabar to nereikia.

– Tai ko tada reikia?! – mama ėmė šaukti.

– Turim duoti jam laiko, – tėčio balsas sugriežtėjo ir tapo niršiai oficialus.

– Turim surasti, kas jam padėtų.

– Sunku padėti žmogui, kuris nenori pagalbos.

– Jam dvylika. Nėra ko jo klausti, nori jis ar ne.

– Ir ką ketini daryti? Jėga nuvežti į kokią nors įstaigą?

– O tu nieko nedarytum?

– Tai štai apie ką čia kalbam!

– Apie ką?

– Apie tai, kad, tavo nuomone, aš nieko nedarau?

– Ar aš taip sakiau?

– Bet greičiausiai taip galvoji...

– Tik nepradėk, po velnių, spėlioti, ką aš galvoju. Pasakyk, ką tu darytum.

– Palikčiau jį ramiai sau pabūti.

– Jis nieko daugiau ir nedaro.

– Ką tik išvažiavo jo geriausia draugė. Jo sunkus amžius.

– Jam visada buvo sunku.

– Tai tu taip sakai. Bet jam visad gerai sekėsi mokykloje. Niekada nebuvo įsivėlęs į jokius konfliktus. Jis geras berniukas.

– Jis daug metų neturėjo nė vieno draugo.

– Juk ką tik turėjo.

– Vienintelę.

– Ne visi turi būti vienodi. Juk ir pati amžinai tą kartoji. Kad normalumo ribos pernelyg siauros. Dabar pati viską spraudi į rėmus.

– Jis mano vaikas!

– Nešauk.

– Pats nešauk. Mūsų vaikas nyksta akyse, o tu į tai reaguoji kaip koks sušiktas įstaigos tarnautojas.

– Nesikeik.

– Eik tu šikt!

Bandžiau tapti nematoma.

„Visko atsižadu, – pažadėjau Dievui, miško dvasioms, angelams ir demonams, vienu kartu prisiekiau visoms būtybėms, kokias tik įmanoma įsivaizduoti. – Atsižadu visko, ką turiu, jeigu vėl leisi Aslakui kada nors būti laimingam. Atsižadu draugų, pomėgių, muzikos, knygų, laimingų dienų ir ilgų vakarų. Atsižadu sveikatos, svajonių ir gyvenimo. Padarykit Aslaką mylimą, o mane vienišą. Duokit Aslakui gyventi, o man numirti.“

Kai niekas nepasikeitė, ėmiau prašyti: „Duokit Aslakui numirti, o man gyventi. Leiskit jam išvis pradingti iš pasaulio, tarsi jo niekad nė nebūtų buvę. Leiskit man tapti vienturčiu vaiku ir nors trumpai laisvai kvėpuoti."

Aslakas nėjo iš kambario. Galiausiai mama įsigijo automobilį ir ėmė kas rytą vežioti Aslaką į mokyklą, ten sustodavo tiesiai už vartų; rytais žadindavo jį su muzika ir pusryčius maitindavo kaip mažam vaikui.

Aš irgi norėjau nugrimzti į nesibaigiantį miegą. Kas rytą prieš pamokas bėgdavau ilgas distancijas ir taip mažai valgiau, kad drabužiai ėmė karoti. Daug gėriau, nusmigdavau vakarėliuose, paplūdimiuose ir festivalių pakampėse, pabusdavau nepažįstamų vyrų glėby, nustumdavau juos ir pabėgdavau, nors bėgti ne visada bepajėgdavau. Troškau, kad kas nors mane taip sužeistų, jog daugiau nebepabusčiau. Troškau, kad man nutiktų kas nors labai blogo ir mama su tėčiu būtų priversti mane pamatyti. Vogdavau lūpdažius, apatinius, cigaretes ir papuošalus, kartą įkliuvau ir dėl to buvau beveik laiminga: maniau, kad valandėlę atsakingas bus kažkas kitas, o ne aš, ir kad mama, atvažiavusi manęs pasiimti iš ryškiai apšviesto galinio parduotuvės kambarėlio, kur šalia manęs stovėjo plačiapetis apsaugos darbuotojas, pagaliau privalės atkreipti į mane dėmesį.

– Kaip galėjai taip kvailai pasielgti, – pasakė mama ir stumtelėjo mane į priekį kaip mažą vaiką. – Nejaugi nesupranti, kiek rūpesčių turim dėl Aslako. Kodėl ir tau reikia taip elgtis?

23

„Graži mirtis". Slapta grupė.

Someoneisoutthere:

Ei. Kur dingai?

Someoneisoutthere:

Aš jaudinuosi.

Someoneisoutthere:

Parašyk, please, kad tu gyvas.

Tuoj sukelsiu ant kojų farus!

Übermensch:

Tu ir farai. Tai jau tikrai.

Someoneisoutthere:

Kas atsitiko?

Übermensch:

Nieko.

Someoneisoutthere:

Ką susitarėm?

Übermensch:

Būsim atviri. O pati visada buvai?

Someoneisoutthere:

Juk žinai. Nebūčiau išgyvenusi, jei ne tu.

Übermensch:

Nesu tikras, ar išvis kam nors verta gyventi.

Someoneisoutthere:

Tai visai kas kita. Sakei, kad tamsoje niekas neišsikapsto vienas.

Nebandyk ir tu kapstytis.

Someoneisoutthere:

Vėl dingai?

Übermensch:

Luktelk. Kai ką atsiųsiu.

Übermensch:

Va.

ASLAKAI ANTILA, ESI SUŠIKTAS LOCHAS HOMIKAS. ATRODAI KAIP LOCHAS. KALBI KAIP LOCHAS. TAVO DRABUŽIAI LOCHIŠKI. BANDAI BŪTI KIETAS IR LĮSTI MOKYTOJAMS Į ŠIKNĄ, BET VISI MATO, KAD PER DAUG STENGIESI, ESI SUŠIKTAS LOCHAS HOMIKAS IR NIEKAD NEBŪSI KITOKS. NIEKAS TAVĘS NEMĖGSTA IR NIEKAD NEPAMĖGS, IR TODĖL TURĖTUM NUSIŽUDYTI, KOL NE PER VĖLU.

NEPAGARBIAI
visi 9A, 9B, 9C ir 9D klasių moksleiviai
(IŠSKYRUS IRIS, KURI YRA KEKŠĖ LESBĖ)

Someoneisoutthere:

Idiotai.

Someoneisoutthere:

Tu dar čia?

Someoneisoutthere:

Ei?..

Übermensch:

O jeigu jie teisūs?

Someoneisoutthere:

Neteisūs.

Übermensch:

Jie džiaugtųsi, jeigu numirčiau.

Someoneisoutthere:

Jie bukapročiai. Kam rūpi, kuo jie džiaugiasi?

Übermensch:

Kokia prasmė gyventi?

Someoneisoutthere:

Nueik prie lango.

Übermensch:

Kam?

Someoneisoutthere:

Nueik ir tiek.

Übermensch:

Tu kažkokia neaiški.

Someoneisoutthere:

Ką matai?

Übermensch:

Gatvę. Žibintus. Namą priešpriešiais. Medžius.
Kažkokia močiutė vedžioja šunį.

Someoneisoutthere:

Pažiūrėk į viršų.

Übermensch:

Žvaigždes. Mėnulį.

Someoneisoutthere:

Aha, aš irgi.

Übermensch:

Ar imsi apsimetinėti kažkokiu Coelho?

Someoneisoutthere:

Apsišik.

Übermensch:

Gerai jau. Žiūrim į tą patį mėnulį. Ir ką?

Someoneisoutthere:

Nepajėgčiau viena į jį žiūrėti. Neištverčiau, jei tavęs nebūtų. Privalai gyventi. Privalai juoktis iš idiotų, kurie nieko nesupranta. Tu vienintelis šiame pasaulyje mane supranti.

Übermensch:

Coelho!

Someoneisoutthere:

Jeigu ten būčiau, duočiau į galvą.

Übermensch:

Sorry.

Someoneisoutthere:

Negi reikia aiškinti kaip mažam vaikui? Esi svarbus.

Someoneisoutthere:

Jeigu dabar pradingsi, niekad neatleisiu!

Übermensch:

Nepradingsiu.

Someoneisoutthere:

Ar geriau?

Übermensch:

Šiek tiek.

Übermensch:

Ačiū.

III

Tūkstančiai svajonių švelniai degina mane iš vidaus...

ARTHUR RIMBAUD

Oraison du Soir

24

Miestas

Ūkanotas, drėgnas vakaras. Namų kontūrai migloje išsilieję, parduotuvių lempos ir gatvių žibintai skrodžia tamsą it baltos, geltonos ir raudonos žvaigždės. Tramvajai, autobusai ir traukiniai pasirodo lyg iš kito pasaulio – vien blankios šviesos ir akimirka, kai žmonės pereina iš šilumos į šaltį ir iš šalčio į šilumą, vengdami vieni kitų žvilgsnių. Ant Parlamento laiptų rūkas virsta lašeliais, priešais laiptus būrys pabėgėlių iš Egipto išjungia telefonų garsą ir atsiklaupia veidu į Meką, nuo apvalių kilnojamųjų kepsninių kvepia skrudintais baklažanais, o vėjyje plevėsuoja paklodė su užrašu „Mes irgi žmonės“ – arabiškai ir suomiškai.

Pro juos prabėga jaunas parlamentaras su skėčiu, vėjas pastveria ir nuneša jo kepurę tiesiai į besimeldžiančiųjų būrį, parlamentaras vienplaukis įsėda į taksi.

Greta pabėgėlių po perpildyta šiukšliadėže susiglaudusios miega dvi antys it rudai margi akmenys. Egiptiečių stovykla tris savaites stovi toje pačioje vietoje, ir kiekvieną vakarą po maldos antys atsikelia ir pakedena plunksnas, žmonės pasirąžo ir pabaigia ruošti maistą, o likučius atiduoda šalia krypuojantiems paukščiams. Vėjas šiaušia plaukus ir plunksnas, ir jie visi, žmonės ir antys, ramiai užkandžiauja drauge, susispietę glaudžiu ratu, besiliečiantys kūnai visiems suteikia šilumos. Tik ne šį vakarą.

Jauna moteris tyliame traukinyje skaito jau seniai galvą į orkaitę įkišusios poetės rinktinę ir galvoja apie akimirką, kai puls po traukiniu atsilapojusi paltą, apglėbusi knygą, parašytą jai.

Artimu metu traukiniai nevažiuoja ir moteris atsiduria toli nuo tuščios stoties, ant dulksnos padengtos uolos, ir žiūri į tuščią apžvalgos ratą; šalia jos atsisėda jaunas vaikinas su saksofono futliaru, apmąstantis tas pačias eiles kaip ir moteris. Vyras ir moteris sėdi ant uolos tol, kol ima brėkšti, ir klausosi įmigusio tylaus miesto, čia valandėlę viskas yra kitaip. Juodu mylisi ant šaltos uolos apsirengę, ir tik paskui vyro ankštame bute, šiltame kambaryje, lovoje ir ant grindų, ir vėliau daug kartų įvairiose vietose viduje ir lauke, galiausiai nustoja mylėtis, bet vis dar kalbasi, – tol, kol vyras veda, o moteris išvažiuoja gyventi į užsienį ir ryšys nutrūksta.

Moteris gyvena ilgiau nei bet kuri kita anksčiau jos giminėje, ji skaito naujas eiles naujose vietose ir palaimingais rytais dėkoja vyrui, kuris drauge sėdėjo ant uolos, ir tam kitam, kurio dėka miestas nurimo.

Pora, drauge pragyvenusi tris dešimtmečius, palieka paltus teatro rūbinėje. Moteris padeda vyrui nusirengti, kaip jiems buvo įprasta nuo pat pirmo pasimatymo. Iš pradžių tai simbolizavo protestą prieš tradicinius lyčių vaidmenis, vėliau tapo švelniu pagalbos gestu – kai remontuodamas vasarnamio stogą vyras nukrito nuo kopėčių ir susimušė petį į akmenį, o po operacijos ranka nebejudėjo kaip anksčiau. Jie ketina žiūrėti spektaklį apie skirtingų kartų ir lyčių kovą, apie valdžią, vienatvę ir artumos ilgesį. Tą spektaklį juodu pirmąkart matė prieš dešimt metų, kai vaikams buvo ramus laikotarpis ir visas gyvenimas atrodė toks nerūpestingas, lyg jie būtų išėję ilgų atostogų. Vaikus prižiūrėjo

vyro mama ir po spektaklio juodu sėdėjo parke gerdami putojantį vyną, stebėjo traukinius ir svajojo, kaip išėję į pensiją keliaus po pasaulį.

Dabar moters plaučiuose rado atsinaujinusių vėžio ląstelių ir ji nusprendė nutraukti gydymą ir gyventi tiek, kiek jai likę, mėgaudamasi mylimų žmonių mintimis, skaitydama knygas ir klausydamasi muzikos, žvelgdama į mėgstamus kraštovaizdžius, leisdama miegūstas dienas su vyru, kurio prisilietimas po trisdešimties bendro gyvenimo metų vis dar buvo nuotykis.

Jie eina į teatrą, nes moteris nori pamatyti naują pastatymą spektaklio, kuris po pirmojo karto ištisus mėnesius nedavė jai ramybės. Ji nori įkvėpti seno teatro kvapo ir galvoti, kiek daug žmonių kvėpavo šiuo oru dar prieš jai gimstant, kiek daug žmonių juo kvėpuos jai mirus.

Nutraukus spektaklį, išsigandę žmonės plūsta iš teatro gaudydami naujienas ir klausinėdami vieni kitų, kas nutiko. Vyras ir moteris aplinkkeliu pareina namo ir įsijungia žinias atsisėdę ant sofos, ant kurios tiek kartų bučiavosi, mylėjosi ir migdė vaikus. Jie galvoja apie ištuštėjusį miesto centrą ir vienišą vyrą, stovintį ant balto pastato stogo, ir nė vienas iš jų nespėlioja, kiek dar mėnesių moteriai liko gyventi.

Vyriškis, vaikystėje svajojęs tapti vėžlių tyrinėtoju, tempia vežimėlį link namo, kuriame iš rūsio sklinda šiltas oras ir kurio pasieniuose šaltomis naktimis miega benamiai. Vyro nosis nubrozdinta, o akies kamputis kraujuoja, ilgoje barzdoje įstrigę keli mėsainio, sužvejoto tramvajaus stotelės šiukšliadėžėje, trupiniai, pirkinių vežimėlyje guli į ritinį suvyniota gėlėta antklodė, kurią jauna moteris po mamos mirties išmetė į šiukšlyną; vyras laukia akimirkos, kai galės užsitempti antklodę ir užmerkti akis, justi į nugarą pučiantį šiltą orą ir valandėlę nugrimzti į tylų kaip mirtis

miegą. Bet jį veda šalin kaip ir visus kitus, ir toli nuo miesto centro kažkas jam paduoda vienkartinį puodelį su karšta kava, ir nuo jos viduriuose pasklinda tokia šiluma, kokios viduje miegantieji nesuprastų, ir valandėlę, ragaudamas kavą ir klausydamasis priblokštų, persigandusių, iš vėžių išmuštų žmonių kalbų, vyras jaučiasi taip, lyg būtų vienas iš jų.

Iš kino teatro išeina mama su dukra – abidvi suaugusios. Kartu praleisti vakarą buvo dukters mintis. Jai keturiasdešimt, mamai septyniasdešimt. Duktė pavargo nuo to, kad kalbėdamasi su mama ji vėl virsdavo mažu vaiku, todėl pašnekesiai tapo trumpi, skubrūs, o po jų apimdavo neaiški prasta savijauta.

Prieš dvejus metus duktė išsiskyrė su vyru, kuris, mamos nuomone, buvo jai per geras, ir dabar dukart per savaitę ji lankosi pas psichologą ir jam apie mamą kalba kur kas daugiau nei apie vyrą. Praeitą žiemą mama parkrito ir susilaužė klubą, ir tada duktė suvokė, kad mama gali bet kada mirti. Duktė pasiūlė kartu praleisti vakarą kine, nes prieš prarasdama mamą nori išmokti protingai su ja kalbėtis.

Metų metus duktė vylėsi, kad vieną dieną jiedvi su mama leisis į ilgą, apvalantį pokalbį. Kad kalbėsis apie tai, kas išlenda kaskart jiedviem susitikus. Apie tai, kodėl duktė, savo darbe stovinti priešais šimtus žmonių ir sudėtingus dalykus paverčianti aiškiais ir suprantamais, būdama su savo mama tampa išsigandusiu vaiku. Ji svajojo, kad jiedvi galėtų šnekėtis, klausytis ir viena kitą suprasti, ir kad kažkas tarp jų praskaidrėtų tiek, kad vaikystę būtų galima palikti praeity. Dabar ji tik nori, kad kada nors jiedvi galėtų plepėti apie ką nors kasdienio ir nereikšmingo neįžeisdamos viena kitos kiekvienu sakiniu. Joms nereikia vienai kitos suprasti. Nereikia kalbėtis apie ką nors svarbaus. Niekas

neturi praskaidrėti. Ji tik trokšta, kad prieš mamai numirštant su ja galėtų bendrauti taip, kad paskui ištisas dienas nesijaustų prislėgta. Todėl dabar jos išeina iš kino teatro ir dukra pasiūlo kur nors užsukti taurės vyno.

– Per vieną laidą sakė, kad tavo amžiaus moterys geria per daug vyno... – pradeda mama, tačiau nebaigia sakinio.

Motina rankomis užsidengia ausis, o duktė griūva ant žemės spausdama petį, iš jo plūsta kraujas.

25

Tylu. Jeigu policijos sirenos ir kaukia, jis to negirdi. Mėlynai žybčiojantys švyturėliai atrodo lyg išplaukę paveikslai, išsiliejusios dėmės nepažįstamuose miestuose nufilmuotuose įrašuose, jos miestą paverčia greičiau sąmonės būsena nei vieta, tamsoje šokančių šviesų jūra. Atpažįsti atmosferą, nors vietos – ne.

Drėgnu oru lengva kvėpuoti. Jis spaudžia vėsią šautuvo buožę ir jaučia, kad artinasi link savo vietos pasaulyje. Tai vieta, kurios jis visada ieškojo. Liūdna, kad gaus ja pasimėgauti tik akimirksnį, tačiau džiugu, kad rado ją dabar.

Jis užsimerkia, paglosto šautuvą it glėbyje susirangiusią katę, tada įremia ginklą į petį, uždeda smilių ant gaiduko ir vėl nusitaiko.

26

Laura

Policininkai tyliai laukia, kol prie jų prieisiu. Erdvioje universiteto menėje jie su savo uniformomis atrodo tarsi ne ten atsidūrę – aukštas plikas vyras ir maždaug mano amžiaus moteris ties smakru kirptais plaukais, veiduose – išmoktos neutralios išraiškos.

– Laura Antila, – sakau ir paduodu jiems ranką.

– Laurio Aslako Antilos motina?

– Jaunas vyras nuo Stiklo rūmų stogo pašovė keturis žmones.

– Policija įtaria, kad šaulys – jūsų sūnus.

– Norime užduoti keletą klausimų.

– Turite teisę į juos neatsakyti.

– Pasikalbėti galime komisariate arba jūsų namuose.

Pridedu kumštį prie burnos ir taip smarkiai sukandu, kad odoje lieka dantų žymės.

– Namo. Mano vyras netrukus turi grįžti iš komandiruotės. Orkaitėje laukia maistas.

Pro policijos automobilio langą kaip iš akvariumo stebiu gatvę. Vairuoja moteris, o aukštasis vyras ramiai sėdi šalia, tylą drumsčia artėjančių policijos automobilių sirenos.

Šios gatvės pakrašty vaikystėje stovėjau su močiute ir laukiau kalėdinių lempučių įžiebimo. Suaugusi kiekvienais metais

čia norėjau atsivesti ir Avą su Aslaku pasižiūrėti Kalėdų gatvės atidarymo. Metų pabaigoje nuo ryto iki vakaro tvyrančią tamsą virš gatvės nušviečiančios lemputės net ir suaugusiai atrodė kaip pasakų stebuklas, lyg šviesa būtų sklidusi iš kažkur, kur visada buvo šviesu. Stovėdavome minioje – Ava Ėrikui ant pečių, Aslakas – man. Vaikai rankose laikydavo popierinius maišelius su keptais kaštonais, Ėrikas apglėbdavo mane per juosmenį. Kai įžiebus šviesas ir skambant muzikai pro šalį praeidavo nykštukų, angelų ir sniego senių eisena, akyse pasirodydavo džiaugsmo, liūdesio ir ilgesio ašaros, kurių nesugebėdavau paaiškinti Ėrikui.

Prisimindama šį vakarą iki pat gyvenimo pabaigos kaskart pirmiausia pagalvosiu kai ką, ko niekam nepasakoju. Tai jausmas, kad kažkas, kas ilgai buvo netvarka, dėliojasi į vietas. Atsiranda dingusi dėlionės detalė, kamštis tvarkingai užkemša butelį, artistas, kurio sužydėjimo publika seniai laukė, savo daina sustabdo laiką.

Niekada niekam nekalbu apie šį jausmą, net Ėrikui. Priežastis – gėda. Įsitikinimas, kad tas jausmas yra absoliučiai ir neatšaukiamai nederamas. Visuotinai priimtą teisę jaudintis dėl savo vaikų tėvai turi tik tada, kai vaikas tampa auka. Visi tėvai atpažįsta neblėstančią baimę, kad jų vaikui gali nutikti kas nors bloga. Širdį spaudžiančius gniaužtus, pamačius savo vaiką mokyklos kieme stovintį atskirai nuo kitų, luitą po krūtine, kai jau vėlu, o vaikas dar negrįžęs namo.

Kai tylus moksleivis po ilga striuke pasikiša ginklą ir atėjęs į mokyklą nušauna dešimt bendraklasių, visiems dera galvoti apie aukų tėvus. Kaip siaubinga būtų atsidurti jų kailyje. Kaip siaubinga būtų, jeigu kas nors panašaus atsitiktų tavo vaikui. Apie baimę ir skausmą galima kalbėtis su kitais, nes tai visiems

suprantama. Tėvai, kurie skaitydami tokias naujienas užmiršta kvėpuoti, mat žino, kad šaulys galėtų būti jų vaikas, savo siaubą nešioja vieni.

27

Su tarnybinėmis uniformomis policininkai atrodo nepaprastai dideli, jų buvimas užpildo visą kambarį. Virtuvėje kvepia minkštai sušutusia rope. Perpjovęs odelę galėtum panardinti šaukštą lyg į kvepiantį kūdikių maistą. Atidarau orkaitės dureles ir netyčia suimu skardą plikomis rankomis – įkaitęs kraštas delnuose išdegina šlapiuojančius, pūslingus rėžius.

Šaltu vandeniu sudrėkinu du rankšluosčius ir apsivynioju rankas. Grindys siūbuoja ir norisi vemti, bet dabar negalima, tik ne dabar, kai čia esama svetimų.

O, kad vietoje policininkų už nugaros stovėtų Ėrikas. O, kad Aslakas vis dar ketintų ateiti valgyti. O, kad po valandėlės jis stypsotų už durų nerimastingai žvilgčiodamas į šalis, tarsi kas nors būtų jį sekęs, ir koridoriuje atliktume sudėtingą, nervingą ritualą „užeik, mielasis, smagu tave matyti", pasikeistume vietomis ir ant vąšo pakabintume Aslako striukę, paslėptume vyno butelį ir pasiūlytume Aslakui sulčių, nemačiomis į viršutinės spintelės kampą greitai sukištume virtuvės peilius ir ant stalo dailiai išdėliotume užkandžius, su Ėriku žvilgčiotume vienas į kitą dvejodami, kada ateis tinkama akimirka pasakyti tai, ką vakaro metu ketinome pasakyti.

„Mielasis. Yra žmonių, kurie žino, kaip tau padėti", – sakyčiau aš.

„Tu visada šneki tą patį, – atsakytų Aslakas, nepakeldamas akių nuo maisto, kurį pjaustytų nerangiai ir ryžtingai, lyg atlikdamas motorikos testą. – Tačiau niekas nepadės."

„Gydymo priemonės nuolat tobulėja, – sakyčiau. – Esama įvairių terapijų, įvairių *metodų*, modernių *projektų*, kurių tikslas – padėti būtent į tave panašiems jaunuoliams."

„Aš ne jaunuolis, – atsakytų Aslakas. – Ir nenoriu pagalbos. Nėra jokio reikalo."

Išspjaučiau maistą į servetėlę ir atsistočiau tvarkyti stalo, kad išvengčiau jo žvilgsnio.

Atsukčiau kraną, panardinčiau rankas į šiltą vandenį, imčiau plauti indus, užuot sudėjusi juos į indaplovę. Siusčiau ant Ėriko, *kodėl, po galais, nieko nesakai*, įsivaizduočiau momentą Aslakui išėjus, kaip sviesiu lėkštę ant žemės ir imsiu rėkti Ėrikui, kad tai turėjo būti bendras mūsų pokalbis, kaip Ėrikas tada trenks kumščiu į stalą, sprandas bus įraudęs iš pykčio: „Ką aš galėjau pasakyti, kai tu visą laiką plepėjai, bėrei tas idiotiškas banalybes, siutinančias Aslaką, ką aš galėjau pasakyti?"

„Tau dar beveik visas gyvenimas prieš akis, – sakyčiau Aslakui. – Turi galimybę dar kažin ką nuveikti. Jeigu tik leisi mums... jei tik priimsi pagalbą."

„Tu tik nori manęs atsikratyti, – plieniniu balsu atkirstų Aslakas, peiliu džirindamas lėkštę taip, kad pašiurptų oda. – Nori, kad kas nors kitas prisiimtų atsakomybę."

Supjaustyčiau ropę ir kepčiau svieste, kol gabalėliai pasidarytų minkšti viduje, o paviršius karamelizuotas. Į stalą neščiau miežių troškinį ir puodo kraštu nusideginčiau pirštą, pakiščiau

jį po šaltu vandeniu ir laikyčiau tol, kol nebejusčiau skausmo. Pakeisčiau pokalbio temą.

– Ar pajėgsite?

Policininkė ties smakru kirptais plaukais lengvai paliečia man petį.

– Pajėgsiu.

– Labai padėtų, jei atsakytumėte į keletą klausimų.

– Turite teisę ir neatsakyti. Jūsų atsakymai gali būti panaudoti prieš jūsų sūnų teisme.

Atsuku kraną ir nusiprausiu veidą šaltu vandeniu. Jis teka už apykaklės, po liemenėle. Paprastai nuo šalto vandens man palengvėja, dabar jis tiesiog drėkina.

– Atsakysiu į visus klausimus.

28

Aslakas stovi priešais mane. Platus kadras apima jį visą, fone – kambarys, sutvarkytas taip, kad atrodytų beveidis. Aslakas apsirengęs juodą striukę ir juodas kelnes ir apsiavęs sportinius batelius, kuriuos aš jam nupirkau. Rankoje jis gniaužia ilgą, siaurą daiktą. Suvokusi, kas tai, rankomis užsidengiu veidą, nors ir buvau nusprendusi ištverti viską, ką šį vakarą man skirta ištverti.

Ranka per sunki, kad ją pakelčiau, plaučiai spaudžiasi į krūvą, oras necirkuliuoja, gerklę smaugia, negaliu ryti. Kambaryje vis dar tvyro keptos ropės kvapas, nors ir išgrandžiau suminkštėjusią daržovę į šiukšliadėžę. Jeigu išsižiosiu, iškart apsivemsiu.

– Ar tikrai pajėgsite? – klausia policininkė.

Akimirksnį man prieš akis stoja kitas kambarys.

Pavasaris, man aštuoniolika metų. Netrukus prasidės mokyklos baigiamieji egzaminai, jiems ruoštis skirtas atostogas leidžiu Rikhardo gatvės bibliotekoje. Tarpais nakvoju apleistame name ant grindų, tarpais senajame savo kambaryje, privengdama mamos. Bibliotekos skaitykloje, prie tamsaus medžio stalo, apsuptai kitų tylių, prie knygų palinkusių žmonių, man sunku susikaupti. Prieš akis – tekstas iš istorijos, o mano mintyse sklando ateities vaizdiniai. Juose aš toli nuo visko, kas man pažįstama. Su kuprine ant pečių klajoju po Himalajus, miegu hamake Brazilijos

paplūdimyje, nuoga sėdėdama ant arklio joju tiesiai į jūrą. Vaizdiniai keliauja kartu su manimi ir tada, kai susikraunu knygas į kuprinę, užveriu bibliotekos duris ir imu žingsniuoti į vaikystės namus, į mamos karalystę, kurią jau greitai galėsiu visiems laikams palikti užnugary. Dėl tų vaizdinių pažįstamos gatvės, parkai, namai ir tramvajų stotelės tampa kitokie. Tai miestas, iš kurio galima išvažiuoti.

Po pamokų dirbu parduotuvėje – iš Japonijos ir Jungtinių Valstijų atvykusiems turistams pardavinėju plastikinius elnius, tradicines lapių kepures ir Suomijos vėliavomis papuoštus stiklainėlius su užrašu „Finnish Reindeer Droppings", kurių viduje ant kerpės gniutulėlio guli elnio spira. Drabužius perku blusturgiuose, maitinuosi koše, bulvėmis ir keptomis strimelėmis, o didžiąją dalį algos atidedu santaupoms. Kartais vakarais žiūrinėju banko knygelę, joje įrašyti skaičiai tolydžio auga, kiekvienas nuliukas kupinas laisvės. Po egzaminų tuos pačius daiktus imu pardavinėti turguje, jau susitariau dėl ilgų darbo dienų ir darbo savaitgaliais, vakarais pasižadėjau ant stiklainių su spiromis piešti Kalėdų Senius ir snaiges.

Buvau paskaičiavusi, kad jeigu aštuonis mėnesius dirbsiu ilgas pamainas ir taupiai gyvensiu, to turi pakakti. Paskui galėsiu susikrauti kuprinę ir oro linijų bendrovės „Aeroflot" pigiausiu reisu iš Maskvos iškeliauti į Delį. Jeigu gyvensiu pigiausiuose nakvynės namuose ir keliausiu traukiniais antrąja klase, santaupų užteks pusmečiui. Galiu pervažiuoti Indiją ir Nepalą arba pakeisti planus ir keliauti į Tailandą, Laosą ir Vietnamą. Praėjus pusei metų darbą galėsiu susirasti ten, kur tuo metu būsiu, arba kur nors kitur. Galėsiu dirbti ir taupyti, o sukaupusi pakankamai pinigų – vėl išvykti.

Oras nuo perkūnijos apsunkęs, tačiau mano žingsniai keliaujant namo lengvutėliai. Jau nedaug beliko. Atostogos, egzaminai, popierius, su kuriuo vėliau galėsiu prašytis į universitetą ar kur kitur, rasti naujų žmonių ir naujų minčių, naują vietą sau. Teliko vienas laiptelis, ir būsiu laisva.

Dvokas prie namų durų plūsteli lyg tiesiai į veidą mesta paklodė. Iškart suprantu, iš kur jis. Dar prieš įžengdama į miegamąjį, nenusiavusi batų ir su kuprine ant pečių, su šlapiais nuo lietaus, prie kūno kaip šaltas skuduras prilipusiais marškinėliais, žinau, iš kur eina kvapas. Dar prieš pamatydama mamą, gulinčią ant pledu užklotos lovos su nėriniuotais naktiniais ir dramatišku makiažu (ir kas, ji manė, ją ras?), žinau, iš kur jis. Prieš pakeldama ragelį suvokiu ir tai, kad telefono sąskaita neapmokėta. Atidarau langą, išsišukuoju pasišiaušusius plaukus, nuo veido nusiprausiu nesamas ašaras, tada apeinu laiptinę paeiliui skambindama į visų kaimynų duris, iš pradžių mūsų aukšte, paskui kitame, ir kai galiausiai senyvas ponas viršutiniame aukšte atidaro, viską išaiškinu ramiai, balsas nė nevirpteli, lygiai taip pat ramiai kalbuosi su pagalbos centro dispečeriu, o vėliau ir su greitosios pagalbos gydytojais, ir su tais, kurie išveža kūną.

Namams pagaliau ištuštėjus, išskalbiu pledą ir patalynę, susidedu rašiklius, trintukus, liniuotes ir priešpiečius kitai dienai, išsinešu čiužinį į balkoną, nes viduje negaliu miegoti, o apleistame name per daug žmonių, žiūriu į žvaigždes ir stengiuosi užmigti. Kitą rytą laiku nueinu į mokyklą, kalbų klasėje užsidedu ausines ir visą dėmesį skiriu švedų kalbos egzamino klausymo užduočiai. Kai vidury egzamino ima svaigti galva, budėtojas išsiveda mane į koridorių ir klausia, kaip jaučiuosi. „Gerai“, – atsakau

ir šypsausi taip saulėtai, taip nuoširdžiai ir ilgai, kad niekaip negalėtum dar ko nors klausti.

Atsimerkiu.

– Aš pajėgsiu, – sakau policininkei. – Tegul leidžia įrašą.

Aslakas prieina arčiau kameros. Lęšiai iškreipia jo veidą. Akimirką jis stovi taip arti, kad akys atrodo per toli viena nuo kitos, burna per plati, o lūpos per siauros. Jis žengia atbulas, nusibraukia nuo akių plaukus, dramatišku mostu iš kišenės išsitraukia perregimą popieriaus lapą su ranka rašytu laišku ir pradeda.

„Pasauliui, – skaito jis. – Teigiate, kad geri tikslai pateisina net karą? Aš jums sakau: geras karas pateisina viską."

Aslakas stabteli ir pasižiūri tiesiai į kamerą. Suspaudžiu kėdės kraštą.

„Taip prieš maždaug šimtą penkiasdešimt metų skelbė filosofas Nyčė. Šiandien jo žodžius kartojame mes – tie, kurie pradėjo karą prieš žmoniją."

Aslakas vėl stabteli. Jis išsiplovęs galvą ir susišukavęs plaukus atgal. Ant kaktos matyti spuogų palikti randeliai, išbalęs veidas siauresnis nei anksčiau.

„Ar esate girdėję gegutę kukuojant tylaus ežero pakrantėje? Ar esate slidinėję prisnigtame miške ir matę, kaip nuo sniego svorio nulinksta medžiai? Ar esate matę, kaip žirafa išskečia kojas ir ištempia savo ilgą kaklą, kad atsigertų?"

Prispaudžiu ranką prie smakro. Galvoju apie savo širdį, jos vožtuvus, arterijas ir skilvelius, suspausto kumščio dydžio organą, kuris pumpuoja kraują tol, kol sustoja.

„Ar jums tai pažįstama? Toks tyras grožis, kad sunku jį suvokti. Grožis, kurio beveik neįmanoma aptikti, nes kur bežengsi, visur rasi mūsų pačių pėdsakų."

Aslako balsas virpteli. Tarsi būtų sujaudintas savo žodžių.

„Šių metų birželį Žemės gyventojų skaičius perkopė aštuonių milijardų ribą. Žmonių daugiau nei kada nors anksčiau, nors jau seniai žinome, kad mūsų per daug. Esame parazitai, naikinantys visų kitų rūšių gyvenvietę. *Homo consumericus* – žmogus, kurio vienintelis gyvenimo tikslas – vartoti ir fotografuoti save vartojantį, tapo pabaisa. Pabaisą privalu sunaikinti."

Aslakas pakelia rankas ir suremia pirštų galus, tarsi sakytų politinę kalbą. Lygiai taip pat jis galėtų šliūkštelti man į veidą verdančio vandens.

„Filosofas Mišelis Seras dar praeito tūkstantmečio pabaigoje reikalavo sudaryti aplinkos apsaugos susitarimą, nes kyla grėsmė mūsų išlikimui. Susitarimo nesudarėme..."

Įrašas sustoja. Aš jį sustabdžiau.

– Kas dabar? – klausia policininkė.

Papurtau galvą. Iš naujo klausau tą pačią vietą.

„Filosofas Mišelis Seras dar praeito tūkstantmečio pabaigoje reikalavo sudaryti aplinkos apsaugos susitarimą, nes kyla grėsmė mūsų išlikimui. Susitarimo nesudarėme. Dauginomės ir vis tankiau apgyvendinome Žemės rutulį. Esame sunki plokštė, traiškanti viską pasaulyje. Privalome pasitraukti."

Kambarys priešais mane tampa dantytas. Bandau pasukti galvą. Nesisuka. Policininkė padeda savo ranką ant manosios.

– Ar sustabdyti?

– Ne, – pasakau tai. Burna veikia. Ranka vėl juda. – Tęskim.

„Iki šiol geriausiai sekėsi tiems, kurie turi daugiausia pinigų."

Aslakas stabteli. Iš ekrano žiūri tiesiai man į akis. Jo veidas kaip vaiko.

„Vienintelis tinkamas būdas nutarti, kam bus leista gyventi, – atsitiktinumas. Nesirinkite savo aukų. Įsigykite ginklus

ir žudykite tuos, kurie pasipainioja kelyje. Darykite tai greitai ir veiksmingai, vengdami bereikalingų kančių. Mes nesame žiaurūs. Smurtas neteikia mums pasitenkinimo. Tai darome ne tam, kad viską pražudytume, o tam, kad išgelbėtume mūsų planetą Žemę. Kviečiame prisidėti kiekvieną, kuris jaučia atsakomybę. Kai baigiasi laikas, lieka tik našta, kurios niekas nepajėgs nešti."

Aslakas pasitraukia iš kadro. Lieka vien tuščias, asketiškai tvarkingas kambarys. Iš kažkur tyliai sklinda muzika, kuri tolydžio stiprėja: „I've got a silver spoon on a chain, I've got a grand piano to prop up my mortal remains, I've got wild staring eyes, I've got a strong urge to fly, but I've got nowhere to fly to."

29

Ava

– Madam, ar viskas gerai?

Už manęs tyliai eina sargybinis. Jis jaunas, beveik dar berniukas, jo uniformos marškinių rankovės per ilgos, o ant peties kabo aprūdijęs kalašnikovas. Padedu porcelianinį puodelį ant žemės ir nusišypsau jam.

Jis vardu Bahdunas – „tas, kuris rūpinasi savo klanu". Mudu vis pasišnekame, kai Bahdunas budi vakarinėje pamainoje. Jis moko mane somalių kalbos ir prašo pamokyti jį anglų.

„Noriu sekti tarptautines žinias, – paaiškino Bahdunas. – Noriu bent įsivaizduoti, kad turiu ryšį su pasauliu, kuris yra visiškai kitoks nei šis." Vakarais matydavau jį stovintį prie sienos su automatu ties juosmeniu, žiūrintį į pelėsio padabintą mūrą, tarsi galėtų matyti kiaurai jį.

Pramokau somalių, kad galėčiau susikalbėti su sargybiniais ir virėjais, o per misijas bendrauti su vaikais, kurie žiūrėdavo į mane taip, lyg būčiau nusileidusi priešais juos tiesiai iš pasakos. Kaimuose gali tykoti pavojų, tačiau ten dirbdama paprastai jaučiuosi pasitikinti savimi, bent šiek tiek naudinga kitiems. Šioje teritorijoje visada jaučiuosi nemaloniai. Sunku natūraliai bendrauti su vietiniais, kai gyveni mažoje, sargybos bokštų gožiamoje salelėje, o į darbą eini su neperšaunama liemene ir šalmu. Kiekvienas susidūrimas su jais kupinas garsiai neišsakyto

žinojimo, kad nors iš esmės esame lygūs, kaip lygūs yra visi žmonės, niekas mūsų gyvenime niekada nė iš tolo to nepriminS.

Dabar noriu pabėgti. Mąstau, kaip tai pasakyti Bahdunui jo neįžeidžiant. Jis žiūri į mane taip, lyg mano oda būtų perregima.

– Atrodote liūdna, madam.

Nusišypsau. Kietas kaip akmuo priverstinis šypsnys, tą gerai moku. Niekada nemėgau ašarų viešumoje. Kai kas nors su savo liūdesiu tampa padėties valdovu ir reikalauja kitų į tai reaguoti. Būdama jaunesnė niekinau gimnazijos bendraklases, kurios vakarėliuose žliumbdavo esą bjaurios ir storos (ir eidavo nuo berniuko prie berniuko klausydamosi, kad iš tiesų yra plonos ir gražios), ir studijų draugę, kuri nualpo per egzaminą, kai ją paliko vaikinas, ir kurios visi dar ilgai teiravosi apie jos savijautą, tarsi širdies liūdesiai būtų kas nors išskirtinio, nutinkančio tik ypatingiems žmonėms. Tuo metu Aslakas sėdėjo užsidaręs savo kambaryje ir vartojo vaistus, nuo kurių ištindavo pirštai, o kalba tapdavo klampi. Visas mano socialinis gyvenimas buvo paremtas tuo, kad viduje paslėpiau su Aslaku susijusį skausmą. Kaip tik todėl neapkenčiu ašarų viešumoje. Viešos skausmo išraiškos galimos tik tuomet, jei jas sukėlęs liūdesys yra gana nereikšmingas ir kasdieniškas, toks, apie kurį gali visiems pasakoti be gėdos, paliekančios tave vienišą.

– Viskas gerai, – sakau.

Už medžių lapijos matyti mano namelio kampas. Naktimis kambaryje šalta, o dienomis karšta ir jame girdėti visi kiemo garsai, tačiau galima uždaryti duris ir langus, galima išjungti šviesas ir užsitraukti antklodę, o po ja įsijungti ryškią elektroninės skaityklės švieselę. Bahdunas tyliai eina šalia manęs, automato vamzdis tabaluoja prie šlaunies. Jis nunarina galvą, tarsi norėtų būti paglostytas, iš apykaklės išlindęs kaklas atrodo kaip seno vyriškio.

– O tu? – paklausiu. – Kaip tu jautiesi?

Bahdunas pažvelgia į mane, lyg jau seniai būtų laukęs to klausimo.

– Ar girdėjote apie sprogimą?

– Apie kurį?

– „Al Šababo“, viešbutyje. Žuvo trisdešimt žurnalistų.

– Visi apie tai šneka.

– Ten žuvo geriausias mano vaikystės draugas.

Bahdunas taip staigiai sustoja, kad kone į jį atsitrenkiu. Jis atrodo trapus ir gležnas, vėjas galėtų pakelti jį į orą.

– Kaip gaila...

Bahdunas supasi ant kulnų ir tarp pirštų sukioja išdžiūvusį žolės stiebelį. Pirštai ilgi ir dailūs. Įsivaizduoju, kaip jie atrodytų griežę dami smuiku Europos koncertų salėje, apšviesti šiltos šviesos, priešais sėdint šiugždančiais vakariniais drabužiais apsitaisiusiai ir kvepalais dvelkiančiai publikai.

– Ar jis dirbo tame viešbutyje? – paklausiu. Iškart pasigailiu.

– Jis išžudė darbuotojus.

– Ak. Man labai...

– Jis priklausė „Al Šababui“.

– ...gaila.

Praeiname pro mano namelį. Toliau žingsniuojame į kitą teritorijos pusę. Balsai iš baro, žiogų čirpimas, bangų mūša ir nuo miesto atsklindantys šūviai skamba taip minkštai, lyg kažkas visą miestą būtų įvyniojęs į marlę.

– Vaikystėje žaisdavome piratus ir „Al Šababo“ kovotojus, – sako Bahdunas. – Mūsų buvo daug – aš, jis, broliai ir kaimynų vaikai.

Įsivaizduoju, koks tada buvo miestas. Kaip ant anglių pašildyto maisto kvapas sumišdavo su deginamų padangų smarve,

šventųjų ibių, geltonpilvių žaliųjų balandžių ir juodųjų gandrų balsai su mašinų sprogimais ir kalašnikovų šūviais.

– Tais laikais visoje šalyje visi žaidė tą patį žaidimą, – sako Bahdunas. Akimirką jis atrodo taip, lyg rytų ašaras.

– Kaip ir dabar.

Galvoju apie trylikamečius berniukus, žaidžiančius karą, su senais rusiškais automatais ant pečių, granatomis drebančiose rankose. Žaidimas yra tikrovė tiems, kurių automatai – lazdos, o granatos – akmenys; žaidimas lieka žaidimu tiems, kurių ginklai iš tiesų žudo.

– Aš visuomet būdavau vadas, – sako Bahdunas. – Jis norėdavo būti belaisvis. Jis tyliai sėdėdavo, paslėpęs veidą tarp kelių ir apsivijęs kojas rankomis, ir kartais, kai versdavome jį valgyti žiogus arba keturpėsčia ropoti po kiemą, žiūrėdavo į mus, lyg būtų ką tik nubudęs iš miegų.

Man diegia pilvą. Matau kieme Aslaką, vilkintį iš manęs pasiskolintą žalsvą sijonėlį, su fėjos sparneliais ant nugaros, liūdnai žvelgiantį į dangų, tarsi Dievas ketintų nuleisti iš debesų delną.

– Jis taip didžiavosi, – toliau kalba Bahdunas. Valandėlę įsivaizduoju, kad jis mato tą patį vaizdą: mažąjį Aslaką su banguojančiu tiulio sijonėliu, žvelgiantį į niūkstantį dangų. – Kai pasakė patekęs į „Istishhadyin".

– Kur?

– Į savižudžių būrį. Visi to trokšta.

– Kodėl?

– Kas dar belieka? – jis greitai nusišluosto akies kamputį, valandėlę tyli, paskui tęsia toliau. – Patenki į grupuotę, kurios visi bijo. Gali įsivaizduoti darantis kažką didžio. Viliesi nukeliausiąs į rojų.

Šūvis pasigirsta taip arti, kad ne tik aš, bet ir Bahdunas krūpteli nuo to garso. Sujuda krūmokšnių šakelės, pakyla ir nuskrenda paukščiai.

– Jis kvietė ir mane prisidėti. Negalėjo pakęsti, kad dirbu jums.

– Užsieniečiams?

– Taigi. Jo nuomone, vienintelis priimtinas būdas turėti reikalų su užsieniečiais buvo juos žudyti. Tai yra... jus.

Kalašnikovas prie siaurų Bahduno klubų kabo nerūpestingai it rankinė. Jis sugauna mano žvilgsnį ir šypteli, pirmąkart per visą pokalbį.

– Nebijokit. Aš laikausi kitos nuomonės.

– Nesu pratusi bijoti, – atsakau.

Bahduno žvilgsnis šiltas, laikysena rami, akimirksnį noriu jam viską papasakoti.

– Išskyrus vieno dalyko, – sakau tyliai.

– Ko?

– Kad mano broliui atsitiks kažkas bloga.

30

Mano namelio laiptai vis dar įkaitę nuo saulės. Bahdunas sėdi ant siauros pakopos, taip toli nuo manęs, kaip tik įmanoma, parėmęs ranka skruostą, sukryžiavęs liesas kojas. Būčiau norėjusi alaus, bet dėl Bahduno užkaičiau mums arbatos. Jis niekad nekalba apie tikėjimą, tačiau esu mačiusi jį apsiprausiant kiemo kampe, atsiklaupusį meldžiantis penkiskart per dieną. Arbata saldi ir balinta pienu, paviršiuje plūduriuoja kardamono trupinėliai. Kai slaptavietėje po laiptais susirandu cigaretes, mano nuostabai, Bahdunas paprašo vienos ir sau.

– Nežinojau, kad rūkai.

– Nerūkau.

– Aš irgi ne.

Bahduno cigaretė švyti tamsoje it jonvabalis, priešais jo veidą besiraitantys dūmai primena nespalvotus filmus ir senus kino teatrus su aukštomis lubomis ir ekraną dengiančiomis sunkiomis užuolaidomis. Europoje cigarečių iš viso nebeparduoda, čia – gausiai. Bombų suniokotų gatvių pakraščiuose kyla namai su cigarečių gamintojų logotipais, po sprogdinimų jie atstatomi pirmiausia.

Ieškau naujienų. Bandau susisiekti su mama, tėčiu arba Aslaku. Laikas bėga. Internetas neveikia. Tai viena iš retų vietų, kur vis dar įmanoma ilgai būti atskirtam nuo likusio pasaulio.

Bahdunas sėdi atsipalaidavęs, ramiai alsuoja. Mano skruostai įraudę, gerklė sausa. Ieškau tinkamų žodžių pokalbiui palaikyti, stengiuosi atrodyti susidomėjusi, tačiau mandagi, pernelyg nesikišti, stengiuosi elgtis taip, kad Bahdunas pasiliktų ir laikas toliau bėgtų, kad jis sėdėtų čia tol, kol kas nors paaiškės.

– Kodėl tavo draugas taip padarė? – netikęs klausimas.

Karšti pelenai nužyra Bahdunui ant šlaunies. Jo akyse turėčiau atrodyti neapsakomai sena, nesuvokiamai įtakinga.

– Žinoma, jei sutinki apie jį kalbėtis, – tęsiu atsargiai, atsiprašydama.

Įtraukiu dūmų į plaučius ir užsikosėju taip pat, kaip ir būdama dvylikos, kai kartu su Aslaku rūkiau pirmą ir ilgą laiką paskutinę cigaretę. Mano draugų ratelyje rūkyti visada buvo gėda, kaip ir vartoti per daug alkoholio, pasigerti arba veltis į atsitiktinius trumpalaikius santykius. Mano draugės iš mokyklos laikų buvo penkiolikos metų jaunos moterys, padoriai elgėsi ir rengėsi dailiais drabužiais, norėjo ištekėti, susilaukti vaikų ir studijuoti verslą, jos žinojo, kur rasti madingą kilimą arba reikiamas užuolaidas. Kurį laiką bandžiau būti tokia kaip jos, išmokti vaidinti tinkamai besišypsančios moters vaidmenį – vaidmenį, kurio mama niekad neišmoks. Išvažiuodama norėjau pabėgti ir nuo draugių, savaitgalio vėlyvųjų pusryčių ir nuotraukų su švelniu apšvietimu, kuriose jos įamžindavo save ir mane.

– Ką norite išgirsti? – paklausė Bahdunas ir greitai išgėrė arbatą iki dugno. Viskas, ką pasiūlau, jam, ko gero, yra prabanga.

– Luktelėk minutėlę, – pasakau ir įeinu į vidų.

Ant padėklo išdėlioju gabalėliais supjaustytą arbūzą ir mangą, šalia mažuose puodeliuose padedu riešutų ir suomiško šokolado. Grįžtu dar kartą ir iš šaldytuvo ištraukiu du kokakolos buteliukus – senovinius, moters figūrą primenančius buteliukus;

lauke Bahdunas į juos įsispokso kaip į lobį. Kaimeliuose vyriausieji visuomet siūlo tris gėrimus: šiltos kolos, spraito ir fantos iš siaurų stiklinių buteliukų – tokių daugiau niekur nebepamatysi. Kai kuriuose kaimeliuose išdžiūvo šuliniai ir nėra vandens, tačiau limonado svečiams visada atsiras. Esu tikra, kad tą dieną, kai gyvybė Žemėje baigsis, iš visų paskutinis joje pasiliks kolos buteliukas ir iš lipnaus tamsiai rudo skysčio išplauks naujas pasaulis.

– Viską, ką nori papasakoti, – atsakau ir atkemšu buteliukus. – Apie judu. Apie jį. Apie savižudžių būrį.

– Kodėl? – klausia Bahdunas, jo balse girdėti abejonė. Šioje šalyje žmonės apie baimę kalba taip pat, kaip suomiai apie orą. Nuolat reikia žvalgytis aplinkui, kiekvienas tuščias butelis gali sprogti, kiekvienas žmogus gali būti kas nors kitas, nei sakosi esantis, net ir mažiausia klaida gali nužudyti. Futbolas ir mirtis, naujienos ir badas, vestuvės, žaidimai slėpynių ir sprogimai pakelėse priklauso tam pačiam kasdienybės audiniui, kurio svorį pajuntu tik išvykusi, tik lėktuvui pakilus ir nusileidus kur nors, kur nuolatinis atsargumas žmones juokina.

Nenoriu išgąsdinti Bahduno. Būtų nesąžininga įsivaizduoti, kad mes čia taip sau plepame – du tarpusavy lygūs žmonės. Nenoriu netinkamai naudoti galios, kurią neišvengiamai turiu. Noriu, kad mano draugijoje jis jaustųsi taip gerai, kaip tik įmanoma.

– Žinau, ką reiškia mylėti žmogų, kurį esi praradęs, – sakau. Niekam kitam nesu to sakiusi.

Jis linkteli.

– Jis buvo geriausias draugas, kokį esu turėjęs. Nors jį, pasak jūsų, ir praradau. Juk jis įvykdė tą baisų nusikaltimą. Su

niekuo nebegaliu apie jį kalbėtis. Galvodamas apie jį visuomet matau vaiko veidą.

– Turiu brolį, galima sakyti, aš jį taip pat esu praradusi. Myliu jį. Bet niekam apie jį nepasakoju. Mokykloje jis visada buvo vienas. Aš taip pat jo vengiau.

Užsimerkiu ir matau mažo, droviai stovinčio Aslako veidelį.

– Ar žinojai, kad kai kuriose šalyse žmonės kankinami jų rankas ir kojas pririšus prie keturių arklių ir paraginus juos bėgti skirtingomis kryptimis?

Bahdunas žiūri į mane sutrikęs.

– Man regis, ir čia taip daro, – sako jis.

– Atleisk. Kvailas palyginimas.

– Nieko tokio.

– Tiesiog norėjau pasakyti, kad visa tai... jaučiausi taip, lyg plyščiau į skutelius. Dariau viską, kad būčiau tokia, kokia privalau būti, kad būčiau gaujos narė. O tuo pat metu buvo ir Aslakas, mano mažasis broliukas, svarbesnis man nei bet kas kitas, – ir kaip tik jį aš atstūmiau.

Valandėlę užsidengiu rankomis veidą. Oras tarp pirštų kvepia kinrožių žiedais, įkvėpęs to aromato galėtum įsivaizduoti esąs rojuje.

Bahdunas neprisilietė prie kokakolos. Buteliuką paima tik tada, kai paduodu, ir išgeria limonadą vienu mauku, tarsi bijodamas, kad atimsiu. Kai buteliukas ištuštėja, paduodu jam antrą. Jis geria lėtai, pasimėgaudamas, lyg gėrime galėtų atrasti kažką nauja, būtent šių metų šio regiono derliui būdingų kvapų ir atspalvių, kuriems atpažinti reikalingas išlavintas skonis.

– Ėmiau išsigalvoti istorijas apie brolį, – sakau tyliai. – Negalėjau pakelti minties, kad kiti jį laiko keistu.

– Kokias istorijas? – klausia Bahdunas ir trumpam nuleidžia pustuštį buteliuką ant padėklo, vis dar nepaleisdamas jo kaklelio.

– Tokias, kuriose jis pasirodo esąs didvyris. Sakydavau, kad jis išskirtinai protingas. Kad kuria kompiuterines programas ir internetu šnekasi su profesoriais iš Amerikos. Ir kad slapta treniruojasi žaisti futbolą ir muša įvarčius kaip Zlatanas.

Bahdunas ima juoktis.

– Aš apie save pasakodavau tą patį.

– Tu?

– Aha. Visada siaubingai žaidžiau futbolą. Čia visi berniukai gerai žaidžia.

– Kaip ir mūsų mokykloje. Atrodė, kad visiems, išskyrus mano brolį, jis sekėsi puikiai.

– Kiaurus metus meldžiausi, kad įgyčiau talentą žaisti, – sako Bahdunas ir nusišypso. – Nors iš tikrųjų tai manęs nė nedomino. Svajojau tapti mokslininku, visą gyvenimą praleisti vien iš esmės gilindamasis į kokį nors dalyką.

Atidžiau pasižiūriu į Bahduną. Namelio pastogėje kabanti lempa ant jo veido meta griežtą šešėlį, tik dabar pastebiu iš akių kampučių nusidriekusias raukšleles – vis dar švelnias kaip prieš metų metus išdžiūvusios upės vagos. Galbūt jis vis dėlto nėra tiek daug už mane jaunesnis, tiesiog atrodo gluminamai tyras – kaip berniukas, kurį norėtum apsaugoti.

– Apie ką dar svajojai? – klausiu.

– Kad ištrūksiu, – atsako Bahdunas. – Tai vis dar didžiausia mano svajonė.

Jis nutyla. Prikandu lūpą.

„Tai buvo ir mano didžiausia svajonė.“ Laimė, nepasakau garsiai.

Ištrūkti. Tai buvo mano didžiausia svajonė, vis dar yra. Noriu ištrūkti ir likti laisvėje. Noriu ištrūkti toli nuo namų. Noriu gyventi kaip amžinai vietą keičiantis klajoklis, išvykti iškart, vos kokia nors vieta tampa pernelyg pažįstama, žmonės – pernelyg mylimi. Noriu neatsigręždama eiti į priekį, leisti visoms juslėms prisipildyti to stebuklo, kai atvyksti į naują vietą, kai atsivėrus traukinio arba lėktuvo durims į veidą plūsteli nauji kvapai, oro drėgmė, šiluma arba skersvėjis, kai pamatai pirmuosius gatvių arba namų sienų ruožus, įžengi į miestą nežinodamas, ką jame rasi.

Metų metus namie jaučiausi dūstanti. Gėdijausi mamos, kuri pirko drabužius blusturgiuose ir iš daržovių gamindavo tokius patiekalus, kokių niekas iš mano draugų nenorėdavo valgyti. Siutau ant tėčio, kuris planavo parkus ir maudyklas Afrikos vaikams, bet niekada neturėdavo laiko ateiti į mokyklos šventes. Pykau ant Aslako, kuris grimzdo vis giliau į savo pasaulį ir šalia kurio aš taip pat negalėjau būti tuo, kuo norėjau būti, – paprasta, iš kitų neišsiskiriančia mergaite.

Mokydamasi gimnazijoje suvokiau, kad galima išvykti. Sutikau berniuką – jo nuomone, mano juokas buvo pernelyg skambus, žvilgsnis – pernelyg prislėgtas, o jo prisilietimai labiau kuteno, nei jaudino. Negalėjau berniuko tuoj pat palikti, nes buvau pakerėta jo mamos. Ji dėvėjo dailius drabužius ir santūriai šypsojosi. Ji dirbo privačioje klinikoje, tačiau prieš ištekėdama keliavo po pasaulį, skiepijo vaikus Afrikos ir Azijos kaimeliuose ir gyveno vietose, kuriose kur nors pajudėti gali tik su sargybiniais.

Mane sužavėjo jos rodomos nuotraukos, kuriose ji stovi perdžiūvusiuose kaimuose apsupta ožkų, avių ir linksmai besimaivančių vaikų.

„Gyvenimas gali būti ir toks, – pagalvojau ir nusprendžiau toliau gyventi su šia mintimi. – Galima išvykti ir pradėti viską iš naujo kur nors, kur tavęs niekas nepažįsta."

Nustojau gerti, pradėjau bėgioti ir praktikuoti jogą, mokyklos egzaminus išlaikiau su pagyrimu ir jau kitą rudenį pradėjau studijuoti medicinos fakultete.

Aš ištrūkau. Išvykstu kada panorėjusi. Keliauju į šalis, iš kurių visi kiti nori pabėgti, tačiau tik retas pabėgėlis pasiekia tikslą. Jose dirbu arba turistauju – su marškiniais ir šalmu, arba keliauju su kuprine ant pečių, mūvėdama plačius sijonus, kuriuos turistai perka vietiniuose turguose. Dažnai būnu prislėgta ir nelaiminga, tačiau pavojus man gresia retai, ir net tada mane supa ištisa sistema, užtikrinanti, kad atsidurčiau saugioje vietoje. Susirgusi galiu keliauti namo. Jeigu šalyje gresia gamtos katastrofa arba konfliktas, galiu išvykti namo. Turiu draudimą, ir su juo sraigtasparnis nugabens mane į gerai aprūpintą ligoninę iš bet kurio pasaulio kampelio, su savo pasu galiu kirsti visas sienas ir grįžti atgal, turiu taupomąją sąskaitą ir namus, iš kurių galiu žengti laukan, pirmiau nepatikrinusi aplinkos, ir į kuriuos visada galima sugrįžti.

Užsimerkiu. Galvoje šmėsčioja vaizdiniai su jaunais žmonėmis, su mažų Suomijos miestelių tyloje užsisklendusiomis mėlynplaukėmis mergaitėmis ir priešais veidrodį šokančiais berniukais, ir vaizdiniai su visai kitokių miestelių mergaitėmis ir berniukais, su vaikais juodais plaukais ir tamsiomis kaip smala akimis, vaikais, dėvinčiais iš Vakarų valstybių labdaros surinktus drabužius, – kaip visi jie svajoja išvykti, kaip visos tos svajonės vienu metu pakils į orą ir vėjas, laisvai kertantis sienas, nuo jų taps tirštas ir tankus.

– Papasakokite daugiau apie brolį, – sako Bahdunas.

Prisimerkiu, nors lauke tamsu, dešinės rankos nykščiu trinu kairįjį kumštį ir grįžtu į tikrą, absoliučiai pasakišką akimirką.

– Kai buvome maži, beveik visuomet miegodavome drauge. Jeigu kuris nors pabusdavo susapnavęs košmarą arba pažadintas tėvų barnių, susikibdavome už rankų. Maniau, kad visuomet būsim kartu.

Aplinkui čirpė žiogai. Dangus buvo giedras ir Sietyno spiečius aiškiai matyti.

– Mano tėvas ir senelis pagal jas spręsdavo apie derliaus sezono pradžią, – sako Bahdunas.

– O paskui normalių derlių daugiau nebebuvo, – tariu, ir jis pažvelgia man į akis, jo akių paviršiuje atsispindi mano veido kontūrai.

– Taigi. Kodėl bijote, kad jūsų broliui kažkas nutiks?

Bahdunas išgėrė ir antrą buteliuką. Žvejybinių laivelių formos mango gabalėliai guli išdėlioti ant padėklo, prinokusiam minkštime aiškiai matyti vaisiaus gijos. Galvoju apie aksomo saldumo vaisių burnoje. Negaliu įsivaizduoti, kada kitąkart sugebėsiu valgyti.

– Būtent šią akimirką kažkas Suomijoje nuo stogo šaudo į žmones.

– Ar daug nušovė?

– Nežinau. Internetas neveikia.

– Bijote, kad ten yra ir jūsų brolis?

– Bijau, kad jis yra šaulys.

– Jūsų brolis?

– Kai kas nors tokio įvyksta, visuomet pirmiausia pagalvoju apie jį.

– Kodėl?

– Kažką tokio jis turi... jau seniai. Tarsi būtų visiškai užsisklendęs nuo kitų. Kartais susirašinėjame. Kai kuriose žinutėse jis yra pasakęs dalykų, kurie mane gąsdina.

Bahdunas paima gabalėlį mango ir iščiulpia minkštimą iš žievelės. Ištiesiu jam padėklą ragindama imti daugiau. Viliuosi, kad jis išdrįs valgyti tiek, kiek norės, ir išeiti kada panorėjęs.

– Mano geriausias draugas viską sakydavo tiesiai, – sako Bahdunas. – Jis metų metus laukė eilėje, kad patektų į savižudžių būrį. Tai buvo jo svajonė. Jis manė, kad tai tyriausia, kas gali būti. Žudyti žmones geram tikslui.

Kažkas paliečia man sprandą. Pamojuoju ranka. Didžiulis skraidantis tarakonas nuzvimbia tolyn. Jo sparneliai perregimi, o kūnelį dengia kietas apvalkalas, kurį suplojus ištrykštų gleivės.

– Tyra žudyti žmones geram tikslui. Mano brolis rašė taip pat. Tyra.

– Koks jis tada?

– Kas?

– Tas geras tikslas. Tas, dėl kurio galima žudyti.

Surandu vieną Aslako žinučių. Garsiai perskaitau ją Bahdunui, į somalių kalbą išverčiu svarbiausias vietas.

„Dūstu nuo šito mėšlo. Viskas suteršta. Visa vakarietiška kultūra yra vienas didelis hedonistinis performansas. Išsilavinimas, kuriuo taip didžiuojamės, jau seniai mirė. Vienintelis dalykas, kuriuo tikime, yra tai, kad turime teisę į viską, ko norime. Vienintelė mums pažįstama žmogaus teisė yra vartoti. Ta teisė viską naikina."

Bahdunas iš mango žievelės išlanksto gėlę. Prancūziška šneka kitoje kiemo pusėje pamažu darosi vis garsesnė. Atpažįstu Žeraro balsą, didelėje kompanijoje kiek pernelyg entuziastingai išsiveržiantį juoką. Bahdunas paima nuo padėklo sausainį,

perlaužia perpus ir ima valgyti. Jis taip ilgai tyli, kad ištiesinu sijoną ir atsistoju. Kojų raumenys nutirpo, o vėjas tapo pernelyg vėsus. Imu rankioti indus, stengiuosi kelti kuo mažiau triukšmo.

– Mano draugas kalbėjo apie tą patį, – tyliai sako Bahdunas. – Kad Vakarų kultūra yra visi tie dalykai. Hedonizmas. Ligota kultūra. Suteršta.

– Ir, jo nuomone, buvo tyra bandyti sunaikinti visa, kas su ja susiję?

– Taip jis sakydavo, tačiau netikiu, kad viskas iš tikrųjų buvo tik dėl to.

– O dėl ko?

– Dėl to, kad jis norėjo ištrūkti.

– Kaip ir mes visi, – pasakau taip tyliai, kad Bahdunas gal nė neišgirsta. Garsiau ištariu: – Ačiū už draugiją.

– Ir jums taip pat, – atsako Bahdunas. – Ir už vaišes.

Bahdunas pradingsta už aukštų šalavijų krūmų. Internetas vėl veikia. Padedu padėklą ant žemės ir imu ieškoti Suomijos naujienų.

31

„Nieko nepataisomo kol kas neįvyko."

Jis nustoja šaudęs. Trumpam. Kad pamąstytų. Jau dabar tai atrodo klaida. Mintys taip slegia, kad sunku nulaikyti galvą. Dar prieš akimirksnį jaustas lengvumas dingo, galūnės sunkios ir nelanksčios, jas sunku judinti.

„Tai gali blogai baigtis", – galvoja jis ir po oda it plonytes voro kojytes junta kirbant paniką. Policija atitvėrė teritoriją. Jį apsupo, o apsuptame rate, be policijos, likę tik žmonės, kurie guli ant žemės sužeisti arba negyvi, – jis nėra tikras, ar ką nors iš jų nušovė.

Nuotoliniu būdu valdomu sraigtasparniu policininkai perduoda jam senovinį telefoną. Sraigtasparnis primena žaislą, kuriuo vaikystėje jis žaidė kartu su sese ir tėčiu. Tyliai burgzdamas jis pakyla į orą, ant rotoriaus žybčioja mėlynos švieselės. Akimirksnį jis vėl yra mažas berniukas, pakerėtas jo link skrendančio žaislo sidabriniais šonais.

Jis skaitė apie tokias situacijas. Ryte rijo detektyvus, naujienas ir reportažus, internetinius masinių žudynių puslapius, kur smulkiai aiškinama, ką tokiais atvejais daro policija, kokius psichologinius metodus taiko bendraudama su šauliu, kaip snaiperiai užtikrina, kad neįvyktų nieko lemtingo. Jis įsivaizduoja, kaip su juo kalbantis policininkas sėdi automobilyje, apsuptas

patarėjų komandos, – operacijai vadovaujantis policininkas priešais stovinčiame automobilyje.

„Nieko nepataisomo kol kas neįvyko." Tai tinkamas sakinys, raminantis ir, atsižvelgiant į situaciją, kupinas vilties; svarbiausia dabar užmegzti ryšį, parodyti, kad policija yra jo pusėje, įtikinti, kad jis turi galimybę pasiduoti garbingai.

Jis gniaužia rankoje telefoną. Alsuoja sunkiai, žodžiai nesimezga. Miestas tylus. Jau ne pirmą dieną tvyrantis tirštas rūkas paslėpė ištuštėjusias gatves ir pastatus, matyti vien mėlyni mirkčiojantys policijos ir greitosios pagalbos automobilių švyturėliai. Gatvės užtvertos ir tramvajai bei automobiliai nukreipti aplinkkeliais, restoranai, parduotuvės, viešbučiai, kino teatrai ir traukinių stotis evakuoti, tik universalinės parduotuvės viršutiniame aukšte matyti šioks toks judėjimas. Jis įsivaizduoja, kaip kažkur būtent tame restorane už didelių, neperregimų langų stovi policijos snaiperis ir taikosi į jį.

Ant asfalto guli keturi žmonės, į kuriuos visus jis pataikė. Jo mamos amžiaus moteris ir kita, daug vyresnė. Pretenzingą kostiumą vilkintis vyras ir moteris, kurią vyras eidamas pridengė. Nė viena kulka nekliudė galvos, nors būtent ten jis taikėsi. Petys, šonas, pilvas, koja.

Jis norėjo į armiją, bet jo nepriėmė, jis nebuvo pageidaujamas asmuo šaliai ginti. Sužeistieji vis dar gyvi, jis tuo įsitikinęs. Jis nepakankamai taikliai šaudė, tai buvo pažeminimas, viską reikėjo įvykdyti švariai ir greitai, bet dabar sužeistieji buvo pusiau atliktas darbas, netvarka – jis nesugebėjo visko atlikti iki galo, ir tie pėdsakai išduoda jo esmę.

Jis taikėsi ir į jauną mamą, kuri už rankos vedėsi netvirtai žengiantį mažą vaiką. Bet nenuspaudė gaiduko. Jis neįstengė tęsti.

Dabar gatve juda masyvios transporto priemonės. Jos atrodo svetimos, iš kito pasaulio. Galbūt viskas, kas vyksta, vis dėlto yra netiesa. Link jo artinasi armijos šarvuočiai.

„Ar dabar prasidės karas? – galvoja jis, ir ta mintis – tai liepsna, karšta ir užburianti. – Ar jie visi man paskelbė karą?“

32

Šarvuočiai pasirengę apsaugoti gydytojus, slaugus ir policiją. Jis nieko neįstengs padaryti. Jis bejėgis, apsuptas, pažemintas.

Į policijos apgultą teritoriją įvažiuoja greitosios pagalbos automobilis. Žmonės, kuriuos kliudė jo kulkos, keliami ant neštuvų. Greitoji su kaukiančiomis sirenomis visu greičiu lekia per tuščią miestą. Jis svarsto, kodėl vairuotojas įjungė sirenas, nors gatvės tuščios. Jis trokšta, kad tie žmonės išsikapstytų. Jis trokšta, kad jie numirtų. Jis trokšta pats kuo greičiau numirti, tiesiog pranykti.

Skauda galvą. Viskas miglota ir painu, norėtųsi šokti nuo stogo žemyn galva, nukristi ant asfalto taip, kad viskas būtų baigta.

Jis lėtai paima ginklą į ranką. Junta snaiperio žvilgsnį, ginklą pamažu keliančias rankas, jaučia, kaip kariai, pasislėpę šarvuočiuose, policininkai – visi aplinkui budriai laukia. Jie laukia, ką jis darys toliau. Jis neturi nė menkiausio supratimo, ką daryti. Automato buožė rankoje glotni ir vėsi. Miestas miegūstai gražus, o policijos švyturėliai mirga taip, lyg kas nors specialiai būtų juos išdėliojęs, kad sukurtų tam tikrą nuotaiką. Jo drabužiai šlapi ir kaskart įkvėpus oro skauda krūtinę. Jam šalta ir jis alkanas.

Vaikystėje, kai mama ir tėtis bardavosi, juodu su sese po antklode įsirengdavo guolį ir jis susirangydavo sesers glėbyje. Juodu

turėjo kišeninį žibintuvėlį ir sesė jam skaitydavo pasakas, ties sprandu jis jausdavo šiltą jos alsavimą ir galvodavo, kad taip galėtų praleisti visą gyvenimą – tamsioje drevėje, minkštuose, saldžiai kvepiančiuose pataluose.

Dabar jis norėtų palįsti po tais patalais. Į mažą erdvę, kur oras būtų įšilęs nuo kvėpavimo, kur netilptų niekas daugiau, tik jis ir sesė. Jį glostytų stipri jos ranka, išvaranti visus košmarus lauk.

Jis norėtų viską atšaukti ir lėkti atgal per dienas, savaites, mėnesius ir metus, sugrįžti į laikus, kai viskas buvo beprasidedą ir niekas nieko iš jo nelaukė. Jis nori sesės su naktiniais ir knygos, kuri jiems abiem patinka. Nori būti mažas ir susirangyti sesers glėbyje.

33

„Negalime sau leisti prarasti vilties."

Taip jo mama sakė per paskaitą studentams, nesuvokiamai šviesių veidų jaunuoliams. Prieš daug metų jis dažnai eidavo klausytis mamos paskaitų. Dalykai, apie kuriuos ji kalbėdavo, padėdavo valandėlę pamiršti tą susvetimėjimą, kurį jis jausdavo būdamas tarp žmonių.

Klausantis mamos ir stebint susikaupusius konspektuojančius studentus atrodė, kad kažkas nureguliavo fotoaparato objektyvą taip, kad būtų matyti ne viena konkreti detalė, o visas peizažas. Ničniekas čia nebuvo susiję su juo. Ta mintis buvo visiškai išlaisvinanti. Buvo kalbama apie kai ką didesnio, kai ką daug svarbesnio nei tai, ką jis jautė.

„Gali būti, kad pasaulis naikina pats save", – galvojo jis apimtas siaubo ir degančio entuziazmo. Save naikinantis pasaulis. Kiek tai atvėrė galimybių, koks daug gailestingesnis už vientisą buvo toks pasaulis. Vientisam pasauliui nereikia, kad kas nors stotų į jo pusę, išgelbėti save naikinantį pasaulį reikia visų iki vieno.

„Taip pat ir manęs, – tada pamąstė jis. – Gali būti, kad šiam pasauliui reikia ir manęs."

Be mamos paskaitų medžiagos, jis ėmė skaityti ir kitką. Skaitė ilgus reportažus, kuriuose buvo aiškinama, kaip pasikeis

pasaulis, jeigu klimatas ir toliau šils. Skaitė apie įmones, kurios ieškojo dar naftos labiausiai neapsaugotuose kampeliuose, nors jau turėjo pakankamai iškastinio kuro, kad pražudytų visą Žemę. Jis skaitė apie dykumos pasiglemžtus kaimus ir potvynių užlietus miestus, apie žmones, kurie palikdavo namus ir niekad nerasdavo vietos ramiai išsimiegoti. Skaitė apie iškirstus atogrąžų miškus, apie rajas, vėžlius ir koralus, kuriems grėsė pavojus galutinai išnykti. Jis skaitė apie Ramiajame vandenyne plūduriuojantį šiukšlių verpetą, gal net dukart didesnį už Jungtines Amerikos Valstijas.

Skaitydamas užsimiršdavo. Visas jo dėmesys buvo skiriamas aplinkai – laukinei ir žadą atimančiai, tačiau kartu ir trapiai gamtai, kuriai grėsė pavojus būti sunaikintai. Jis galvojo apie vandenyne plaukiojančius vėžlius, kurie Žemėje gyvena kur kas ilgiau nei žmonės, kaip ramiai jie plūduriuoja ir kaip lėtai sukioja galvas. Tai, kad žmogaus veikla stūmė tokias būtybes į pavojų, vertė jį nuoširdžiai nekęsti visos žmonijos.

Visa tai suartino jį su mama. Jis buvo namie, kai mama sugrįžo iš susitikimo su parlamentarais, kuriame kalbėjo apie tai, kaip svarbu griežtesniais įstatymais apriboti iškastinio kuro emisiją. Mamos lūpos buvo griežtai sučiauptos, o akis paraudusi nuo trūkusios kraujagyslės, ji pasidėjo batus ir pasikabino paltą, ir judesiuose buvo justi šuoliui pasirengusio leopardo įtampa, tada įsipylė vyno į taurę ir tarė tėčiui:

– Knietėjo visą tą šutvę išgrūsti iš salės. Suaugę žmonės. Mūsų politikos formuotojai. Tautos išrinktieji. Sėdi ir vienas kitą šiepia, kol aš bandau paaiškinti, kaip jie galėtų išsaugoti pasaulį, bent daugmaž pakenčiamą mūsų vaikams. Juokdariai! Klausinėja savaime suprantamų dalykų ir įkyriai kartoja faktus, kurie visi

yra klaidingi. Neužsičiaupdami giriasi savo partijos laimėjimais ir pirštais rodo į kitų klaidas, tarsi nepaliaujamai vyktų rinkimai!

Jis atidžiai klausėsi, kol mama liejo įtūžį ant ministro, norėjusio išleisti suomių ledlaužį į Arktį ieškoti naftos.

– Kiekvienas raštingas žmogus žino, kad norėdami išsaugoti pasaulį bent kiek tinkamą gyventi ateities kartoms, privalome užkirsti kelią valstybėms ir įmonėms naudoti didžiąją dalį to iškastinio kuro, kurį jos jau turi. O šitie... šitie pasišlykštėtini, amoralūs neišmanėliai roplio smegenėlėmis nori siųsti valstybės įrangą gręžti dar daugiau naftos teritorijoje, kur aplinkos atžvilgiu tai būtų katastrofa.

Vyno taurė nukrito ant žemės ir mama pasilenkusi ėmė plikomis rankomis rinkti šukes. Virš marškinėlių apykaklės kyšojo raktikauliai, lyg kažkas būtų nuo jų nugraužęs mėsą, renkant šukes mamos ranka drebėjo.

– Kartais trokštu, kad vėl užkluptų juodoji mirtis ir nušluotų mus visus nuo Žemės paviršiaus.

Visa tai jis gėrė į save, visą nusivylimą ir įsiūtį, kuris galėjo būti jo paties. Tėtis ir toliau naršė planšetėje, lyg mama būtų kalbėjusi apie kokį nors nereikšmingą kasdienį atsitikimą. Kai įsitempė mamos kaklo sausgyslės, jis taip pat jautė įtampą savo kūne, ir kai priėjusi mama pagriebė tėčiui iš rankų planšetę, jis irgi norėjo ką nors griebti.

– Aš su tavimi kalbuosi! – suriko mama ir, šluodama šukes į semtuvėlį, mostu parodė jam nesiartinti.

– O aš klausausi, – pasakė tėtis ir sugniaužė kumštį.

– Ar taip sunku minutę atsitraukti nuo to ekrano?

– Kito pasirinkimo ir neturiu, labai tau ačiū.

– O gal norėtum apskritai iš čia dingti?

– Šit kaip. Namie suspėjai pabūti tris minutes – ir jau siūlai skirtis.

– Aš nekalbėjau apie skyrybas.

Ir taip be galo. Tėtis ir mama, kurie prieš gimstant jam ir jo sesei keliavo po pasaulį, tyrinėdami nuniokotas teritorijas ir vildamiesi, kad jas vėl įmanoma paversti gražiomis.

Jis užsidarė savo kambaryje ir internete susirado žmonių, kurie skaitė tą patį, ką ir jis, žmonių, kuriems tie tekstai sukeldavo tokį pat su nerimu sumišusį užsidegimą. Už durų girdėdamas tėčio ir mamos barnius, jis palaikė mamą. Jis visada buvo jos pusėje. Mama buvo graži ir bebaimė, nors tėtis to niekada nesupras.

Jis palaikė mamą ir tada, kai ši nusprendė kelioms dienoms išvykti į žygį ir susidėlioti mintis.

Jis ėjo paskui ją per mišką, kur nebuvo girdėti jokio kito garselio, išskyrus kylančių paukščių sparnų plakimą ir eglių viršūnių šnarėjimą; už tankios žalumos toliau driekėsi uolos, atviros kaip jūra, o ryte išlindęs iš palapinės galėjai pamatyti už medžių šmurkštelinčią lapę. Jis uodė drėgnų, saulės šildomų medžių kvapą, sėdėjo ant uolos stojus vakarui, kuris čia buvo tamsesnis nei mieste, – viską praryjanti juoduma, o iš jos galėjo atsėlinti kas tik nori, bet ji vis vien neatrodė pavojinga, tik išlaisvinanti, atpalaiduojanti, tokia, kurioje ir jis galėtų susirangyti ir pasislėpti.

Jie ėjo vienas paskui kitą su kuprinėmis, palapinėmis ir miegmaišiais ant pečių, kalbėjosi apie paukščius, medžius ir augalus ir tylėjo, kaitė ant laužo vandenį, į jį rytais suberdavo greitai paruošiamos košės dribsnius, per pietus – užpilamos

sriubos miltelius, o vakarienei – makaronus su padažo milteliais, pavakariais užsiplikydavo tirpiosios kavos su cukrumi, o su kava valgydavo juodąjį šokoladą, razinas ir riešutus. Jam skaudėjo raumenis. Batai buvo per kieti ir pakalnėse kojų pirštai taip atsimušė į batų nosis, kad po nykščių nagais susidarė tamsios, kraujingos pūslės. Jis mėgavosi skausmu. Mėgavosi jausmu, kad dirba visas kūnas, kad kiekvienas raumuo atlieka savo užduotį, kad yra takelis, kuriuo reikia eiti, ir viskas aišku ir paprasta. Jiems sustojus pavalgyti jis būdavo toks išalkęs, kad iš miltelių paruoštas maistas atrodė it stebuklingas skanumynas. O pasistačius palapinę ir ant žemės ištiesus miegmaišius jis būdavo toks pavargęs, kad užmigdavo iškart, vos spėjęs užsegti miegmaišio užtrauktuką.

„O, kad galėtum taip gyventi, – tada galvojo jis. – O, kad galėtum eiti į priekį, uosti tošies, spyglių ir ant žemės nukritusių lapų kvapą ir klausytis garsų, kurių nė vienas nėra skleidžiamas žmogaus."

Jiems grįžus namo, mama ir tėtis nusprendė kartu važiuoti į jogos stovyklą. Jis jautėsi stipresnis nei kada nors anksčiau, tvirtas ir abiem kojomis stovintis ant žemės. Nusprendė susirasti žmonių, kurie gamtos jėgą jaustų taip, kaip ir jis, kurie apsupti tamsaus miško kvėpuotų laisviau, kurie jaustų tokį pat nevaldomą įsiūtį dėl to, kad žmonės išsunkia iš pasaulio viską, kas tyra ir gražu.

Vos įžengęs į senos medinės vilos salę aukštomis lubomis, iškart suprato padaręs klaidą. „Naujų narių vakaras", – buvo parašyta aplinkosaugos organizacijos puslapyje. Žmonės jam kėlė siaubą ir jis vengė neįprastų situacijų. Ir vis vien užsiregistravo. Ko gero, tai buvo mamos kaltė. Mamos ir to kvailo žygio, kruvinų kojų

pirštų ir stirnos, perbėgusios skersai kelią su savo jaunikliu, tarsi duotų ženklą. Į giraitę skuodžiantys gyvūnai, nuo eglių šakų besidairančios pelėdos, versmė, kurioje gali delnais semti vandenį ir gerti, kūną ir protą apgaubianti tamsa – visa tai susuko jam galvą.

Jis įsivaizdavo, kad kažkur turi būti tos patirties suvesta grupė – į jį panašūs, tamsą mėgstantys jaunuoliai, kuriems žodžiai yra našta, o tyla – palengvėjimas, kurie bijo žmonių tiek pat, kiek jų ilgisi, ir kuriems tamsa yra saugi slaptavietė pasaulyje, kur net ir jautriausius dalykus norima ištraukti į dienos šviesą. Jis norėjo tikėti, kad kažkur bus gentis, prie kurios jis galėtų prisidėti – susigūžėlių prislėgtais žvilgsniais armija, susivienijusi kovoti už kažką gražesnio nei žmonių sukurta kultūra, kažką amžino ir švento.

Pamatęs prie ilgo stalo susirinkusius žmones, panoro sprukti. Smilkiniais sruvo prakaitas, alsavimas virto unkštimu, pažastys ėmė skleisti smarvę, o plaukai, nors ryte ištrinkti, susiriebalavo ir kur ne kur prilipo prie kaktos. Jis žengė atbulas ir kone suklupo ant slenksčio, sugriebęs už durų staktos bandė atsistoti. Tuomet už kitos rankos jį sučiupo tvirtas, vėsus ir sausas delnas. Gal pora metų vyresnis vyras simetrišku veidu truktelėjo jį į viršų; jis atrodė taip, lyg niekas gyvenime jam nekeltų rūpesčių, lyg į darbą bėgtų ristele ir kiaurus metus važinėtų dviračiu, mokėtų ramiai šypsotis ir kalbėdamas visada rasti tinkamų žodžių.

– Sveikas atvykęs! – pasakė vyras ir palydėjo jį prie neužimtos kėdės tarp kitų, lygiai tokių pat energingų ir nepakeliamai judrių žmonių.

Jis jautė, kaip daužosi širdis ir kaista skruostai, prakaituotus delnus valėsi į džinsus, kurie parduotuvėje atrodė gerai, bet apsimovus – siaubingai.

– Labas, – tarė jis šalia sėdinčiai merginai šviesiais ilgais plaukais ir be makiažo. Su idealiai prigludusiais džinsais ir

paprastučiu megztuku mergina atrodė tokia natūrali ir savimi pasitikinti, kad lygiai taip pat būtų galėjusi sėdėti ir pietauti su prezidentu.

Jam iš kitos pusės sėdėjo tamsiaplaukė aptemptais languotais marškinėliais, šnekanti kimiu balsu ir greitakalbe, o priešais juos – santūriai stilingi vaikinai ir merginos, jie plepėjo taip, lyg visada būtų vieni kitus pažinoję. Jų veidai spindėjo nuo gryno oro ir iš entuziazmo, o raumenys buvo tokie tvirti, kad galėjai juos įsivaizduoti kopiančius stačiausių uolų šlaitais ir nerūpestingai besišypsančius.

Niekas neatsakė į jo sveikinimą. Jis dar kartą sukaupė drąsą ir vėl sumurmėjo:

– Labas.

Tariant tą vienintelį trumpą žodį jo tembras pakilo ir balsas spygtelėjo. Kompanija staiga nutilo, visi aplinkui sužiuro į jį.

– Labas labas! – pasakė tas pats vyriškis, kuris padėjo jam atsistoti, ir staiga visiems pasidarė juokinga, visiems, išskyrus jį. Jis sugniaužė kumščius ir suleido nagus į delnus, ir šypsojosi, taip smarkiai šypsojosi, kad turėjo atrodyti ne viso proto; ta menkapročio šypsena jis šypsojosi visą likusį vakarą, kol jaunas vyras su įkarščiu kalbėjo apie aplinkos situaciją, organizacijos veiklą ir tai, kaip svarbu *įkvėpti kitus.*

– Mes privalome visų pirma patys pasikeisti, būti tokie, kokius norime matyti kitus šiame pasaulyje, – ir visi aplinkui ėmė ploti.

Jis nuleido galvą ir įsispoksojo į kojas, dengiamas prastai gulančių džinsų, ir ant jų sudėtus delnus, išsipūtusius nuo vaistų ir rasojančius nuo prakaito. Jis neturėjo nieko, ką kas nors – o visų mažiausiai jis pats – būtų norėjęs matyti pasaulyje.

34

Laura

„Aš juos myliu.“ Nesu tikra, ar tai pasakau policininkams, ar sau. Nesu tikra, ar išvis tai pasakau, ar tik įsivaizduoju, tačiau tie žodžiai kažkur yra, o paskui juos išsiveržia ir daugiau žodžių, ištisas žodžių pliūpsnis. Savo vaikus myliu labiau nei bet ką kitą. Ne visada buvau gera mama. Nežinau, ar iš viso kada nors buvau labai jau gera. Ar įmanoma kartais būti gerai, o kartais blogai? Jeigu esi labai bloga, ar tai panaikina visą gerumą?

Žodžiai sudūžta. Aš sudūžtu. Vyras atneša man stiklinę vandens, o moteris laiko už rankos. Jos delnas šiltas ir sausas, nagai nelakuoti, ant kairiojo kumščio – šviesi pigmentinė dėmė, ant bevardžio piršto – baltojo aukso žiedas.

Moteris – mano amžiaus, gal kiek jaunesnė. Netrukus baigsis jos pamaina. Po šio vakaro jos gyvenimas ir toliau tekės įprasta vaga, ji ir toliau turės savo draugų ir svajonių, ir pomėgių, galės rinktis, ar švęsti Kalėdas užsienyje, ar geriau pasikviesti vaikus pietų, ji galės vaikščioti į koncertus ir teatrus, išeiti į pensiją ir sakyti gyvenanti geriausius savo gyvenimo metus.

– Sužeisti keturi žmonės, – taria ji. – Jie nugabenti į ligoninę. Visų būklė kritinė. Šiuo metu padėtis stabili.

Linkteliu, kaip linkčiodavau mokykloje, kai mokytoja pritildžiusi balsą kalbėdavo apie Aslaką, linkčioju, kaip linkčiojau

poliklinikoje ir vaikų psichiatrijos ligoninėje, esu pasirengusi priimti viską, kas bus pasakyta.

– Tikimės iš jūsų gauti apie sūnų informacijos, kuri padėtų išsiaiškinti šią situaciją, – sako policininkė.

Valandėlę esu tikra, kad jie suklydo. Mano sūnus neturi nieko bendro su tuo, kas dabar vyksta. Mano sūnus – mažas vaikas. Mano sūnus – vaikas, galvoju, ir geležiniai gniaužtai suspaudžia širdį ir plaučius į kietą gniutulą. Mano sūnus tėra vaikas!

Mano sūnus sėdi vežimėlyje, laikydamas popierinį lėktuvėlį, ir šypsosi viskam, ką pamato. Jo minkšti riešai ir keliuose jis turi duobutes, jis gali ilgai sėdėti tylėdamas, suraukęs antakius ir atkišęs apatinę lūpą. Jam patinka traukiniai, traktoriai ir princesių suknelės, kai skaitom pasakas, jis visada nori pasitikrinti, kuris veikėjas geras, o kuris – blogiukas. Jis moka dainuoti nenukrypdamas nuo tono, bet žaisdamas futbolą niekad neįmuša įvarčio; klausydamasis muzikos jis ima šokti. Užaugęs nori būti gitaristas arba kosmonautas, kartu su darželio grupe eina į bažnyčią ir tada vieną vakarą pareiškia tikįs Dievą. Jis beveik visada nori žaisti su vyresniąja sesute, bet gauna žaisti tik retkarčiais, o kartais ir nenori, nors sesė prašo. Jis visiems šypsosi ir dėl to jį visi myli. Jis sugeba įsikišti didįjį kojos pirštą į burną ir birbti sudėjęs lūpas. Per trečiąjį savo gimtadienį parduotuvėje jis renkasi karameles ir stovėdamas prie kasos išmoksta tarti raidę „r“. Jis skambina man Ėriko telefonu iš prekybos centro tualeto ir sėdėdamas ant puodo sako: „Karrrramelė, karrrramelė, mama, aš moku pasakyti rrrrr!“ Ir aš juokiuosi, ir prašau jį pasakyti dar kartą: „Karamelė paspruko iš rūsio, gerklė prarijo karamelę, varna grybštelėjo gerklę.“

Mano sūnus – vaikas. Jis šypsosi visiems, kurie į jį pasižiūri. Jis nieko neskriaudžia ir niekam negalima skriausti jo.

Vyriškis įjungia diktofoną.

– Esate pasirengusi?

– Taip, – atsakau. Nesu.

– Ginkluotas jaunuolis užsibarikadavęs ant Stiklo rūmų stogo. Jis pašovė keturis žmones, visi sunkiai sužeisti. Remdamasi internete palikta vaizdo žinute, policija įtaria, kad šaulys – jūsų sūnus Lauris Aslakas Antila.

Linkteliu. Aš – musė palubėje, šiukšles ir išmatas ėdantis mažas gyvūnėlis, kurį tiksliai nusitaikęs gali užmušti.

– Ar žinojote apie sūnaus planus?

Papurtau galvą. Linkteliu.

– Ne. Tiksliau, taip. Kaip pažiūrėsi.

– Ar galite patikslinti?

– Jis turėjo... Aslakui kildavo minčių, kurios... dėl kurių nėra visiška staigmena, kad jis...

– Kokių minčių?

Rankomis užsidengiu veidą.

– Niekada nemaniau, kad jis iš tikrųjų...

– Ar pajėgsite tęsti?

– Taip.

– Kokių minčių?

– Apie masines žudynes.

– Taigi?

– Prisimenu pokalbį, įvykusį prieš daug metų. Prie stalo. Pusryčių, o gal pietų. Rodos, valgėme indišką maistą.

– Ir...

– Tai vyko po kažkurių žudynių mokykloje. Mes skaitėme naujienas, ir jis... Jis pasakė, kad tokiu atveju negalima vien tik smerkti.

– Ko negalima smerkti?

– Bendraklasių žudymo. Kad... jis sakė, kad negalima smerkti vien tik fizinio smurto. Kad... smurtas visada yra su kuo nors susijęs. Kad į jį galima žiūrėti ir kaip į reakciją į kitokį smurtą. Pavyzdžiui, į tai, kad su žmogumi elgiamasi taip, lyg jis būtų nematomas.

– Ar jis dažnai apie tai kalbėdavo?

– Dėl to kilo ginčas tarp jo ir mano vyro. Bet vis dėlto... kai jis perskaitydavo naujienas apie tokius poelgius, jis visada... jis atrodė jų pakerėtas.

– Ar jam buvo nustatyta kokia nors psichiatrinė diagnozė?

– Vidurinėje jam diagnozavo sunkią depresiją.

– Ar jis lankėsi pas psichoterapeutą?

– Jam išrašė vaistų. Bet jis juos vartojo tik kurį laiką. Bandėm ir terapiją, bet... Jam nepatiko pirmasis psichologas. Nesugebėjome rasti tokio, pas kurį jis būtų sutikęs lankytis.

Kambarys aplink mane pasikeičia. Aslakas sėdi priešais, slėpdamas veidą delnuose. Aslakas, susikūprinęs paauglys, sėdi užsidengęs veidą ir nepastebi, kad į jį žiūriu.

– Mes bandėme ieškoti tau pagalbos, – sakau Aslakui. Neverkiu.

– Ką sakote?

– Turėjau galvoje – jam. Bandėme ieškoti jam pagalbos. Tik... niekada iš tikrųjų nežinojom, kokia ji turėtų būti. Atrodė, kad likom su juo visiškai vieni.

Policininkas paduoda man stiklinę vandens. Kai Ava vaikystėje tapdavo irzli, aš irgi jai duodavau vandens. Tada, kai

būdavau pavargusi ir nebeišmanydavau, ką dar daryti, į stiklinę prileisdavau ledinio vandens ir liepdavau gerti. Aslakas niekad taip nešėldavo. Jo niekada nereikėjo raminti.

– Kas dar žinojo, kad jam kyla tokių minčių?

– Aš ir mano vyras. Turbūt ir dukra. Tos mintys nebuvo aiškios. Privalote tai suprasti. Niekad nebuvo taip, kad parėjęs namo vieną dieną pareikštų, jog ketina kažką užmušti. Jis... jis mieliausias pasaulyje berniukas.

– Ar apie panašius dalykus jis yra kalbėjęs vėliau, jau suaugęs?

– Ne. Tiksliau, seniai. Vos pradėjęs mokytis universitete.

– Ar jis vis dar Helsinkio universiteto sąrašuose?

– Taip. Filosofijos fakultete. Kaip gretutinę discipliną studijuoja aplinkotyrą. Įstojo puikiais balais, tačiau iki galo... iki galo neprisitaikė tame pasaulyje.

– Ir pradėjęs studijuoti jis?..

– Kurį laiką jis trynėsi su tokia kompanija. Iš pradžių dėl to be galo džiaugiausi. Jie buvo tvarkingi, gerai išauklėti, dailiai apsirengę jaunuoliai. Ir vis dėlto tai buvo kažkaip... vienu metu... ten prasidėjo...

– Kas?

– Tai buvo geras periodas. Noriu tai pasakyti. Pradžia buvo palengvėjimo kupinas, geras laikotarpis. Mudu su Ėriku manėm, kad pagaliau jis pritapo, susirado draugų. Tuo metu retai jį matydavome, tačiau kai susitikdavom... jis galėjo nepaprastai niekinamai atsiliepti apie kitus žmones.

– Apie ką, pavyzdžiui?

– Apie benamius. Alkoholikus. Bedarbius. Visus, kuriems nesusiklostė gyvenimas. Jo žodžiuose buvo kažkas, nuo

ko nupurtydavo. Žinoma, daug kas taip mano, tačiau vertybės, kurių stengėmės išmokyti namie...

– Ką jis sakė?

– Jis vadino juos purvinais, nevertais žmogaus vardo. Silpnąja grandimi. Ir kartais jis sakydavo, kad... kad jų vertėtų atsikratyti.

– Ar jis vis dar palaiko ryšį su ta draugija?

– Kiek žinau, ne. Vargu. Taip įvyko, kad... jį išmetė.

Policininkas palinkčioja.

– Ar jūs apie tai ką nors žinote?

– Policija apieškojo jo butą ir kompiuterį.

– Mano močiutės butą?

– Butą, kuriame jis gyvena.

Mano senelis negrįžo iš karo. Močiutė viena užaugino mamą, dirbo fabrike ir dideliame dvare turtingo, bet vienišo pono pagalbininke. Dienomis močiutė kepdavo ponui pyragėlius su žuvies įdaru ir pataisydavo strimelių su pomidorų padažu, o naktimis klausėsi nuo konjako ir miego siūbuojančio pono kalbų, kad šalia jo nėra nė vieno, kuris jį iš tikrųjų suprastų, nė vieno, kuris juoktųsi iš jo pokštų arba pastebėtų, kai jam liūdna. Kai ponas sename supamajame krėsle močiutės kambaryje imdavo knapsėti, močiutė uždėdavo jam ant galvos naktinę kepuraitę, nuvesdavo į lovą ir pati dar spėdavo numigti keletą valandų, kol reikės keltis, minkyti tešlą ir kepti duoną pusryčiams. Močiutės balsas buvo tylus, bet ji turėjo tvirtas rankas, kurių jėgą panaudodavo, kai mama painiodavosi po kojomis arba skųsdavosi vakarais bijanti viena būti kambaryje, kol močiutė klausosi nesibaigiančios pono vienatvės istorijos.

Namų darbus mama ruošdavo mažame didžiulio dvaro tarnų kambarėlyje. Slapta žiūrėdavo, kaip pas poną besisvečiuojančių giminaičių vaikai dengia stalą porcelianiniais indais su roželėmis melsvame žaidimų namelyje – namelyje, kurio durų jai nederėjo atverti, – ir svajojo, kaip kada nors ras raktus ir kitiems miegant nutipens papilstyti lėlėms pieniškos arbatos iš lietaus vandens ir patiekti pyrago iš ramunių.

Iš kiekvienos algos močiutė atsidėdavo šiek tiek santaupų, kad įsigytų kai ką, ko niekas negalės iš jos atimti. Kai išėjusi į pensiją nusipirko butą – vieną kambarį su mažyte pusvirtuve, – ji pasiraudonino skruostus ir lūpas, užsidėjo žalią skrybėlaitę ir gėlėtą šalį ir nusivedė mane į „Fazer“ kavinę valgyti ledų.

„Moteris privalo turėti duris, kurias galėtų užrakinti nuo kitų“, – pasakė ji man; priešais stovėjo grakštus kavos puodelis ir žaliu marcipanu glaistytas pyragaitis, o aš mąsčiau apie podėlį, kuriame buvau paslėpusi razinų ir riešutų toms dienoms, kai mamos akys persimainydavo į šaltas žvilgančias monetas. Apie tas dienas nepapasakojau močiutei net ir tada, kai ji kaulėtais it paukščiuko pirštais švelniai spustelėjo man ranką ir pasakė: „Juk prisimeni, kad man gali viską pasakoti?“ Tačiau aš žinojau, kad apie mamą negalima pasakoti. Žinojau, kad mano užduotis – ją saugoti, laikyti paslaptyje akimirkas, kurios buvo pernelyg bjaurios bet kieno kito akims, paslėpti tą mamos paveikslą, kurį matydavau tik aš viena.

Tą butą – mažą kambarėlį su pusvirtuve – kuriam mano močiutė taupė visą gyvenimą ir dėl kurio ji iki pat gyvenimo pabaigos kone sprogo iš pasididžiavimo, dabar apieškojo policija. Jie tyrė Aslako kompiuterį ir telefoną, nuotraukas, žinutes ir interneto puslapius, kuriuose jis naršydavo, viską, ką jis rašė arba skaitė, viską, ką jis po savęs paliko.

Kiekvieną rytą močiutė nuvalydavo dulkes nuo porcelianinių kačiukų ir šuniukų bei stiklo rutulio, kurį papurčius ant susikabinusių čiuožinėjančių mergaičių viduje imdavo snigti. Ji stovėdavo pusvirtuvėje pasirišusi prijuostę, kepdavo prancūziškus skrebučius ir per radiją klausydavosi pokalbių laidų, tada atidarydavo langą ir sušnabždėdavo: „Paklausyk. Lakštingala."

Ką ji pasakytų, jeigu žinotų, kas dabar dedasi jos bute?

IV

Ir nė viena šalis neliks
nepaliesta žiaurių visą Žemę apimančios
klimato kaitos padarinių.

CRAIG A. ANDERSON & MATT DELISI
Implications of Global Climate Change for Violence,
Iowa State University

35

„Žmonijos purvas“. Slapta grupė.

Übermensch:

Kas vyksta?

AryanKing:

Nieko nevyksta.

Übermensch:

Kodėl vakar neatėjot?

StateIsMyBitch:

Atėjom. Į kitą vietą.

Übermensch:

Ar aš kažko nesuprantu?

AryanKing:

Norim tęsti be tavęs.

Übermensch:

Ką?

StateIsMyBitch:

Žinai pats.

Übermensch:

Ne.

AryanKing:

Negalim sau leisti tokio pasilikti.

Übermensch:

Kokio?

StateIsMyBitch:

Pralaimėtojo.

AryanKing:

Pamišėlio.

Übermensch:

Ar čia pokštas?

StateIsMyBitch:

Nevaidink kvailelio.

Übermensch:

Ką?

AryanKing:

KĄ KĄ KĄ? Kaip ką? Tabletės. Psichuškė.

Pusė metų kaip ne univere. VA TĄ.

Übermensch:

Kas papasakojo?

StateIsMyBitch:

Tik jau ne tu. Jeigu būtum prisipažinęs, gal tave bent gerbtume.

AryanKing:

Gal.

Übermensch:

Tai buvo seniai.

StateIsMyBitch:

Kodėl nepapasakojai?

Übermensch:

Neatėjo į galvą. Nemaniau, kad tai svarbu.

AryanKing:

Nesvarbu? „Ką gi pagaliau visuomenė prarastų, jeigu

silpnąją grandį pašalintume iš natūralaus kelio?“ Cituoju tave pažodžiui.

Übermensch:

Ir ką?

StateIsMyBitch:

Tu esi ta silpnoji grandis.

36

„Graži mirtis“. Slapta grupė.

Someoneisoutthere:

Kodėl pasikeitei vardą?

Earthsong:

Supratau, kad visas tas reikalas buvo nesąmonė.

Someoneisoutthere:

Buvo pats laikas.

Earthsong:

Ir tau taip atrodė?

Someoneisoutthere:

Tai aišku.

Earthsong:

Kodėl nesakei?

Someoneisoutthere:

Žinojau, kad pats suprasi.

Earthsong:

Gerai, kad bent kas nors pasitiki mano galva.

Someoneisoutthere:

Absoliučiai. Galva ir širdim.

Earthsong:

Ar geresnės nuotaikos?

Someoneisoutthere:

Mėlynė paaky.

Earthsong:

Vėl?

Someoneisoutthere:

Tai baigsis tik tada, kai numirsiu.

Earthsong:

Privalai kirsti atgal!

Someoneisoutthere:

Bijau.

Earthsong:

Privalai. Kitaip užmuš. Nesuteik jam to džiaugsmo.

37

Someoneisoutthere:

Šiandien išėjau.

Earthsong:

Galutinai?

Someoneisoutthere:

Galutinai.

Earthsong:

Kur esi?

Someoneisoutthere:

Saugi.

Earthsong:

Tikrai?

Someoneisoutthere:

Tikrai.

Earthsong:

Nuostabu! Mano drąsuolė.

Someoneisoutthere:

Pakartok.

Earthsong:

Ką?

Someoneisoutthere:

MANO drąsuolė.

Earthsong:

MANO drąsuolė.

Someoneisoutthere:

Ačiū.

38

Earthsong. Taip jį vadina draugai. Prieš tai vadino Übermensch, tačiau tai buvo kvailas, juokingas ir vaikiškas etapas. Tuo metu jo mąstymas dar buvo nesusiformavęs, vidus žalias, viskas buvo trapu ir jį galėjai lengvai apmauti. Jis niekino tuometinį save, niekino draugus, kurie tikino esą jo draugai, tačiau tokie nebuvo, kurie skaitė Ayn Rand ir kartojo Nyčės mintis nieko nesuprasdami, ir tikėjo, kad yra ypatingi, kad gamta lėmė jiems nugalėti.

Naujieji jo draugai gyvena Londone, Buenos Airėse, Niujorke, Keiptaune ir Delyje, ir jis nėra sutikęs nė vieno iš jų. Jie turi tokius vardus kaip Sturmunddrang, Killthemall ir Elmundo. Nuotraukose jie visi atrodo taip, kaip ir jis savojoje: išbalę tamsiaakiai juodais drabužiais. Veidai taip rūpestingai apšviesti ir retušuoti, kad matyti tik tam tikri, iš anksto gerai apgalvoti, bruožai. Jam patinka tokios nuotraukos. Jose matyti pakankamai, bet ne per daug, veidas paliekamas žiūrovo vaizduotei, ir būtent to jis visada ilgėjosi – kad aplinką ir žmones gaubtų prietema, kad viskas nebūtų taip atvira kaip ant delno, kad žmonės užčiauptų burnas, paslėptų veidus ir savo jausmus bei mintis laikytų paslaptyje.

Bendruomenė, sudaryta iš slapyvardžiais pasivadinusių nepažįstamų draugų dramatiškose nuotraukose, buvo pirmoji,

kuriai jis tarėsi priklausąs, pirmoji grupė žmonių, su kuriais bendraudamas jis galėdavo valandėlę pamiršti savo trūkumus, nesijausti visišku pašaliečiu ir vien tik keistis mintimis.

Dažniausiai su jais kalbėdavosi naktimis mažame bute, kurio prieangyje ant grindų jo močiutę rado negyvą. Buto langai taip ilgai buvo uždari, kad įėjus iš lauko į veidą plūstelėdavo prakaito, picos, alaus ir žaliais pūkeliais apaugusių banano žievių tvaikas. Čia užeidavo tik picų ir parduotuvės produktų išvežiotojai, kartais dar bandydavo ir mama, tačiau jis visada sugalvodavo kokią nors priežastį, kad jos atsikratytų, o pats į lauką eidavo kiek įmanoma rečiau. Butas – tai guolis, jis bandė jį padaryti tokį pat ankštą ir šiltą, kaip tą po antklode, kuriame juodu su sese susirangydavo vaikystėje.

Su naujais draugais jis šiek tiek šnekėjosi apie muziką, knygas ir filmus ir labai nedaug apie šeimas, bičiulius ir antrąsias puses. Jie daug kalbėjosi apie aplinką ir smurtą. Jie dalijosi nuotraukomis iš potvynių nuplautų miestų, kasyklų nuniokotų teritorijų, iš žemių, skilinėjančių nuo sausros. Jis ieškodavo romantiškų nuotraukų su dūzgiančiais miškais, medžiu, augančiu vidury tirštai teršalų gaubiamo miesto, ir chameleonu ant krūmokšnio šakos. Jie susirašinėjo apie Osamą bin Ladeną, Ulrikę Meinhof ir juodais paltais vilkinčius jaunuolius, kurie mokyklose, universitetuose arba gatvėse šaudė į pažįstamus ir nepažįstamus žmones. Vieni jais žavėjosi, kiti juos niekino.

„Smurtu turi būti siekiama kokio nors didesnio tikslo, ne vien žiūrima savo bambos. Šaudyti žmones vien dėl to, kad jie užknisa arba kad nori jiems atkeršyti, yra lygiai taip pat apgailėtina, kaip ir eiti iš proto dėl vaikų rankomis siūtų skudurų arba girtis brangia rankine.“

Taip jis rašė po to, kai jaunas suomis pavogė automatą iš armijos atsargų, perbridęs per mišką, įsiveržė į klasės susitikimą ir sušaudė buvusius bendraklasius.

Tada Saharaflower pirmąkart pasirodė jo ekrane.

„Kaip tik taip, – parašė mergaitė, su kuria jis niekad anksčiau nebuvo kalbėjęs. – Smurtas pateisinamas tik tada, kai tai – politinis žingsnis, o ne terapijos priemonė ar įrankis pašlijusiam ego paremti."

Saharaflower nuotrauka buvo kitokia nei visų. Ji buvo daryta natūralioje šviesoje Libijoje, prie Gadameso, viduramžių miesto, vartų. Tiesiai į kamerą nukreiptas žvilgsnis atrodė atviras ir drąsus, pasirengęs sutikti bet kurį žmogų. Mergaitės oda buvo šviesi, o akys tamsios, veidą įrėmino sidabrinis blizgantis šalis, ant kaktos – deimantais puošti akiniai nuo saulės. Ji turėjo dailią, ryškią žandikaulio liniją, putnias lūpas puošė šypsena. Saharaflower atrodė lyg iš reklamos arba vieno iš nesuskaičiuojamų muzikinių klipų, kuriuose hidžabus dėvinčios moterys atlieka greitas dainas apie neapykantą.

Jis tuoj pat atsakė.

„Gerai, kad bent kas nors supranta. Man neramu dėl tipų, kurie žavisi pačiu smurtu. Arba mano, kad tai paskutinis būdas dėmesiui pritraukti."

„Tas pats ir čia. Pernelyg daug žmonių, manančių, kad žudyti – tai puikus būdas užlopyti savąjį ego."

„Žudau kitus, kad galiausiai mane pastebėtų."

„Bukapročiai varžosi dėl aukų skaičiaus."

„Būtent. Turinys nesvarbu, kad tik nužudyčiau daugiau žmonių nei kas nors kitas."

„Svarbiausia, kad viso pasaulio dėmesys bent akimirką bus nukreiptas į mane."

„Apgailėtina."

„Jie įsivaizduoja darantys kažką smarkaus. Revoliuciją. Iš tikrųjų visa tai tėra šios narciziškos, dėmesio reikalaujančios, visur savo atvaizdus dalijančios ir savąją gerovę milijonais skirtingų matuoklių matuojančios kultūros stūmimas į kraštutinumus."

I'll kill them all, because I'm worth it.

Jiems baigus pokalbį, veide buvo justi kažkas keisto. Pats to nepastebėdamas jis buvo pradėjęs šypsotis.

Tą dieną, kai į Šiaurės ašigalį ėmė plaukioti laivai, rašant draugams jam drebėjo pirštai.

„Per 130 000 metų nėra įvykę nieko panašaus. Masiška. Kas sureagavo?"

„Išvyksta „Greenpeace" laivas."

„Hipiai uoste rengia performansus."

„PERFORMANSUS?! Po galais."

„Hipis gelbėja pasaulį stovėdamas ant galvos, išsiterliojęs žaliais dažais."

„Kiek jie dar ketina tai tęsti?"

„Dar porą kartų."

„Kraujas sutekės į galvą."

„Kartu su myžalais išeis neblogas kokteilis."

„Tai tiesiog gniuždo."

„Ką turi galvoje?"

„Kai buvau vaikas, mama visada sakydavo, kad paskutinis smūgis bus, kai ledynai ištirps tiek, jog bus galima imti plaukioti į Šiaurės ašigalį. Kad tai privers žmoniją suvokti, jog nebeturime laiko nieko svarstyti, privalome veikti. Ir vėliausiai tada visi privalės suprasti, kad jeigu veiksime kaip iki šiol, civilizacija išnyks."

„Ir dabar tai vyksta."

Prie pokalbio prisijungė Saharaflower.

Jis ilgai žiūrėjo į mergaitės šypseną ekrane. Kvėpuojant atrodė, lyg kažkas jo viduje bando pripūsti balioną. Skruostus išmušė karštis, jis greitai ir lengvai parašė atsakymą.

„Tai vyksta. Ir niekas nesikeičia. Tie, kurie priima sprendimus, kalba tą patį, kaip ir prieš dvidešimt metų. O dauguma žmonių mano, kad vartojimas reiškia kalorijas, o išmetamosios dujos – jų pačių bezdalus."

„Nė nesakysiu, ką norėčiau padaryti žmonėms, kurie įsivaizduoja politinį tikslą pasieksiantys *performansais*!"

„Galiu įsivaizduoti tai, ko nesakai. Būtent tokia pozicija mūsų kartą paverčia lūzeriais. Žmonės mano, kad *rodyti* ir *daryti* yra vienas ir tas pats. Kad tai, jog aš *atkreipiu dėmesį* į kažką (skaityti: į save, turintį tam tikrą nuomonę), iš tikrųjų kažkam turi įtakos."

„Manau, kad žmonės to nė neįsivaizduoja. Dauguma mūsų bendraamžių nė nemąsto apie įtaką, tik apie pareiškimą. Yra tik *aš*, reiškiantis savo nuomonę arba jausmus."

Kol jis tai rašė, širdis daužėsi, rankos ir kojos liepsnojo nuo minties, kad kitoje pasaulio pusėje gyvena didžiaakė mergaitė, kuriai įdomi jo nuomonė.

„Būtent. Kadaise žmonės fotografavo tam, kad kitiems perduotų žinią apie pasaulį, įamžintų kokį nors įvykį ar akimirką. Mūsų tėvų karta atsuko objektyvą į save, ir dabar fotografija reiškia *mano* nuotrauką, kurioje *aš* kažką darau."

„Tas pats su smurto atakomis šiais laikais. Užuot pasinaudojus jomis kaip priemone tikslui siekti, visas dėmesys skiriamas smurtaujančiam aš aš aš."

„Kaip tik dėl to mokyklų žudikai tokie niekingi. Smurtas – galingiausias politinis ginklas. Tiesiog neatleistina ir apgailėtina

naudoti jį todėl, kad *aš* noriu atkeršyti, nes su *manimi* blogai elgėsi."

„Tikrieji teroristai turi kažką didesnio už save. Tikėjimą arba koncepciją, dėl kurios žudo."

„O ką tu manai apie tai kaip apie priemonę?"

„Apie terorizmą?"

„Apie smurtą."

„Istorijos požiūriu tai nelabai nusisekęs būdas."

„Priklauso nuo perspektyvos. Pavyzdžiui, naciams, žvelgiant iš jų perspektyvos, pradžioje net labai gerai sekėsi. Šiaurės Korėjai, žiūrint jos vadovų akimis, sekasi tiesiog fenomenaliai jau ilgą laiką. „Islamo valstybei" pasisekė revoliucingai gerai. Ir netgi jeigu galvotum apie mus, Kadafio valdžia išsilaikė būtent dėl visa aprėpiančio, atidžiai kontroliuojamo prievartos mechanizmo. Jo požiūriu – irgi nusisekė."

Jos žodžiuose buvo kažkas gąsdinančio ir kerinčio vienu metu. Jis beveik galėjo justi plonus pirštus, gniaužiančius jam delną, mergaitę, kuri vedė jį nauju, dar nepažintu keliu.

„Dėl tų tikslų ne visai sutinku."

„Tai ir nebuvo esmė."

„Kas tada?"

„Esmė, kad tai, ar prievarta pateisinama, priklauso nuo perspektyvos. Pagalvok apie pasaulį. Valdžią išlaiko tas, kuris turi tvarkingiausią ir našiausią prievartos mechanizmą. Įtariu, kad, pavyzdžiui, žvelgiant iš JAV perspektyvos, prievarta, bent jau efektyvaus prievartos mechanizmo turėjimu, pasiekta nemažai."

Juodu visą naktį diskutavo apie tirpstančius ledynus ir politinės prievartos prigimtį. Paryčiais pasakojo vienas kitam pokštus ir, nors jie nebuvo ypač vykę, abu gyrė vienas kito sąmojį, nes norėjo

kitam gero. Juodu kalbėjosi, kaip atrodo žvaigždės virš dykumos, supančios Gadamesą, koks jausmas kopti į smėlio kopas ir čiuožinėti nuo kalniuko ir ką reiškia visą naktį budėti prie ežero Suomijoje, kol patekėjusi saulė nušviečia vasaros dangų ir ima brėkšti, o virš ežero ima pleventi migla. Kai galiausiai baigė pokalbį ir nuėjo miegoti, jau buvo rytas. Saulės spinduliai prasibrovė į kambarį net ir pro rūpestingai užtrauktas tamsias užuolaidas. Paprastai nuo šviesos jam įskausdavo akis, tačiau šįkart išmiegojo giliu miegu iki pat pavakarių, o pabudęs pirmąkart po ilgo laiko atidarė langus, nusimaudė duše ir išėjo laukan.

Tą dieną jis vaikščiojo po miestą, lyg būtų užsienyje, aplankė parkus ir pakrantes, sustojęs lesino antis ir stebėjo žmones, gėrė kavą iš vienkartinio puodelio ir pirko ledų kioske, kuriame vaikystėje ledus pirkdavo su mama, tėčiu ir sese, ten jis pirmą kartą dviračiu važiavo be pagalbinių ratukų. Į veidą pūtė pavasario vėjas ir jis manė važiuojąs greitai ir toli, manė, kad paliks šeimą už nugaros ir savo mažu dviratuku nurūks nepažintų kraštų link. Kažkodėl guodė, kad kioskas vis dar stovėjo ten pat, po stogeliu, – tos pačios metalinės kėdės kaip vaikystėje, kiosko gale – sūrių saldymedžio gaminių lentyna.

Jis vaikščiojo po miestą iki pat saulėlydžio ir vaizdavosi esąs iš kosmoso nusileidusi būtybė, kuri tik pasiskolino žmogaus kūną ir su svetimšalio smalsumu stebėjo liūdnus, laimingus, užsisvajojusius ir išsiblaškiusius gyventojus aplinkui, neturėdama nė menkiausio supratimo, ką reiškia žmogaus baimė ir liūdesys.

Kai vakare grįžo namo, Saharaflower jau laukė. Paprastai su naujaisiais draugais jie kalbėdavosi bendrame pokalbių lange, tačiau šįkart Saharaflower atsiuntė asmeninę žinutę.

„Vakar buvo smagu kalbėtis“, – parašė mergaitė.

„Ir man“, – atsakė jis.

„Apėmė jausmas, kad tu supranti šiek tiek daugiau nei kiti.“

„Tas pats ir čia.“

Jam prakaitavo pirštai. Nors Saharaflower tebuvo nuotrauka ekrane, jam atrodė, kad dar niekada nebuvo taip suartėjęs su jokia kita mergaite. Visos su mergaitėmis susijusios patirtys buvo gąsdinančios ir žeminančios. Po jų jis ėmė taip neapkęsti savo kūno, kad juodžiausiomis valandėlėmis norėdavo nusižudyti, šviesesnėmis – palikti kūną ir savo protą perkelti į kompiuterį. Jis buvo įsitikinęs, kad niekas niekada negeis jo prisilietimo, niekas jo nebučiuos, niekas nepaims jo už rankos ir nenuves ten, kur galima ramiai nurengti kitą. Jis buvo tikras, kad niekada nepabus nuogas šalia kitos nuogos būtybės, niekad neužmigs kitai nugarai glaudžiantis prie jo krūtinės. Jis buvo tikras, kad niekada neišgirs kito sakant „aš tave myliu“ ir kad pats niekam taip nesakys.

Saharaflower šypsena buvo saulėta, žvilgsnis atviras, į jos žodžius buvo lengva atsakyti. Mergaitė atsiuntė nuotraukų su dykuma, banguojančia it jūra, ir kalkėmis nudažytais baltais Gadameso senamiesčio namais, kurių stogais senovėje galėjo vaikščioti tik moterys.

„Visuomet atsiranda kas nors, kas ima aiškinti, ką mergaitėms galima ir ko negalima daryti, – rašė Saharaflower. – Tačiau kai įgyvendinsiu tai, ką planuoju, jie pagaliau nutils visam laikui.“

Mergaitės žodžiuose buvo kažkas stimuliuojamai grėsmingo.

„Ką sugalvojai?“ – paklausė jis. Pilvo apačioje buvo justi muselės zvimbimas.

„Ar moki saugoti paslaptis?“

„Nieko daugiau ir nesugebu.“

„Tu man patinki."

Pirštai ant klaviatūros sustojo. Kvėpavimas sustojo. Ant sienos ropojanti musė, vėjyje plastančios užuolaidos, tramvajus po langu – viskas valandėlę sustojo. Jis žiūrėjo į sujauktą lovą, dulkes kambario kampuose, blyškią savo rankų odą, kavos dėmę ant kelnių klešnės. Jis buvo gyvas ir nemiegojo, ir ta kerinti mergaitė sakė, jog jis jai patinkąs.

To užtenka, galvojo jis. Kad ir kas nutiktų, turėjau šią akimirką. Gyvenimas nepraėjo veltui.

Gerklę smaugė ašaros ir buvo sunku kvėpuoti; jam norėjosi parašyti mergaitei, ką jaučia, kokie viską praryjantys ir svarbūs jam yra šie žodžiai, tačiau suprato, kad taip negalima, kad tai visiškai jį apnuogintų, parodytų visa, kas jame liūdno ir apgailėtino, tad jis greitai atrašė:

„Ir tu man."

Saharaflower papasakojo apie savo šeimą. Jos tėvas žuvo kovodamas prieš buvusį šalies diktatorių, o brolis – pilietiniame kare, besitęsiančiame jau ištisos kartos gyvenimą.

„Kai atsikratėm K., žmonės čia laukė didelių pokyčių. Vienintelis dalykas, kurį gavom, – masinis chaosas."

„Dėl ko jis?"

„Dėl visko. Valdžios troškimo. Nevilties. Vandens. Niekas nebeprisimena."

„Vandens?"

„Sausra. Gruntiniai vandenys išpumpuoti."

„Blogai."

„Nieko keisto."

„Taigi."

„Ar galvoji tą patį, ką ir aš?"

„?"

„Kad viskas turi pasikeisti.“

„Žinoma. Ir kaip tai įvyks?“

„Žmones reikia pažadinti.“

„Kaip?“

„Ginklais.“

Musių zvimbimas jo pilve virto į arklio kanopų dundėjimą. Jis neturėjo omeny nieko itin konkretaus. Jo galvoje pleveno vaizdiniai, kuriuose juodu su Saharaflower susikabinę už rankų traukiniais keliauja po pasaulį, miega lauke prie ežero Suomijoje arba palapinėje Libijos dykvietėje, organizuoja protestus ir gyvena kaip bastūnai – gyvenimą, kuriame daug mylimasi ir kalbamasi, o tokie dalykai kaip buitis, šeima arba rūpesčiai dėl pajamų neegzistuoja. Tuose vaizdiniuose Saharaflower buvo ta mergina, apie kurią jis svajojo nuo pat vaikystės, mistinę būtybę primenanti sielos draugė, kuri nieko nereikalautų, tačiau jos artumas nulipdytų ir jam vietą pasaulyje – vietą, kur galėtum dairytis aplink, užuot paniškai spoksojęs į žiauriai svetimą ir netobulą save.

Vaikystėje ir paauglystėje šie vaizdiniai buvo jo prieglobstis. Per pertraukas, stovėdamas prie mokyklos sienos ir trokšdamas susilieti su gruoblėtų plytų paviršiumi, jis pasakodavo sau istorijas apie save ir nepažįstamą merginą nepažįstamuose kraštuose, apie švelniaodę šviesos būtybę, kuri paimdavo jį už rankos ir vesdavo tolyn nuo kitų žvilgsnių. Kai augant jo kūnas tapo nerangus ir ėmė atsiduoti vaistais, o ateitis iš slegiamai beribio kosmoso pavirto į slegiamai uždarą erdvę, pasakojimo galia dingo. Tebuvo viena realybė, pasaulis be džiaugsmo, kuriame jis vilkosi sunkiais pašaliečio žingsniais, be menkiausio susidomėjimo gyvenimu, kurį reikėjo arba išdrįsti nutraukti pačiam, arba nugyventi iki galo.

Dabar šviesus Saharaflower žvilgsnis ir griežti žodžiai su tokia jėga priminė jam apie galimybę rinktis kitą pasaulį, kad, rodės, ji tiesiog sugriebė jį laibomis, stipriomis rankomis ir stumte nustūmė nežinomybės link. Jis buvo pasirengęs bet kur paskui ją sekti, daryti viską, ko tik ji užsigeis.

„Papasakok daugiau, – parašė jis it plastančios liepsnos degančiais pirštų galais. – Noriu viską išgirsti!“

„Vakar dykvietėje mano pusbrolis rado du šimtus kūnų, – rašė mergina. – Jauni vyrai, moterys ir vaikai, keletas kūdikių prie mamų nugarų pritvirtintose nešyklėse. Jie taip ilgai buvo išgulėję saulėje, jog dvokė. Kai kurie buvo kone visiškai užpustyti smėlio.“

„Liūdna.“

„Tai nutinka nuolat. Dykvietėse arba jūroje randami šimtai kūnų. Anksčiau visi baisėjosi, bet dabar niekas nebeturi jėgų nervintis. Pakanka, kad patys išsikapstom. Ar jie ten atsiduria tarp naujienų?“

„Atsiduria europiečiai pabėgėliai.“

„O afrikiečiai?“

„Kartais. Jeigu kas nors išskirtinio, daug vaikų ar panašiai.“

„Tai aišku. Spėk, ką čia visi mano?“

„Na?“

„Tą patį, ką ir ten.“

„Tai yra?..“

„Kad afrikiečiai niekam nerūpi. Kad jie – atsilikę kvailiai, tesugebantys daugintis.“

„Juk jūs patys afrikiečiai.“

„Jeigu tą pasakytum čia, tau perrėžtų gerklę.“

„Ne pats blogiausias variantas.“

„Ten niekas nešurmuliuoja?“

„Nelygu ką įskaičiuosi. Graikijoj ir Ispanijoj įprastinis triukšmas. Čia retkarčiais nutinka mažmožių – nacių ir anarchistų susistumdymų, kokių nors susišaudymų."

„O tie, kurie nedalyvauja, ir toliau kapanojasi, lyg nieko nebūtų įvykę?"

„Aha."

„Gal kartais surengiamas koks nors protestas arba nevyriausybinės organizacijos kampanija?"

„Arba performansas. Neseniai vyko gatvės teatro pasirodymas aplinkosaugos tema."

„Gatvės teatro?"

„Grupelė aktorių vaikščiojo po Helsinkio centrą vaidindami afrikiečius, pabėgusius nuo sausros."

„Ir visi žmonės suprato, kad tai tikrai siaubingas dalykas ir kad kažką iš tikrųjų reikia daryti?"

„Be abejo. Žinoma, kartais būna bandymų ko nors griebtis. Kartais užimami oro uostai ir anglies jėgainės. Nušovė porą politikų. Ir neseniai buvo nužudytas vienas naftos kompanijos vadovas."

„Ar tai veikia?"

„Ne. Žmonės visą dėmesį sutelkia į gedulą. Ir ima sapalioti apie laisvę, pasipriešinimą terorizmui ir apie tai, kad mūsų neįveiks. Panašų šūdą."

„Ar būtum pasirengęs didesniems darbams?"

Būčiau, norėjo pasakyti jis. Būčiau pasirengęs susprogdinti visą pasaulį, jeigu tik tu paprašytum. Bet žinojo, kad negalima pernelyg skubėti. To jis išmoko iš berniukų, kuriems pavykdavo suartėti su mergaitėmis. Negalima būti nekantriam. Reikia išlikti šaltam.

„Priklauso nuo tikslų. Kaip vakar sakiau, prievarta – stipriausia politinė priemonė. Ją galima naudoti tik tuo atveju, jeigu ji padės pasiekti tikslus. Tikslai turi būti pateisinami, o prievarta turi būti vienintelis arba bent jau efektyviausias būdas jiems pasiekti. Žinoma, mėginimas išsiaiškinti, kas yra pateisinama, – diskusija be pabaigos. Taigi galiausiai sprendžia pats prievartos sukėlėjas."

„Taip ir maniau, kad suprasi."

Juodu visą naktį svarstė prievartos galimybes. Ką būtų galima laimėti nužudant kuo daugiau ir kuo turtingesnių žmonių? Apie tai juodu diskutavo teoriškai ir intelektualiai, tarsi kalbėdami apie politiką arba ekonomiką. Vis vien rašant jį mušė prakaitas. Jis bandė įsivaizduoti, koks jausmas būtų laikyti rankoje ginklą, koks jausmas būtų matyti gatvėje griūvantį ir mirštantį žmogų, koks jausmas būtų daryti šitai. Koks jausmas būtų daryti tai drauge su nepažįstama ir kartu stulbinamai pažįstama mergina, koks jausmas būtų vienam ruoštis tai lemtingai akimirkai ir žinoti, kad tuo pat metu kitoje pasaulio pusėje ji ruošiasi savajai. Koks jausmas būtų turėti tokį ryšį su kitu žmogumi.

Nakties tamsa už lango darėsi vis tirštesnė. Užuolaidos buvo neužtrauktos, ir dabar lange jis matė savo atspindį, prislėgtą laikyseną ir kūną, kuris galėtų būti gražus, jei ne išbalusi kaip numirėlio oda – pasekmė nesuskaičiuojamą daugybę kartų keistų vaistų ir šitiekos metų, per kuriuos jis tūnojo kambaryje, savo guolyje, ir nenorėjo išlįsti. Jis užtraukė užuolaidas ir suslėpė visus atspindį kuriančius paviršius; klaikiai yrančiam kūnui nevalia pasirodyti – net sau pačiam.

„Nepritariu idėjai, kad žudymas būtų koks nors *statement*. Privalom turėti konkretų tikslą."

„Žmonijos retinimas."

„?..“

„Privalom nužudyti tiek žmonių, kad tai būtų pastebima ir jaučiama. Šitai nebegali tęstis taip, kaip buvo iki šiol.“

„Kaip?“

„Surinksim pakankamai žmonių. Tai turi įvykti skirtingose pasaulio vietose vienu metu. Tai privalo būti lyg koks... globalus genocidas. Turim pradėti judėjimą, kuris tęstųsi ir po mūsų. Tikslas – retinti žmoniją tol, kol žmogus išmoks darniai sugyventi su gamta.“

39

Dabar jis mažas berniukas, norintis susirangyti kieno nors glėbyje. Jo rankos tarsi surakintos gniaužia automato buožę, nuo šalčio gelia kaulus, iš alkio – pilvą, jis taip nori valgyti, kad skauda, – ko nors, kas sušildytų burną ir pripildytų pilvą, ko nors, ko skonis būtų įprastas.

– Gal ko norėtum? – klausia apačioje automobilyje sėdintis policininkas ištreniruotu ramiu balsu.

– Ar galėčiau gauti maisto?

– Maisto?

– Baisiai noriu valgyti.

– Jeigu nuleisi ginklą.

Jis vėl padeda šautuvą į šalį. Palengvėjimas. Atsakomybė tenka nebe jam. Jis ranka paremia galvą, ji sunkesnė nei kada nors anksčiau, sunkus visas kūnas, jis – permirkęs maišas, jo neįmanoma pakelti.

– Gerai. Nesijaudink, – sako vyras apačioje, ir jo balsas toks kasdieniškas ir šiltas, kad jau dabar norėtųsi nusiropšti žemėn, nuleisti ginklą ir atsisėsti į šiltą automobilį šalia draugiškojo policininko, dairytis po ištuštėjusį miestą ir kalbėtis apie visokiausius dalykus, tarsi laikas būtų neišsemiamas ir niekas dėl nieko nesijaudintų.

– Ko norėtum?

– Bet ko, kas be mėsos.

– Tu – vegetaras?

– Taip.

– Kodėl?

– Man nepriimtina, kad gyvūnai nužeminami iki produktų.

– Gerbi gyvūnus?

– Nieko aš *negerbiu*.

– Kas tada?

– Gyvūnai patys savaime yra vertingi. Jų vertė nepriklauso nuo to, ką aš arba tu apie juos manome. Gyvūnai yra gyvos, jaučiančios būtybės. Nenormalu, kad iš protingos gyvos būtybės padaromas koks nors plonai pjaustytas kumpis.

– O kaip žmonės?

– Bandai būti gudrus?

– O taip atrodo?

– Nori pasakyti, kaip galima manyti, kad gyvūnai yra vertingi, o žmonės ne. Arba, jeigu žmonės turi vertę, kaip galiu čia sėdėti ir į juos šaudyti.

– Taip, ko gero, tai ir turėjau omeny. Ar gali pasakyti, ką pats manai?

– Manau, kad visi gyvi padarai vertingi, tačiau šiuo metu ekonominę ir kultūrinę padėtį valdantis turtingųjų elitas savo veiksmais verčia abejoti jų verte.

– Papasakok daugiau.

– Kaip individo laisvė nesuteikia teisės riboti kitų individų laisvės, lygiai taip pat vienų būtybių vertingumas nesuteikia teisės nuvertinti kitų būtybių.

– Turi galvoje žmones, nuvertinančius gyvūnus?

– Ne tik. Turiu galvoje visus tuos būdus, kuriais turtingieji visame pasaulyje ne tik iš gyvūnų, bet ir iš vargingesnių žmonių, ir iš visos kūrinijos atima galimybę oriai gyventi.

– Kaip jie – tai yra turbūt mes – tą darome?

– Jau pora kartų praktikuoja gyvenimo būdą, pagal kurį normalu ne tik laikyti gyvūnus produktais, bet ir sunaudoti tiek daug gamtos išteklių, kad tai visame pasaulyje riboja kitų žmonių galimybes. Jau nekalbu apie ateinančių kartų galimybę iš viso čia išlikti.

– Atnešė vegetarišką picą, – sako policininkas. – Gal pratęsim, kai šiek tiek pasistiprinsi?

– Tinka. Ačiū.

– Ar ateisi valgyti pas mus?

Jis norėtų atsakyti „taip“. Jis norėtų viską mesti, palikti ginklą ant stogo ir nusileisti į apačią, žiūrėti į miestą pro policijos automobilio langą ir tikėtis, kad pasaulis visam laikui sustos už aplyto stiklo.

– Negaliu... – pradeda jis ir kone mato Saharaflower, stovinčią siaurame senamiesčio skersgatvyje ant baltai kalkinto namo stogo, nuo kurio gali nukristi ne ten žengęs žingsnį, ant kurio prieš daugybę dešimtmečių vaikščiojo vien moterys. Jis mato ją, šaltakraują ir savimi pasitikinčią, ji prisidengusi galvą šaliu, akis – deimantais puoštais akiniais nuo saulės, jis mato daug pilietinių karų atlaikiusį Rusijoje gamintą automatą ir iš autobuso lipančius italų turistus jos taikiklyje.

– Ar galit atgabenti čia?

40

Ava

– Mieloji, ar tau viskas gerai?

Sėdžiu ant laiptelių atrėmusi galvą į kelius, rankomis apsivijusi kojas. Žeraras pasilenkia prie manęs. Jam iš burnos sklinda alaus ir marihuanos kvapas, balse girdėti kibirkštėlė vakaro, kupino audringų pokalbių ir niūrių, vien tomis pačiomis sąlygomis gyvenantiems žmonėms suprantamų juokelių. Žerarui už nugaros vis dar kunkuliuoja šnekos.

– Ar ateisi į pratęsimą, Že? – kažkur tamsoje klausia Ėvos balsas.

– Eik, – sušnabždu vis dar prispaudusi galvą prie kelių. – Kad tik jie dingtų iš akių!

Žeraras paglosto man ranką. Jo delnai šilti ir sausi.

– Ką sakei?

– Eikit iš čia. Būk geras, palik mane vieną.

– Aš liksiu čia, – sako Žeraras kiek tolėliau stovintiems žmonėms. – Ačiū už kompaniją, šaunus buvo vakaras.

– Ar Avai kažkas negerai? – klausia Ėva.

– Tiesiog prastai jaučiasi.

– Juk niekas iš jos pažįstamų...

– Ne.

– Ar galiu kuo nors padėti?

– Labanakt.

Kitų žingsniams nutolus, Žeraras tvirtais mostais paglosto man sprandą ir nugarą.

– Eik ir tu, – sušnabždu. – Būk geras, eik.

Žeraras toliau mane glosto, tarsi nieko nebūtų girdėjęs. Jis atsisėda už manęs ant laiptelių ir taip stipriai suima į glėbį, kaip anksčiau nėra daręs.

Žeraras paima mane už rankos, trūkteli viršun, nusiveda į vidų ir uždega šviesas, spusteli man pečius, kad atsisėsčiau ant lovos, paima telefoną ir ima skaityti naujienas ir Aslako žinutę, kuri matyti šalia. Jis prieina ir nieko neklausinėja, laiko prie savęs ir glosto dar tvirčiau ir ryžtingiau nei pirma. Suspaudžiu jam riešą. Pagaliau vėl imu kvėpuoti, oras pro nosį cirkuliuoja į diafragmą ir iš jos, plaučiai, pilvas, viskas viduje prisipildo deguonies, lengvėja ir grįžta į vietas. Skruostais rieda šiltos ašaros. Palengva glostau Žerarui plaštaką.

– Palik mane vieną, – sakau vėl.

– Nepaliksiu.

41

Laura

– Jis buvo, tiksliau, yra mano mėgstamiausias filosofas.

– Nyčė?

– Ne. Seras. Tas, kurį jis... kurį Aslakas mini įraše.

Policininkai sėdi priešais mane. Žaizdos ant delnų degte dega, apvynioju jas naujais, vėsiais rankšluosčiais ir grįžtu prie stalo. Nenoriu, kad kas nors pasikeistų. Tol, kol čia yra policininkai, kol ant stalo veikia diktofonas, kol jų tamsiai mėlynos uniformos visą kambarį nudažo tamsesne spalva, aš ištversiu.

– Ką žinote apie sūnaus ideologiją?

Valandėlę prispaudžiu rankas prie veido. Drėgni rankšluosčiai vėsina akis ir kaktą. Per mano paskaitas Aslako žvilgsnis visuomet būdavo rimtas, jis sėdėdavo atsipalaidavęs labiau nei kiti, tarsi trumpai būtų pasijutęs esąs tarp savų. Jis leidosi su manimi į žygį miške, ir mudu miegojome palapinėje, o vakarais stebėdavome žvaigždes. Miške drauge ilgai tylėdavome, tai buvo paprasta ir lengva tyla, ir vienodu tempu žygiavome greta kits kito.

– Vienu metu, dar besimokydamas mokykloje, jis labai domėjosi mano veikla.

– Tai yra?..

– Dirbu aplinkos apsaugos organizacijoje. Mano specializacija – klimato kaitos politika.

Policininkai greitai susižvalgo.

– Tai, apie ką jis kalba įraše... Ar tos idėjos ir jums žinomos?

Pilvo apačioje tirpsta ledai.

– Aš niekada netikėjau, kad prievarta galima ką nors pasiekti.

Balsas lūžinėja. Žinoma. Aš kalta. Nuo pat dabar iki gyvenimo pabaigos kiekvieną akimirką kaltinsiu save dėl to, ką šiuo metu daro mano vaikas.

– Visuomet smerkiau prievartą ir smurtą. To norėjau išmokyti ir vaikus. Kad niekada, jokiomis aplinkybėmis negalima griebtis prievartos.

Beveik prieš dvidešimt metų vyras Norvegijos saloje išžudė dešimtis jaunuolių, kurie buvo susirinkę diskutuoti politiniais klausimais.

„Tai buvo politinis, racionalus poelgis. Be jokios abejonės. Tai buvo netikėta, tačiau gal vis dėlto ir ne visai netikėta“, – vėliau sakė žudiko motina. Vyriškio biografiją perskaičiau vos jai pasirodžius ir taip pakrikau, kad su niekuo negalėjau tuo pasidalyti. Galvojau apie jo motiną – tuo metu jau nuo vėžio mirusią moterį, vargingiausiuose namuose užaugusią mergaitę, bėgdavusią nuo brolio smūgių ir sergančios, jos nekenčiančios motinos. Sapnavau sapną, kuriame šaulio motinos veidas virsta mano veidu, jos motina – manąja, sekančia paskui ir keliančia ranką. Kartais rengdamasi į darbą, apsišarvavusi tvarkingais drabužiais ir tvirtais žodžiais, galvodavau apie to vyro motiną, apie moterį rūpestingai sudėta šukuosena, dėvėjusią sau per brangius drabužius, kuri beviltiškai stengėsi išmokti elgtis taip, tarsi būtų viena iš daugelio.

Policininkė gurkšteli vandens. Ji nuryja ir galiu veik jausti vėsų vandenį jos gerklėje ir skrandyje, didėjantį susierzinimą

profesionalia, bereikšme mina laukiant, kol aš kalbėsiu toliau; veik matau jai į galvą lendančius su situacija nesusijusius vaizdus – našlaites sode, pakrantėje kūrenamos pirties kvapą, vikrius atsitiktinio meilužio pirštus.

Nuo pat vaikystės kovojau, stengdamasi būti viena iš minios. Grūmiausi, kad tapčiau tokia kaip visi, – galinti įnešti savo indėlį, galinti stebėti iš šono, kai atsitinka kas nors bloga, gedėti drauge su kitais, būti naudinga ir padėti kitiems. O tada eiti namo, galiausiai visada grįžti namo ir nerūpestingu miegu užmigti greta mylinčio žmogaus. Buvau nusprendusi būti tokia kaip visi. Buvau nusprendusi nusipurtyti nuo savęs mamos šešėlį. Buvau nusprendusi būti paprasta moteris. Jaunystėje nekenčiau žodžio „paprastas“, tačiau tapusi nėščia suvokiau jo jėgą. Kai poliklinikoje skundžiausi skausmais ir slaugė pasakė, kad viskas vyksta kaip paprastai, norėjau ją apkabinti. Iki sulaukdami vaiko, visi norime būti ypatingi, nuostabūs ir gyventi nepaprastą, nuostabų gyvenimą, tačiau kai tampame tėvais, niekas nesuteikia tokio palengvėjimo kaip paprastumas.

Aš grūmiausi, kad būčiau paprasta mama. Kad mes būtume paprasta šeima, o mano vaikai – paprasti vaikai. Tokiems leidžiama įkvėpti oro, leidžiama įsilieti į minią, leidžiama ramiai šypsotis vaikų žaidimų aikštelėje ir tėvų susirinkimuose, leidžiama manyti, kad jo vaikui gerai sekasi darželyje ir mokykloje, kad mokslo metų pabaigoje jis gaus pažymėjimą, susiras draugų, turės pomėgių ir svajonių, kurios gali išsipildyti. Norėjau būti mama, kuriai leidžiama tikėti, kad užaugęs vaikas ateis pas ją pietų ir gyvens dar ilgai po to, kai jos jau nebebus.

Dabar neverkiu, nes tai būtų nepagrįsta. Verkti dera žmonėms, kuriuos netikėtai užklumpa neteisybė. Žmonėms, kurių gyvenimą iš vėžių išmuša liga arba nelaimė, kurie turi ką nors,

ką galima atimti. Ašaros – tai privilegija žmonių, kurie mano sulauksią kažko geresnio. Aš neverkiu, nes jaučiu, kad tai – mano dalis. Tai, ką būtent šią akimirką daro mano vaikas, yra grynas ir negailestingas mano atvaizdas. Jo poelgis apnuogina tą tamsą, kurią bandžiau nuslėpti.

42

Jis sėdi ant stogo užsimerkęs, sukryžiavęs kojas ir iškėlęs rankas, tarsi medituotų. Pica šalia jo atšalusi, o dėžė – permirkusi, sūris įsigėręs į kartoną. Policininkas apačioje tyli, kažkur aukštai į jį vis dar taikosi snaiperis, visi laukia, ką jis darys. Jis galvoja apie miestus, kuriuose nesilankė, apie stogus, kuriais galbūt niekas iki tol nevaikščiojo, įkaitusius ir vėsius, sausus ir drėgnus – įvairiuose pasaulio kampeliuose namus saugančius stogus, ant kurių kažkas dabar užsiropštė su ginklu. Jis galvoja apie mergaitę, su kuria visa tai suplanavo, kaip ši dabar jį niekintų.

Taisyklė – jie turi išlikti gyvi. Iki bus suimti, jie visi nušaus tiek žmonių, kiek sugebės, ir jeigu jų nenušaus policija, jie patys nenusižudys. Kaltinimus išklausys išdidžiai ir tvirtai, teisme papasakos, kodėl būtent taip pasielgė, ir išnaudos kiekvieną progą pakviesti kitus prisidėti. Jie niekino kankinius ir nė vienam iš jų nebuvo leista bandyti tokiam tapti. Jie – tai politiniai aktyvistai, pasirengę visų akivaizdoje ginti savo tikslus ir priemones; jie supranta savo poelgio padarinius ir turi būti pasirengę sutikti juos šviesiomis akimis. Taisyklė skelbė, kad nieku gyvu, jokiomis aplinkybėmis jie neturi nusižudyti.

„Nieko nėra kvailiau kaip savižudybė“, – parašė Saharaflower jo žinučių langelyje.

„Taigi. Niekas iš tų juokdarių iš tiesų nė nenori mirti. Jie tetrokšta, kad kas nors juos pastebėtų“, – atsakė jis ir išjungė kitą pokalbį, kuriame tuo pat metu dalyvavo ir jau daug metų diskutavo apie savižudybės būdus.

„Būtent dėmesio troškimas daro žmones silpnus, – toliau tęsė Saharaflower. – Nė vienas, priklausomas nuo dėmesio, gaunamo iš kitų, nesugeba aiškiai mąstyti.“

Vaikystėje jis mėgo piešti. Jis galėdavo daugybę valandų tyliai sėdėti, priešais pasidėjęs popieriaus ir pieštukų, toks susikaupęs, kad tarpais pamiršdavo kvėpuoti, ir kai galiausiai iškvėpdavo ilgai viduje laikytą orą, mama pasilenkdavo prie jo, paglostydavo galvą ir susirūpinusiu balsu klausdavo, ar jam viskas gerai.

Tada viskas buvo gerai. Jis piešdavo pasaulį, kurį nuo pat pradžių sukurdavo pats. Tai buvo superžemė kitoje Saulės sistemoje, joje gyveno dykumų lapes primenančios būtybės didelėmis akimis ir draugiškais žvilgsniais. Toje žemėje niekas nekalbėjo, bet visi skaitė kitų mintis. Augalai, gyvūnai ir dykumų lapės – būtybės, kurios buvo pusiau žmonės, pusiau gyvūnai ir ateiviai – tarpusavy bendraudavo vos pastebimais gestais, vienas kitą suprasdami be žodžių, gerbdami vienas kito minčių srautus. Tai buvo bendros tylos pasaulis, kuriame visiems užteko vietos gyventi laisvai, visi ramiai galėjo būti būtent tokie, kokie buvo.

Vakarais, laukdamas, kol užmigs, jis pasakodavo sau istorijas apie tą pasaulį. O paskui ir darželio, vėliau – mokyklos kieme, iš šalies stebėdamas kitų žaidimus ir nemokėdamas prie jų prisidėti, jis įsivaizduodavo, kad aplink esančios karstyklės – tai vijokliniai augalai, gebantys mąstyti, o pro jų tarpus dirsčioja tylios dykumų lapės. Jis įsivaizdavo, kad turi dideles ausis, akis ir uodegą, kad galėtų ją ištiesti ir iškelti rankas, ir skristi link kitos

Saulės sistemos ir nepažįstamos planetos, tarp kurios gyventojų jis jaustųsi esąs namie.

„Visų būtybių gyvybė yra neišmatuojamai vertinga." Taip jis rašė dienoraštyje tą vakarą, kai pas močiutę atsisakė valgyti pyragėlius su mėsa. Močiutė liepė jam tol sėdėti prie stalo, kol lėkštė bus tuščia; jis klausėsi, kaip Ava sukinėjasi po butą su fėjos sparneliais ant nugaros, ir žiūrėjo į rudo padažo paviršiuje stingstančią plutelę, kol galiausiai mama atėjo jų pasiimti.

– Aš nenoriu valgyti gyvūnų, – paaiškino jis mamai, o šalia močiutė žiūrėjo suraukusi kaktą. Mama padėjo jam užsisegti striukę, pašiaušė plaukus ir tarė:

– Būtų geriau, jeigu niekas nenorėtų.

Jis verkė žiūrėdamas per televizorių žinias apie Irako vaikus, kurių kūnelius laidojo masinėje kapavietėje, ir nuo Ebolos viruso mirusius vaikus iš Liberijos, kurių kūnus dengė paklodėmis.

– Ką aš galiu padaryti? – klausė jis mamos ir tėčio.

Jie drauge su juo paaukojo pinigų Raudonajam Kryžiui ir Bažnyčios pagalbos užsienio šalims fondui ir patarė pasirinkti specialybę, su kuria galėtų keisti pasaulį.

Kurį laiką jis svajojo studijuoti mediciną ir išvykti padėti vaikams, kurių kojytės buvo laibos kaip tulpių koteliai. Jis svajojo apie gyvenimą, kurį dabar gyveno jo sesuo, – padėti nepažįstamiems žmonėms toli nuo namų. Jis galvojo, kad jeigu tik gana ilgai lauks, kažkas turės pasikeisti. Jis išmoks būti atsipalaidavęs kitų draugijoje, dalyvauti pokalbyje ir kartais pasakyti kokį juokelį. Jis įstos į universitetą ir susiras draugų, nors jų nerado mokykloje. Ir sutiks draugiškai besišypsančią merginą, kuriai jis patiks. Vieną gražią dieną jis turės šeimą ir vaikų, o jei jie susapnuos košmarą, jis glostys juos tol, kol šie vėl užmigs, ir sakys, kad visai nėra ko bijoti.

Pamažu tas nuovargis, kurį jis jausdavo kaskart pabudęs ryte, tapo toks nepakeliamas, kad visas gyvenimas pavirto į tirštai pilką, senu maistu dvokiantį skudurą. Svajonės, kurių jis turėjo, tapo kažkieno kito svajonėmis – kažkieno, kas pajėgė rytais atsikelti iš lovos ir mokyklos kieme prisidėdavo prie kitų berniukų draugijos.

– Visų būtybių gyvybė yra neišmatuojamai vertinga.

Balsas šviesus, laibas ir rimtas, raidė „r" šiek tiek šlubuoja. Jį gali aiškiai girdėti, nors ant stogo daugiau nieko nėra. Tai vaiko balsas, mažo ir rimto berniuko. Vaiko, kuris tiki, kad viskas gali pasikeisti į geresnę pusę.

V

Nes meilė daro vienišą,
vienišesnį nei mirtis.

EEVA-LIISA MANNER
Jei liūdesys išsmilktų

43

Miestai

Sausa ir karšta. Vėsu ir sausa, lietinga ir šilta, ūkanota, teršalų debesyje paskendę stogai. Visiškai giedra. Pavasaris Afrikoje ir ruduo Europoje.

Kinija, didžiausia iš visų, Jungtinės Valstijos, kurios bijo, Indija, iš kurios turtų nieko nenubyra gimusiems netinkamoje vietoje. Europa, kuri vis dar laukia, kad galėtų prisidėti.

Automobilių žibintų akinamos gatvės ir tos, kuriomis tapena tik benamiai šunys ir išbalusi kaip paklodė moteris išneša vakarykštės dienos šiukšles. Bažnyčios ir minaretai, blusų turgūs ir klubai, gatvės maistas, dviračiai su priekabomis ir rikšos, tempiamos vyrų tvirtais pečiais ir tvirtais žvilgsniais. Šeima, kuri kraustosi mopedu, – tėtis, mama, du vaikai ir čiužinys. Tarp motociklų – asilų tempiamas vežimas, jo viduje – motina ir trys kanistrai vandens; automobiliai be stogų, sportiniai automobiliai, šeimyniniai universalai ir mažoms gatvėms per dideli automobiliai veidrodiniais stiklais.

Būstai, sukalti iš skardos lakštų, ir namai su lygia pievele ir sodu, apsodintu rūpestingai parinktomis gėlėmis, – namai, kuriuose niekas nedrįsta atverti durų netikėtai į svečius užsukusiems draugams. Aukšti namai ir žemi, keturių eismo juostų greitkeliai ir skersgatviai, kuriems niekas nesuteikė pavadinimų. Valstybinės

mokyklos ir privačios mokyklos, Šteinerio mokyklos, feministinės mokyklos, muzikos mokyklos ir miškininkystės mokyklos, maži vaikai ant pačių pasigamintų kilimų, ant kurių sėdima, kai seka pasaką, ir vaikai, kurių niekas nelaukia namie. Paplūdimio vieta, kur greta nusidriekę pėdsakai pasibaigia minkštoje duobėje, o joje – iškritęs plaukų smeigtukas; miegmaišiai gatvių nišose, o iš jų kyšo veidai, kurie galėtų būti vaikų, šalimais šuva – ištikimas žvilgsnis ir vietomis nuplikęs kailis, prie savininko rankos besiglaudžiantis snukelis.

Organiniai ir veganų vėlyvieji pusryčiai, Korėjos, Čilės ir Madagaskaro virtuvių vėlyvieji pusryčiai, baro kieme aitvarus laidantys vaikai ir japonai vyrai, kurie pabudę palapinėse apsivelka ką tik išlygintą kostiumą. Miestai, kurių gatvėmis galima saugiai vaikštinėti visą naktį, ir miestai, kurių dailiai sutvarkytomis gatvelėmis slampinėja vien vagys. Tiltai, po kuriais miegama, ir tiltai, po kuriais galima sustoti pasibučiuoti. Klubai, duris uždarantys patekėjus saulei, ir klubai, kurie tuo metu atsidaro. Koncertų salės ir kontrabosininkas gatvėje, džiazas, rokas, naujas ir senas pankrokas, vieniša moteris, atliekanti ariją prie stoties durų, ir paštininko švilpaujama „What a Wonderful World“.

Mergaitė laibu kaklu, kuri išgirsta būsianti ištekinta, tad pabėga į naktį ir puola po traukiniu, kol tėvas su broliu nespėjo jos išmesti iš namų. Moteris, kuri besidaužančia širdimi supakuoja savo ir vaikų drabužius į sportinį krepšį, pamiršta dukros futbolo batelius ir sugrįžta jų pasiimti, tačiau laiptinėje susitinka vyrą ir daugiau nebepasirodo. Vyras, ant kurio kairės rankos bevardžio likęs žiedo įspaudas ir kuris įlipo į traukinį dar gerokai prieš šiam pajudant, ir moteris, sėdinti priešais vyrą ir prašanti

jo paskolinti rašiklį. Senyva moteris, kuri gatvėje prasilenkia su jaunystėje mylėtu vyru, žiūri į žuvėdras, knabinėjančias keptas bulvytes, o tada nusprendžia apsigręžti ir bėgti, kad nustvertų vyrą, nors širdis ir nebevalioja. Moteris ir vyras, vyras ir moteris. Vyras ir vyras, moteris ir moteris, dalykai, apie kuriuos nekalbama, ir tie, kuriais dalijamasi, dalykai, apie kuriuos galima bandyti rašyti, ir tie, kuriuos tik kažkaip nujaučiame, vaizdiniai, kuriuos prisimena tik vienas iš poros, ir bendros akimirkos, kurios kiekvienam palieka vis kitokį pėdsaką.

Miestai, į kuriuos visi nori nukeliauti, ir tie, į kuriuos išvykęs nė vienas nebegrįžta. Statybvietės ir apleisti pastatai, buvę beviltiški, o dabar jaukūs tapę rajonai, ir gatvės, kuriose sklando sprogimų sukeltos dulkės.

Visuose miestuose tarp laimingų ir nelaimingų, vienišų ir draugų apsuptų žmonių yra tasai, kuris būtent šią akimirką yra absoliučiai vienas ir kartu vis tiek susijęs su kitais. Juodai apsirengę vaikinai ir merginos, gražūs ir bjaurūs, populiarūs ir vieniši, išspirti iš mokyklos ir geriausi klasės moksleiviai, visi jauni ir tokie įsiutę, kad nuo to viskas aplinkui aptemsta. Kai kurie nusipirko ginklą už savo pinigus, o kai kurie pasiėmė iš tėvų spintos, – raktą buvo nesunku surasti. Vieni jų buvo nusprendę mirti, kiti – gyventi. Vieni nori atkeršyti žmonėms, kurie, jų nuomone, blogai su jais elgėsi, kiti nori atkeršyti žmonėms tiesiog šiaip sau, yra tokių, kurie nori išeiti įspūdingai ir patekti į žinias, kiti nori, kad buvusi mergina amžiams juos atsimintų; kai kurie iš tikrųjų tiki, kad jų poelgis pakeis pasaulį. Kiekvienam iš jų prakaituoja delnai ir daužosi širdis. Kiekvienas iš jų dvejoja, ar sugebės.

Rio de Žaneire jaunutė mergina nusprendžia, kad nesugebės, paslepia ginklą ir iš gatvės prekybininko nusiperka spurgą.

Londone vaikinukas suvokia, kad nesugebės, paslepia ginklą ir puola ant metro bėgių.

Kituose miestuose pamažu ir abejodami, ištvermingai save įtikinėdami jie eina link vietos, kurią sutarė visi drauge. Jie pasislepia, užtaiso ginklą, nusitaiko ir ima šaudyti.

44

– Ar viskas gerai? – klausia policininkas telefonu. Šis vis dar įjungtas, policininko balsas – kaip seno dainininko, jis norėtų pasiduoti ir leisti tam balsui jį nuraminti – švelniam, šiltam skambesiui.

– Šioje situacijoje tai keistokas klausimas.

– Atrodo, kad laikaisi prastai.

– Aš? Na jau, juk priklausau elitui.

– Dar nepraradai humoro jausmo.

Jis norėtų dar ką nors pasakyti, tačiau taip smarkiai suremia pilvą, kad yra priverstas atsigulti vaisiaus poza. Stogas prie skruosto šaltas ir drėgnas, ausyse zvimbia, drabužiai permirksta kiaurai. Jis kvėpuoja pamažu, bet giliai, stengiasi numalšinti dieglį, kad balsas vėl normaliai skambėtų, kad galėtų aiškiai ir raiškiai pasakyti vieną sakinį. Jis be galo pavargęs ir apsunkęs, toks pavargęs, kad nė galūnės nepajėgtų pajudinti, tad užsimerkia ir galvoja apie dykumų lapes, kurias piešdavo vaikystėje, apie šalį kažkur toli, kurioje visų gyvenimas būtų vertingas, visiems užtektų vietos tylėti.

Kai vėl įstengia normaliai kvėpuoti, atsisėda, sugniaužia rankoje telefoną ir sako:

– Klausyk.

– Na?

– Buvo šaunu pasikalbėti.

– Man taip pat. Ką pasakysi, jeigu pratęstume apačioje?

– Būtų smagu.

– Paaiškinsiu, kaip galima nulipti...

– Nereikia.

– Kodėl?

– Būk geras ir perduok mano tėvams ir sesei vieną dalyką.

– Kodėl dabar apie juos pagalvojai?

– Ar pažadi?

– Pažadu.

– Pasakyk, kad tai, ką padariau, niekaip su jais nesusiję.

45

Laura

Policininkams išėjus paskambinu Avai. Priešingai nei įprastai, ji tuoj pat atsiliepia.

– Mama...

– Brangioji...

– Jau žinau.

Ilgai nieko nesakome. Atsiremiu į sieną, užsimerkiu ir klausausi dukros alsavimo kitoje pasaulio pusėje.

Kai Ava su Aslaku buvo maži, naktį dažnai pabusdavau apimta siaubo, kad vienam jų kažkas atsitiko. Nutipendavau į jų kambarį, uždegdavau naktines lemputes su fėjų ir lėktuvų paveiksliukais ir žiūrėdavau į silpnai apšviestus, lygutėlius miegančių vaikų veidus. Ilgai sėdėdavau ant grindų šalia jų lovų. Glostydavau skruostus, šiltus ir minkštus it rožės žiedlapiai, klausydavausi ritmingo alsavimo ir melsdavausi – aš, kuri niekada netikėjau į Dievą, – melsdavausi, kad jiems nenutiktų nieko blogo.

– Ar žmonės... ar yra žuvusiųjų?

– Dar nežinau.

– Kaip jis taip... kaip jis...

– Taigi, brangioji.

– Ar judu su tėčiu... ar jūs nujautėte?

– Nežinau. Dabar nuolat apie tai galvoju. Ar nujautėme?

– Vos išgirdusi, kad ten kažkas...

Avai užlūžta balsas.

– Mieloji?

– Jeigu yra žuvusiųjų, tai mūsų kaltė. Mes visi kažką nujautėme.

Atsiremiu į sieną. Mano ranka nulieta iš ledo, šalta ir nejudri.

– Brangioji. Tu dėl to nekalta. Tu nesi atsakinga už savo brolį. Aš ir tėtis... mudu kalti.

Lange atsispindintis veidas vienu metu yra mano ir kažkieno kito. Pirmą kartą kalbėdamasi su Ava jaučiuosi visiškai suaugusi, gebanti prisiimti atsakomybę.

– Mama, – Avos balsas šiltas. Ji būtų gera mama. Daug geresnė už mane. – Kas bus toliau?

– Nežinau.

– Ką judu su tėčiu veikiate?

– Ėrikas dar tik pakeliui namo.

– Ką tu veiki?

– Laukiu Ėriko. Kvėpuoju.

– Ar nori, kad atvažiuočiau?

Klausimas nustebina. Nuo tada, kai išsikraustė, Ava visada troško laikytis kuo toliau nuo mūsų. Ir dabar maniau, kad ji padės ragelį arba ims šaukti, jog daugiau niekada nenori mūsų matyti.

Pirmą kartą per daugybę metų atrodo, kad mes nebekovojam, kad esame toje pačioje pusėje, taip arti viena kitos, kaip tik mudviem įmanoma.

– Kaip pati norėtum?

– Ko gero, noriu likti čia. Dirbti darbus, dėl kurių esu sutarusi. Atrodo, kad... kad tai vienintelis dalykas... kurį dabar galiu daryti.

Ava stengiasi valdyti balsą. Kone matau, kaip ji sutelkia visas jėgas, kad išliktų tiesi, išlaikytų ramų veidą, kad kalbėtų apie tai kaip apie bet kurį kitą įvykį.

– Tada taip ir daryk.

Pasakau be jokio kartėlio. Avai jaučiamas pavydas pernelyg dažnai iškreipdavo mano žodžius ir pasakydavau visai ne tai, ką būčiau norėjusi; stengiausi būti mylinti mama, o galiausiai tapau nuolat kaltinančia, kartėlio kupina ir prislopintai agresyvia moterimi.

Dabar pavydo nebeliko. Jo vietą užėmė gėda, viso likusio gyvenimo didumo kaltė, kurią jausiu dėl kiekvieno savo pasirinkimo, kiekvienos bejėgystės ir abejonės akimirkos, dėl visko, kuo buvau būdama mama. Kaltė tokia milžiniška ir tiršta, kad pro ją sunku ką nors įžiūrėti. Tuo pat metu jaučiu ir trumpą palengvėjimą. Linkiu Avai gero taip nuoširdžiai, taip smarkiai, kad atrodo, jog metų metus buvus išnirusi kūno dalis pagaliau grįžo į savo vietą.

46

Grįždamas namo Ėrikas jau žino. Jis atidaro duris ir žengia į prieangį, iš kurio vos prieš valandėlę išėjo policininkai, aš prieinu ir mudu taip stipriai apsikabiname, kad skauda, abu drauge klestelime ant grindų, Ėrikas vis dar nenusivilkęs striukės, ant pečių ta pati nusidėvėjusi kuprinė, kaip ir per visas keliones, mano rankos apvyniotos drėgnais rankšluosčiais.

Ėrikas kelionėje nudegė veidą ir sprandą. Nuo jo kaklo lupasi ploni odos lopinėliai, priglaudžiu prie jo veidą ir užuodžiu smėlio ir mano įdėto kremo nuo saulės kvapą. Girdžiu plakant jo širdį, jaučiu, kaip tvinksi kaklo kraujagyslė. Esu dėkinga, kad jis susipranta nieko nesakyti. Kad nebando nieko klausinėti ir neverkia. Esu dėkinga už tai, kad jis čia. Kad po šitiekos metų jis yra čia ir mane laiko.

– Reikia ištrūkti laukan, – galiausiai tariu.

Ėrikas linkteli.

– Gal dar nevėlu, – tada pasakau, beveik pati tuo patikiu. – Gal dar galime ką nors padaryti.

Nekalbėdami apsirengiame: vilnoniai megztiniai, striukės nuo lietaus, šilti batai. Nuo lentynos pasiimu didžiulį vilnonį šaliką ir ketinu jį taip apsivynioti, kad prireikus uždengtų ir veidą. Šalikas – beveik dvidešimties metų senumo. Nusipirkau jį per

dviračių žygį salose, kai Ava su Aslaku buvo maži, užklojau juo vaikus ir juodu užmigo surėmę šalmus. Neapsivynioju jo. Įkišu į maišą ir nunešusi į konteinerį kieme stipriai užtrenkiu dangtį.

Gatvėje priešais namą Ėrikas paima mane už rankos. Paima taip pat kaip visada, didžiulis jo delnas sugniaužęs manąjį, šilta jo ranka prie manosios.

Nuo durų į kairę driekiasi kelias, kuriuo lydėjau Aslaką į mokyklą pirmąją dieną. Kelias, kuriuo vėliau jis eidavo su didžiule kuprine ant pečių, nepakeldamas akių nuo žemės. Atsigręžęs būtų galėjęs pamatyti mane – prieš išvažiuodama dviračiu į darbą, žiūrėdavau į jį, žiūrėdavau tol, kol jis pradings iš akių, tarsi mano akivaizdoje jam negalėtų nutikti nieko blogo.

Į dešinę suka kelias, kuriuo eidavome į žaidimų aikštelę ir ant uolos valgyti priešpiečių, – aš, Aslakas ir Ava, – tais vakarais, kai Ėrikas būdavo komandiruotėje ir aš norėdavau būti ypač gera mama. Į dėžutę įdėdavau blynų, mėlynių ir uogienės, į butelį įpildavau sulčių ir vesdavausi vaikus vakarieniauti lauke, mes žaisdavome piratus ir stebėdavome gyvūnų galvas primenančius debesis.

Tiesiai driekiasi kelias, kuriuo mudu su Aslaku dviračiais mynėme į paskaitą, jo platūs marškinėliai plevėsavo vėjyje ir aš vyliausi, kad ta akimirka bus nauja pradžia.

Jeigu paeisi šiuo keliu ir pasuksi į kairę, galiausiai atsidursi miesto centre priešais pastatą, ant kurio stogo dabar stovi Aslakas.

Negaliu žiūrėti į Ėriką. Negaliu klausti, ką jis galvoja. Gatvės ir uolos aplink mus pilnos Aslako paliktų pėdsakų. Nuo šios akimirkos taip bus visada. Vaikas, kuris tramvajuje pirštu rodo į pravažiuojančias mašinas. Tėvai restorane, besiginčijantys, kurio eilė keisti sauskelnes. Berniukų būrys autobuse pakeliui

į mokyklos ekskursiją, jų pokštai – ir vienas, kuris šypsosi per prievartą, norėdamas parodyti, kad ir jis su jais.

Nežinau, ar kada nors sugebėsime apie tai kalbėtis. Nežinau, ar sugebėsime būti kartu, pabusti toje pačioje lovoje, matyti skausmą kito veide. Bet žinau, kad gyvensime toliau. Gyvensime dėl Avos. Gyvensim, kad galėtume pasitarnauti, nors jai nieko iš mūsų ir nereikėtų.

Pajudame tik tuomet, kai už mūsų atsiveria durys. Susikabinę einame tolyn nuo namo, neatsigręždami pažiūrėti, kas pro tas duris išėjo.

Judame miesto centro kryptimi, link teritorijos, kurią atitvėrė dėl mūsų vaiko. Ėriko žingsniai kur kas didesni, turiu pagreitinti savuosius, kad suspėčiau paskui. Jis tai pastebi ir sulėtina, kiek stipriau suspaudžia man ranką, suderiname tempą ir toliau einame nekalbėdami, prisidengę veidus apykaklėmis, tuščiomis gatvėmis link pastato, ant kurio stogo stovi Aslakas.

Kai Aslakas tebuvo kelių savaičių, tomis pačiomis gatvėmis ėjome visi keturi – Ava Ėrikui ant pečių, o Aslakas nešyklėje man prie krūtinės, žįsdamas nykštį kaip mažas beždžioniukas. Diena buvo vėjuota ir aš vilkėjau didelę Ėriko striukę, į kurią tilpome abu su Aslaku. Oda jaučiau vaiko alsavimą, mažo kūnelio krusčiojimus, jam ieškant patogesnės padėties miegoti. Apgobiau jį striuke ir užtraukiau užtrauktuką, kad liktų tik ertmė jam kvėpuoti, o aš galėčiau paglostyti jam skruostą. Smiliumi liečiau švelnius Aslako odos pūkelius ir jaučiau meilę, nuo kurios viduje ėmė viską diegti.

Pastatų kontūrai man atrodė aštresni nei anksčiau, miesto garsai – garsesni.

„Aš saugosiu tave, – galvojau, o priešais bildėjo tramvajai, pakrikęs vyras į šiukšliadėžės kraštą sudaužė butelį, mažas berniukas atsiliko nuo draugų. – Laikysiu tave glėbyje tol, kol užaugsi tvirtas ir pakankamai stiprus su visu šituo susidurti, žengti į pasaulį ir jį keisti.“

Įkišu ranką po striuke ir pirštu beveik galiu jausti minkštą kūdikio skruostą, Aslako veidelį, kuriame ir po šitiekos metų išliko ta pati susimąsčiusi išraiška.

Neapkenčiu sąvokos „gedėjimo procesas“. Tarsi gedulą tikrai galėtum numalšinti kokiu nors procesu, įveikti skausmą ir gyventi be jokių randų ir pėdsakų. Ta mintis – tokia pat apgaulė, kaip ir kremai nuo raukšlių arba odą lyginančios injekcijos. Tarsi iš tiesų egzistuotų kokia nors injekcija, galinti pasukti laiką atgal, sugrąžinti mums lygią odą ir džiugią sielą, tarsi labai užsispyrusiai dirbdami ir įgyvendindami tą procesą galėtume amžinai likti jauni ir kupini entuziazmo, amžinai tikėti, kad mums viskas įmanoma.

Mudu su Ėriku nepaisome gedėjimo proceso. Mums nėra dėl ko atsikratyti liūdesio ar išsilaisvinti iš kaltės. Mūsų vienintelis pasirinkimas tėra oriai nešti savo naštą – savo klaidų, savo kaltės, savo meilės Aslakui naštą. Mes gyvensime ir jį mylėsime. Ir kiekvieną mielą dieną, kol atmintis dar nebus visai užgesusi, mąstysime, ką padarėme ne taip.

Artindamiesi prie policininkų apsuptos teritorijos pagreitiname žingsnius, kvėpavimas padažnėja. Spaudžiame vienas kitam ranką ir bėgam – taip greitai, kad negalėtume nė žodžio ištarti, – link atitvertos vietos, kurios pakraščiuose matyti armijos šarvuočių siluetai.

47

Jis visada buvo nerangus berniukas. Tas, kuris niekada nesugaudavo kamuoliuko žaisdamas beisbolą ir bėgdavo lėčiau už kitus.

Dabar jis atsistoja vikriai kaip katė, vienu tvirtu ir lengvu žingsniu užlipa ant stogo krašto. Apačioje banguoja mėlynos policijos švieselės. Jis nušoka nė nespėjęs nieko pagalvoti – žemyn galva, tarsi nertų į šiltą vandenį, knibždėte knibždantį žvilgančių žuvų.

48

Ava

Pabundu su vakarykščiais susiglamžiusiais drabužiais, ant skruosto likęs pagalvės įspaudas, burnoje – suvalgytos vakarienės skonis. Žeraras miega išskėtęs rankas, jis taip pat nenusirengęs, smakras neskustas, apžėlęs šereliais. Padedu ranką jam ant krūtinės, po delnu ramiai plaka širdis.

Praskleidžiu savo pakabintas užuolaidas, dengiančias siaurą namelio langą. Danguje – nė debesėlio. Mėnuo meta į kambarį balsvą šviesą, žvaigždės atrodo lyg į kitą, ryškiai nušviestą, pasaulį vedančios angos. Galvoju apie Bahduno senelį, stebintį žvaigždes, laukiantį, kol prasidės derliaus metas ir vaikų rankelės vėl sutvirtės.

Po pusvalandžio Mogadišo tarptautiniame oro uoste manęs lauks lėktuvas. Tai – surūdijęs „Cessna", į kurį lipant man visuomet prakaituoja delnai, tačiau veide išlieka rami šypsena. Niekam čia nepasakojau, kad bijau skristi. Įnedrįsčiau sakyti nieko panašaus.

Namelis su dušais yra kitoje kiemo pusėje, tokiu metu ten, ko gero, jau susidariusi eilė. Pažastis ir veidą nusivalau drėgna servetėle, šį kartą to pakaks. Žeraro kakta prakaituota. Nuvalau ir jam veidą, jis sumurma per miegus ir prisitraukia mane artyn, valandėlę skruostu prisiglaudžiu prie šilto nuo miego kaklo.

Susidedu rašiklį ir užrašų knygutę, batonėlių užkąsti ir pietus, kurių vakar paprašiau virtuvėje, lenktinį peiliuką, butelį vandens ir radijo telefoną, apsirengiu taip pat kaip visada, iškeliaudama dirbti į kaimus. Bjaurūs apatiniai, iki pat kulkšnių siekianti suknelė ir neperšaunama liemenė ant viršaus, ant galvos šalis, kuris dengia ne tik plaukus, bet ir didžiumą liemenės, ant šalio šalmas. Apsimaunu minkštas kojines ir tvirtus batus, kurie atlaiko ilgas keliones per brūzgynus. Rišantis raištelius dreba rankos. Galvoju apie jauną gydytoją iš Norvegijos, kurį „Al Šababas" prieš septynerius metus buvo pagrobęs mažo kaimelio klinikoje ir kurio žvilgsnis iki šiol persimainydavo apie tai pasakojant.

„Vykstant į kaimus reikia prisiminti, kad bet kada gali būti pagrobtas, – pasakė vyras, ir sakinio pabaigoje jam ėmė virpėti balsas. – Apsiaukit patogius batus. Pagrobtas gauni daug eiti."

Netyčia surišu per kietą mazgą, jį tąsydama ir bandydama atlaisvinti tik dar tvirčiau užveržiu. Skruostais byra ašaros, nusivalau jas šalio kampu, peiliu nupjaunu raištelį ir surišu likusį nusidėvėjusį jo galą, bato aulas toks palaidas, kad einant neparemia kauliuko. Jeigu mane pagrobtų per šią kelionę, eičiau lėčiau už kitus, klupinėčiau, užkliuvusi už šaknų, ir būčiau silpna. Silpna auka verčia pagrobėjus žiauriau smurtauti. Silpną auką lengviau užmušti.

Seniau nebijojau būti pagrobta. Vykdama į šią šalį galvojau apie karą, kuris čia tęsiasi jau taip ilgai, kad žudyti žmones pasidarė lengva. Galvojau apie bombas pakelėse, apie grobimus ir kaukėtus vyrus, galinčius vidury nakties užpulti gyvenvietę, nužudyti sargybinius ir su gyventojais padaryti bet ką, kas sukeltų kiek įmanoma daugiau baimės. Susirangydavau ant sofos, gerdavau arbatą ir smulkiai apgalvodavau, ką man galėtų padaryti

neapykantos užgrūdinti žmonės, norintys išgąsdinti darbuotojus iš užsienio tiek, kad šie nebegrįžtų. Mintyse visa tai apmąstydavau. „Noriu nuveikti ką nors gero būtent ten, kur niekas nenori keliauti, – tada rašiau dienoraštyje. – Tai vienintelis dalykas, kuris atrodo turįs prasmės. Jeigu to kaina – būti nužudytai arba išprievartautai, aš pasirengusi ją sumokėti.“

Telefono ekrane šviečia naujiena. Dar kartą užmetu akį.

Sulaikytas išpuolius suplanavęs teroristas iš Danijos

Per išpuolius, vienu metu įvykdytus Niujorke, Šanchajuje, Helsinkyje, Geteborge, Sankt Peterburge, Londone ir Libijos Gadamese, žuvo 46 ir buvo sužeisti 283 žmonės. Pasak policijos, aukų skaičius dar gali išaugti, nes kai kurie sužeistieji yra kritinės būklės. Sulaikyti penki įtariamieji. Trys įtariamieji nusižudė.

Helsinkyje išpuolį įvykdė 27-erių Lauris Aslakas Antila.

Pagrindinis išpuolių organizatorius, įtariama, yra Libijoje sulaikytas Larsas Skovgardas Jensenas. 43 metų Danijos pilietis buvo vienas iš labiausiai ieškomų teroristų pasaulyje. Jaunystėje jis sukiojosi tarp Danijos neonacių ir turėjo įtakos ultradešiniųjų radikalėjimui Danijoje. Vėliau gyveno Irake, Ukrainoje ir Libijoje ir dalyvavo keliose teroristinėse atakose, vykdytose tiek radikalių dešiniųjų, tiek islamistų grupuočių. Policija nekomentuoja, ar Jenseno veiksmus nulėmė kokia nors viena ideologija. Žinoma, jog Jensenas dalyvavo ne vienoje internetinių pokalbių grupėje, pasivadinęs įvairiais išgalvotais vardais. Su Antila jis bendravo prisidengęs merginos iš Libijos tapatybe ir naudodamas slapyvardį Saharaflower.

Uždarau naujienų langą. Mano galvoje – sunkūs vartai ir spyna, kurios niekas neatrakins. Už tų vartų yra Aslakas.

Dabar galvoju tik apie kelionę priešakyje. Apie būsimas dienas, savaites ir metus, kuriuos turėsiu būti šioje šalyje ir daryti tai, ką sugebu, susikoncentruoti, kad bent ką nors galėčiau nuveikti.

Užkloju miegantį Žerarą, išplėšiu puslapį iš užrašų knygutės ir brūkšteliu: „Ačiū."

Lauke vėsu. Tamsiai mėlyno dangaus pakrašty nutįsęs rausvas dryžis. Šiame mieste labiausiai mėgstu tas akimirkas – kai blankiai šilta šviesa nustelbia naktį ir ima brėkšti rytas, ir švytinčio dangaus fone išryškėja antenos ant namų stogų. Tuomet miestas valandėlę būna toks tylus, kad prie jūros gali girdėti bangų mūšą. Gali užsimerkti, uosti sūrų orą ir įsivaizduoti, kad diena žada ką nors gera.

Ant laiptelių laukia Bahdunas. Jis skaito laikraštį ir geria juodąją arbatą, pakelia akis ir pamatęs mane nusišypso.

– Kaip laikotės, madam?

Padedu ant žemės krepšį, atsisėdu ant jo ir užsidengiu rankomis veidą.

Netrukus manęs pasiimti atvyksta šarvuotas automobilis. Jau visai greit oro uoste pakils lėktuvas. Jis nusileis ant ratų pločio pakilimo tako, išplūkto tankiame brūzgyne, sargybinis apie mano atvykimą radijo telefonu praneš ginklais kaimą valdančiam būriui, ir manęs pasitikti ateis kaimo slaugė. Prieš pradėdama dirbti privalėsiu susitikti su vadu ir kaimo vyresnybe, vyrais išmintingomis akimis ir rudomis barzdomis, kurie visada

dėkoja tau, kad atvykai, ir vaišina šiltu limonadu, kurį privalu išgerti. Paskui tai, kas man patinka labiausiai: vaikų riešo apimties matavimas kartu su vietinėmis kaimo slaugėmis. Mane visuomet nuramina bendravimas su tomis darniai dirbančiomis moterimis paprastoje, bet tvarkingoje ir organizuotoje klinikoje, įrengtoje molinėje trobelėje.

Žaviuosi ramybe, su kuria moterys atlieka savo užduotis nepaisydamos, kad prieš kelias savaites kaime nušovė vietinį gydytoją. Moterų sugebėjimas tęsti darbus nepriklausomai nuo sąlygų akimirksniu sugrąžina pasaulyje tvarką. Reikia dirbti. Kad ir kas nutiktų, privalu dirbti toliau.

– Mano brolis... – iš už delnų sušnabždu Bahdunui.

Bahdunas niekad manęs nelietė. Dabar jis paima mano ranką, švelniai atitraukia ją nuo veido ir paduoda puodelį šiltos arbatos.

– Išgerkit, – sako Bahdunas. – Automobilis pasirengęs išvykti.

Nuo puodelio sušyla delnai, arbata šildo burną, krūtinę ir pilvą. Paduodu Bahdunui tuščią puodelį ir padėkoju, nuryju ašaras, kai jis vėl paima mane už rankos, – greitas spustelėjimas, juo perduota užuojauta pernelyg koncentruota.

Įsėdu į mašiną, kurioje jau laukia sargybinis su automatu ant peties.

Nusprendusi studijuoti mediciną, nutolau nuo Aslako. Metų metus sapnuodavau sapnus, kuriuose peiliu būdavo atskiriami Siamo dvyniai, žmogui nupjaunama ranka arba koja, perrėžiama krūtinė ir išlupama vis dar plakanti širdis. Buvau nusprendusi

išvykti. Buvau nusprendusi nors ir jėga atsiplėšti nuo praeities, pasukti į gyvenimą, kuris staiga ėmė atrodyti atviras ir gaivus lyg vėjas, plūstantis nuo jūros į tvankų kambarį, išskleidžiau rankas ir ėmiau tvirtai eiti jo link, daugiau nebenorėjau mirti, tik gyventi.

„Kaip galėjai šitaip mane palikti?" – klausė Aslakas, ir aš neturėjau į tai atsakymo. Negalėjau pasakyti Aslakui, kaip ir niekam kitam, kad jis visada gyveno manyje. Jis ateidavo į mano sapnus ir į tylias vienatvės valandas, mano prisiminimai buvo Aslako prisiminimai, mano šešėlis turėjo Aslako siluetą. Negalėjau Aslakui to pasakoti. Negalėjau niekam papasakoti, niekam paaiškinti, koks jausmas, kai greta savojo nuolat bėga ir kitas gyvenimas, mylimiausio žmogaus, kuriam niekas niekada taip ir neprasidėjo, ir kai to žmogaus pasaulis yra daug tikresnis už tavąjį.

Kada nors vėliau, galbūt po labai ilgo laiko, vėl galvosiu apie Aslaką, savo mažąjį broliuką, kuris įsirango miegoti po mano antklode. Dabar galvoju tik apie darbą.

Galvoju apie moteris, kurios palaidoja savo vyrus ir vaikus ir dirba toliau. Moteris, kurios neišsigąsta šūvių, mačečių ir prievartavimų. Moteris, kurios eina į darbą ir dirba jį gerai, kiekvieno žmogaus paklausia, kaip tas jaučiasi, pildo sveikatos korteles, pokštauja su mažaisiais ligoniukais, besiilsinčiais molinės trobelės kampe, ir juokaudamos paprastoje klinikoje ir ją supančiame kaimelyje sukuria atmosferą, kupiną tylios vilties. Moterys dirba, ir supranti, kad ir šitaip įmanoma – tęsti darbus, nors viskas aplinkui jau būtų sunaikinta, tęsti darbus, kurie palaiko tvarką, viltį ir kas dieną su mirtimi susiduriantiems žmonėms parodo, kad jie yra svarbūs. Nesibaigiančios prievartos

apsuptyje svarbiausia ryžtingai ginti gyvenimo prasmę – kad ir kaip beprasmiška, beviltiška ir nepaguodžiama visa tai atrodytų.

Bahdunas atidaro vartus ir man pamojuoja. Pamoju atgal. Virš miesto skamba kvietimas melstis. Vairuotojas veža į oro uostą. Ten kaip visada laukia surūdijęs lėktuvas.

Elina Hirvonen
Kai baigiasi laikas

Iš suomių kalbos vertė
Urtė Liepuoniūtė

Redaktorė
Auksė Žiūkienė

Korektorė
Romena Račkaitytė

Maketuotoja
Eglė Jurkūnaitė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

Tiražas 2 000 egz.

Išleido UAB „Baltų lankų" leidyba
A. Jakšto g. 5, LT-01105 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino spaustuvė
ScandBook
Gamyklos g. 23, LT-96155 Gargždai
Tel. +370 46 42 03 00

Helsinkis. Nuo namo stogo miesto centre jaunas vyras ima šaudyti į žmones. Miestas apimtas panikos, visi užgniaužę kvapą laukia, kol šaulys bus sustabdytas. Tačiau trys žmonės jaučia visai ką kita... Tėvai su didžiuliu skausmu stebi sūnaus veiksmus, kurių negali pakeisti. Apimta nevilties sesuo tragišką scenarijų seka iš kitos pasaulio pusės. Vienos dienos įvykiai kiekvieną šeimos narį privers pažvelgti į save ir atsakyti į sunkiausią klausimą: ką mylėdami jie padarė ne taip?

Atviroje ir bejėgiškumo kupinoje paprastos šeimos istorijoje atskleidžiami sudėtingi tėvų ir vaikų santykiai, keliami pamatiniai klausimai apie atsakomybę už vaikus ir už pasaulį, į kurį juos išleidžiame. Tai itin jautrus pasakojimas apie šiuolaikinius žmones, susiduriančius su didžiausiais šių dienų iššūkiais, kurių smaigalyje – esminės temos: besąlygiška meilė, atpildas ir mirtis.

Nedidelės apimties kūrinyje Hirvonen pavyko apibendrinti beveik visus žmonijos jausmus: žmogiškojo artumo ilgesį ir kartu nutolimą; artimiausių žmonių nepastebimą, bet nenumaldomą santykių atšalimą. Nėra tokio veikėjo, kuris nesiilgėtų kito žmogaus ar nenorėtų būti kur nors kitur, tik ne ten, kur yra. Visi nori išeiti, pasilikti, išvengti artumo. Jų kasdienybė kupina baimės ir kartu visa apimančios ramybės.

Sylvi, knygų tinklaraštininkė

Hirvonen rašo apie tokius skaudžius dalykus, kurių, rodos, neįmanoma išsaugoti, ir vis dėlto sugeba palikti mažą kibirkštį vilties.

„Young Aleksis" apdovanojimo komisijos narys

Elina Hirvonen (g. 1975) – suomių rašytoja, žurnalistė, dokumentinių filmų kūrėja. 2005 m. išleista pirmoji jos knyga nominuota prestižinei suomių literatūros premijai „Finlandia". *Kai baigiasi laikas* – trečias rašytojos romanas, kuris vertinamas už itin aktualias temas ir įtaigų, lengvą stilių. Šis romanas kai kurių kritikų lyginamas su Lionel Shiver *Pasikalbėkime apie Keviną.*

ISBN 978-609-479-075-1

www.baltoslankos.lt